

MASTEROPPGAVE

Emnekode: SO330S

Navn: André N. Jørgensen

Radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstreme og voldelige islamister i Vesten

Dato: 15.11.2022

Totalt antall sider: 90

Forord

Denne masteroppgaven er et resultat av veldig mange forhold. Det første som slår meg er interessen for å forstå kriminalitet, marginalisering og sosial kontroll, som antageligvis skyldes oppveksten min på Oslo øst på 90-tallet, hvor gjengkriminalitet og marginaliserte miljøer for meg ble en del av bybildet. Dernest husker jeg fortsatt svært godt da jeg kom hjem fra skolen og så nyhetene om at to fly hadde flydd inn i World Trade Center i 2001. Deretter husker jeg meget godt bomben i regjeringskvartalet i 2011. Jeg sto på terrassen hjemme og så på røykskyen som steg opp fra Oslo sentrum, mens meldinger fra venner rundt omkring i landet, tikket inn på mobilen for å høre om jeg var trygg. Kanskje startet interessen med å forstå radikaliserings og terrorisme da. Samtidig visste jeg ikke på det tidspunktet at disse hendelsene senere skulle få betydning for arbeidshverdagen min. Etter hvert som jeg begynte i arbeidslivet, har jeg vært heldig med miljøene på arbeidsplassene mine, som har inspirert meg til å ta steget inn i academia, ved siden av jobb. Jeg har til nå vært så heldig å fått studert ved flere ulike universiteter og høyskoler, hvor jeg har tatt studier og emner som jeg har opplevd som interessante, og som gitt meg ulike og nye perspektiver og som har utfordret meg.

Gjennomføringen av denne mastergraden ved Nord universitet hadde ikke vært mulig uten at arbeidsgiver hadde lagt til rette for at jeg skulle få det til. Jeg har fått veiledning av kolleger når jeg har hatt behov for det, jeg har fått studiepermisjon når det var rom for det og jeg har fått operasjonalisere kunnskaper og ferdigheter som jeg har ervervet meg gjennom studiene.

Det har ikke vært helt enkelt å få fullført denne masteroppgaven. Jeg har flere ganger måttet utsette innlevering på grunn av økt oppdragsmengde på jobb og utenlandsreiser. Jeg må derfor rette en stor takk til Nord universitet, som har tilrettelagt for at jeg skal klare å fullføre dette prosjektet, som har utvist stor fleksibilitet og vist forståelse for utfordringer knyttet til å gjennomføre en vitenskapelig mastergrad ved siden av fulltidsjobb.

Videre må jeg rette en stor takk til veileder, Eline Drury Løvlien, for inspirasjon, veiledning og utfordringer som er gitt meg i løpet av dette prosjektet. Masteroppgaven har takket være Løvlien først og fremst fremstått som en læringsarena og læringsprosess, fremfor en oppgave som bare må gjennomføres og leveres. Takk for gode spørsmål, kritiske kommentarer og evnen til å belyse både detaljer og det større bildet underveis i prosjektet.

En siste takk til min forlovede, Katarina, som har vært min viktigste støttespiller og som har brukt vesentlig med tid til å lese igjennom oppgaven, stilt kritiske spørsmål, utfordret meg og gitt meg oppmuntring når det har vært behov for det.

Sammendrag

I denne masteroppgaven har jeg forsøkt å skape forståelser for likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstremer og voldelige islamister som har vokst opp i Vesten og gjennomført single-actor-terrorisme i Vesten. Masteroppgaven tar utgangspunkt i fire caser, hvorav to voldelige høyreekstremer og to voldelige islamister, og analyserer radikaliseringsprosessen deres i lys av kriminologiske teorier. Casene mine består av Anders Behring Breivik, som fredag 22. juli 2011 gjennomførte et bombeangrep og massedrap i Oslo og på Utøya hvor til sammen 77 mennesker ble drept, i tillegg til Philip Manshaus, som 10. august 2019 drepte adoptiv søsteren sin før han gikk til angrep på en moské i Bærum. Videre består de to voldelige islamistiske casene av Mohammed Merah, som i mars 2012 gjennomførte flere terrorangrep i Toulouse i Frankrike, hvor til sammen syv mennesker ble drept. I tillegg har jeg valgt Omar El-Hussein, som 14.-15. februar 2015 drepte to personer og skadet fem etter to ulike angrep på et kultursenter og en synagoge i København.

Jeg vil hevde at kriminologiske teorier også har et potensiale til å skape forståelse for radikaliseringsprosessen til terrorister, selv om disse teoriene som oftest brukes om kriminalitet, sosiale avvik, marginalisering og sosial kontroll. Jeg forsøker derfor med denne oppgaven å skape en forståelse for radikaliseringsprosessen ved å benytte Pierre Bourdieu's (1986, 1990, 1993) konsepter om habitus, sosiale felt og symbolsk kapital, samt konseptene til Sandberg og Pedersen (2006) om gatekultur og gatekapital, som er utledet av Bourdieu's teorier. Videre har jeg benyttet Travis Hirschi's (1969) sosial kontrollteori for å skape en forståelse rundt betydningen av sosiale bånd.

Datamaterialet som er brukt i studien er bøker eller artikler som gir et biografisk innblikk i livet til casene som er brukt i studien. Jeg har av åpenbare årsaker vært avhengig av denne type empiri for å klare å svare på forskningsspørsmålet i prosjektet.

Jeg har benyttet en stegvis deduktiv-induktiv metode for tilrettelegging for, og gjennomføring av analysen i studien. Denne tilnærmingen ligger tett på en abduktiv strategi, hvor jeg har vektlagt at teoriens forming av analysen blir tydeligere utover i forskningsprosjektet. Det innebærer at det teoretiske utgangspunktet først ble valgt og benyttet etter at jeg hadde kodegruppert det empiriske materialet og begynt å modellere ulike konsepter.

Mine funn tyder på at det er sentrale skillelinjer i radikaliseringsprosessen til de to kategoriene, som bidrar til en nyansert forståelse av prosessen som ligger bak radikalisering.

Jeg vil i denne studien hevde at radikaliseringsprosessen til voldelige islamister først og fremst bør forstås som et sosialt fenomen, der islamisering fikk innpass i gatekulturen og på den måten ledet de voldelige islamistiske casene inn i en radikaliseringsprosess. Videre vil jeg gjennom denne studien hevde at radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstreme bør forstås som et fenomen som kan oppstå i lys av manglende sosiale bånd.

Det ser også ut til å være enkelte likhetstrekk i radikaliseringsprosessen mellom de to ulike kategoriene, hvilket er deler av det som foregår på internett i de tilfellene casene er isolert, og i måten de sentrerer søk på internett på for å få bekreftet eget tankegods og egne holdninger.

Innholdsfortegnelse

Forord	i
Sammendrag	ii
Innholdsfortegnelse	iv
1. Innledning.....	1
1.1. Problemstilling.....	3
1.2. Relevant forskning.....	4
2. Begrepsavklaring og definisjoner.....	7
2.1. Terrorisme	7
2.2. Terrorismens fire bølger	9
2.3. Radikalisering og ekstremisme.....	10
2.4. Voldelig høyreekstremisme	12
2.5. Voldelig islamisme	14
2.6. Single-actor terrorisme, soloterrorisme og lone wolf-terrorisme	16
2.7. Oppgavens videre oppbygning	18
3. Teoretisk utgangspunkt	19
3.1. Sosial kontrollteori	20
3.1.1. Tilknytting.....	21
3.1.2. Forpliktelse.....	22
3.1.3. Involvering	22
3.1.4. Tro	23
3.2. Gatekapital – Men først litt om habitus, symbolsk kapital og felt	24
3.2.1. Habitus	24
3.2.2. Felt.....	25
3.2.3. Symbolsk kapital	25
3.2.4. Modell	25
3.2.5. Gatekultur og gatekapital	27
4. Metode.....	29
4.1. Metodevalg	30
4.2. Stegvis deduktiv-induktiv metode.....	31
4.2.1. Koding.....	32

4.2.2.	Kodegrupperinger	33
4.2.3.	Konsepter	34
4.3.	Caseseleksjon.....	36
4.4.	Etiske vurderinger.....	38
4.4.1.	Offentlige kilder og krav om samtykke.....	38
4.4.2.	Akademiske tekster og etterprøvbarhet.....	41
4.5.	Casene – en gjennomgang	42
4.5.1.	Kildene i denne studien.....	42
4.5.2.	Anders Behring Breivik	44
4.5.3.	Mohammed Merah.....	47
4.5.4.	Omar el-Hussein	49
4.5.5.	Philip Manshaus.....	52
4.5.6.	Tabell over hovedkilder	54
5.	Analyse og diskusjon	55
5.1.	Islamisert gatekultur	56
5.1.1.	Islamisert gatekultur og gatekapital	59
5.1.2.	Islamistisk gatekultur og radikaliseringsprosesser	63
5.2.	Manglende sosiale bånd.....	67
5.2.1.	Manglende sosiale bånd – Philip Manshaus	68
5.2.2.	Manglende sosiale bånd – Anders Behring Breivik.....	69
5.2.3.	Manglende sosiale bånd og involveringsutfordringer	71
5.2.4.	Manglende sosiale bånd, sviktende kapitalposisjon og maktesløshet.....	74
5.2.5.	Manglende sosiale bånd og selvisolert akselerasjon	77
5.2.6.	Katalysatorsøk og nøytraliseringsteknikker	81
5.3.	Likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstremer og voldelige islamister i Vesten	84
6.	Avslutning og oppsummering	86
6.1.	Videre forskning	89
7.	Litteraturliste og litteraturhenvisninger.....	91

1. Innledning

Lørdag 25. juni 2022 endret Politiets sikkerhetstjeneste (PST) det nasjonale terrortrusselnivået til nivå fem, hvilket er det høyeste terrortrusselnivået i Norge, og som innebærer at PST vurderer at det er en ekstraordinær trusselsituasjon. Trusselnivået benyttes når det nylig har blitt gjennomført en terroraksjon, eller foreligger en uavklart trussel i Norge (PST.no/pressemeldinger 2022).

Tidligere samme dag hadde Zaniar Matapour, en norsk statsborger, som kom fra Iran på starten av 90-tallet, skutt og drept to personer, samt skadet 23 mennesker i området ved London Pub, et kjent samlingssted for homofile i Oslo sentrum. Matapour ble senere siktet for drap, drapsforsøk og terrorangrep, da PST mener at angrepet var et terroranslag som var rettet mot homofile. Ifølge sjef for PST, Roger Berg, har PST hatt kjennskap til Matapour siden 2015, grunnet frykt for at Matapour kunne være *radikalisert* (Holm-Nilsen et al. 2022).

Radikalisering innebærer ifølge Bjørge og Gjelsvik (2015 s. 15) en endring i verdier og handlinger til å anvende vold som politisk virkemiddel, mens en videre utvikling vil kunne være å utvikle og endre adferd, samt å delta i voldelige aktiviteter.

Radikalisering er med andre ord en avgjørende prosess eller tilstand før noen begår en terrorhandling.

Siden år 2000 har det ifølge det anerkjente Global Terrorism Database (GTD), blitt drept 81 mennesker, mens 101 mennesker har blitt skadet, i tolv registrerte terrorangrep i Norge (GTD 2022). Av disse terrorangrepene var angrepet til Matapour det fjerde angrepet i Norge som kostet menneskeliv siden år 2000, men det var det første angrepet som ikke var utført av voldelige høyreekstremer som hadde kostet menneskeliv i Norge.

I 2014 lanserte regjeringen en handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme. Denne handlingsplanen ble revidert i 2020, og beskriver regjeringens plan for å forebygge og forhindre radikalisering. Målet med handlingsplanen er at *«alle som lever i Norge skal kunne gjøre det uten frykt for å bli utsatt for hat eller vold, og ingen form for religiøs eller politisk overbevisning rettferdiggjør angrep på vårt frie samfunn»* (Justis- og beredskapsdepartementet 2020 s. 2). I handlingsplanen refereres det til to temarapporter fra PST som omhandler bakgrunnen til personer som knyttes til henholdsvis ekstreme islamistiske grupper og høyreekstremer miljøer i Norge (Justis- og beredskapsdepartementet 2020 s. 9). De to rapportene det refereres til er *«Hvilken bakgrunn har personer som*

frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge før de blir radikalisert?» (PST 2016) og *«Hvilken bakgrunn har personer i høyreekstreme miljøer i Norge?»* (PST 2019).

I grove trekk fremkommer det i rapportene at det primært er unge menn under 30 år som radikaliseres, at de radikaliserte generelt har et lavt utdanningsnivå, høy grad av arbeidsledighet og at svært mange av de radikaliserte knyttes til sårbarhetsfaktorer som psykisk helse, rusutfordringer, samt kriminalitetsproblematikk. Videre kommer det frem at radikalisering foregår på flere ulike arenaer, slik som i fengsel, asylmottak og i religiøse sammenhenger (Justis- og beredskapsdepartementet 2020 s. 9).

Ifølge Bjørgo og Gjelsvik (2015 s. 16) foreligger det et sterkt forskningsmessig belegg for at mange av de som deltar i voldsektremistiske miljøer og/eller aktiviteter radikaliseres først etter å ha blitt introdusert til voldsektremistiske grupper, ikke før de søker seg til disse gruppene.

Med bakgrunn i de nevnte rapportene til PST (2016, 2019) og Bjørgo og Gjelsviks (2015) arbeider om radikalisering, fremkommer det at mennesker som radikaliseres virker å være marginaliserte, med bakgrunn fra blant annet kriminalitet- og rusproblematikk, søker jeg i denne studien å komme med forståelser for radikaliseringsprosessen i lys av kriminologiske teorier. Kriminologiske teorier har, helt siden Cesare Lombroso sine arbeider på slutten av 1800-tallet om biologisk profilering av kriminelle, bidratt i å skape forståelse for marginalisering, kriminalisering og avvikende atferd. Det ser tilsynelatende ut til at flere av karakteristikkene, forklaringene og forståelsene som brukes om personer og radikaliseringsprosesser har flere likhetstrekk med de som benyttes i kriminologiske teorier om avvikende atferd, kriminalitet og marginalisering. Sentrale bidrag, slik som Howard Becker med sin stemplingsteori (1973), Richard A. Cloward (1959) og Robert K. Merton (1968) med sine bidrag innen anomi, samt Albert Cohen (1961) med sine bidrag innen frustrasjonsteori, er eksempler på arbeider som har bidratt til ulike forståelser og forklaringer på avvikende atferd, kriminalitet og marginalisering. Enkelte kriminologiske perspektiver har allerede blitt benyttet i å skape forståelse for radikalisering og ekstremisme, og det finnes prosjekter som blant annet har undersøkt motstand mot ekstremisme hos unge norske muslimer, slik som Sandberg et al (2020), og Linge og Bangstad (2020). Videre er det prosjekter som har undersøkt forebygging av ekstremisme, gatekultur og jihadisme, samt ekstremisme på nett, slik som Ellefsen og Sandberg (2022) og Sunde, Ilan og Sandberg (2020). Disse har dog et relativt ensidig fokus på muslimer og islamisme. Videre kan den

offentlige diskursen, de nevnte rapportene og handlingsplanen oppleves som for lite nyansert i skillet mellom voldelige høyreekstreme og voldelige islamister, og det er derfor interessant å se på om det er likhetstrekk eller forskjeller i radikaliseringsprosessen mellom disse kategoriene. I denne studien gjør jeg derfor et dypdykk i fire caser, herunder to voldelige høyreekstreme personer som har gjennomført terrorangrep i Vesten og to voldelige islamistiske personer som har gjennomført terrorangrep i Vesten, for å undersøke ulikheter og likheter i radikaliseringsprosessen til gjerningspersonene. Jeg søker i denne studien å skape en forståelse for disse ulikhetene og likhetene i radikaliseringsprosessen med utgangspunkt i kriminologiske teorier.

Bakgrunnen for valg av dette temaet er at det er skrevet flere studier om radikaliseringsprosessen for voldelige høyreekstreme og voldelige islamister i Vesten, men heller lite om likheter og ulikheter mellom dem. Det finnes dog eksempler på arbeider som tar for seg komparative aspekter ved disse to kategoriene, slik som Tahir Abbas (2019), som blant annet konkluderer med at begge kategoriene livnærer seg på hverandres retorikk og at den offentlige diskursen på området er svært polarisert. Videre konkluderer Abbas (2019 s. 106) med følgende; «*It is therefore crucial that there is greater understanding of the linkages, interactions and symbiosis between the two oppositional but related extremism*».

Med denne studien håper jeg dermed å kunne finne ulikheter og likheter i radikaliseringsprosessen hos terrorister og bidra til forskningen gjennom en undersøkelse av fenomenet sett i lys av kriminologiske teorier. På den måten får jeg undersøkt radikalisering med andre perspektiver enn de som ofte blir benyttet i forskning på fenomenet ellers. Temaet er både dagsaktuelt og interessant fordi det kan bidra til ytterligere forståelse av radikaliseringsprosessen innen både voldelige høyreekstreme og voldelige islamister som har gjennomført terrorangrep i Vesten. Det foregår stadige diskurser om forebygging av radikalisering, og håpet er at en studie som dette også vil kunne bidra inn i slike diskurser, både når det gjelder forståelse av fenomenet, men i forlengelsen av det, også kunne være et bidrag i forebygging, selv om det ikke er fokuset i denne studien.

1.1. Problemstilling

Problemstillingen i denne studien er følgende:

Hvordan kan likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstreme og voldelige islamister som har vokst opp i Vesten og gjennomført single-actor-terrorisme i Vesten forstås med bakgrunn i kriminologiske teorier?

Studien omhandler personer som har vokst opp i Vesten og gjennomført terrorisme i Vesten. Felles for denne gruppen er at dette er personer som har vokst opp i Vesten, hvor hele eller store deler av radikaliseringsprosessen har foregått i Vesten og at de har valgt å gjennomføre terrorisme i Vesten alene, som single-actor. Jeg har måttet ta en rekke pragmatiske hensyn ved gjennomføringen av denne studien, og blant dem er at studien kun omhandler personer som har gjennomført terrorisme, da det allerede er avklart at disse er eller var radikalisert. Jeg har ikke hatt tid eller ressurser til å oppsøke miljøer for å drive datainnsamling om personer som *kan* være radikalisert. Videre er det et særlig poeng her at jeg er og har vært avhengig av at det allerede foreligger en del data på personene i casene mine. Jeg har valgt å gjennomføre en kvalitativ casestudie basert på foreliggende kilder, slik som dokumenter, andre studier, dokumentarer, rapporter og nyheter. Studien er gjennomført med en stegvis deduktiv-induktiv metode (SDI), hvilket innebærer at jeg har en tilnærming der jeg har arbeidet meg etappevis induktivt fra rådata til konsepter, for så å arbeide meg deduktivt fra teori til empiri (Tjora 2018 s. 18). Til tross for at studien er kvalitativ har jeg trukket inn noe kvantitativ data fra allerede genererte datasett for å undersøke kvantitative likheter og ulikheter i den hensikt å underbygge eller diskutere mine egne funn.

For å undersøke fenomenet har jeg valgt et relativt begrenset utvalg på fire caser, eller personer, som har vokst opp i Vesten og som har gjennomført terrorisme i Vesten. I casestudien har jeg valgt ut to voldelige høyreekstremer som har gjennomført terrorangrep i Norge, herunder Anders Behring Breivik og Philip Manshaus. Videre har jeg valgt ut to voldelige islamister som har gjennomført terrorangrep i Vesten, hvilket er Mohammed Merah og Omar El-Hussein. Jeg vil komme nærmere inn på caseseleksjon og redegjørelse for de ulike casene i metodekapitlet.

1.2. Relevant forskning

Det er forsket mye på terrorisme som fenomen med ulike utgangspunkt og omfang. Jeg vil i dette avsnittet gjøre rede for noe av den foreliggende forskningen som er relevant for denne studien.

Fra et overordnet perspektiv er arbeidene til blant annet Jonathan White (2015), Walter Enders og Todd Sandler (2006), David Rapoport (2004) og Alex Schmid og Albert Jongman (1988) sentrale bidrag i terrorismeforskningen. Jonathan White (2015) sine arbeider tar for seg terrorisme fra et sikkerhetsperspektiv, hvor han gjennomgår de historiske utviklingstrekkene innen terrorisme og forsker på terrorisme fra et innenriks- og

sikkerhetsperspektiv. Enders og Sandler (2006) sine arbeider bygger på økonomiske teorier som bidrag i forståelse av terrorisme som fenomen, terrorhandlinger og kampen mot terrorisme. Rapoport (2004), som jeg skal komme nærmere inn på senere i studien, har et svært sentralt bidrag i kategoriseringen av den historiske utviklingen av terrorisme, og utviklet konseptet om at terrorismens historiske kjennetegn kan kategoriseres i bølger, og utviklet med det konseptet om «terrorismens fire bølger». Schmid & Jongman (1988) har i sine arbeider bidratt betydelig med forståelse av terrorisme gjennom studier om utfordringer med å definere terrorisme og andre sentrale begreper innenfor politisk vold og terrorisme som fenomen. De har i andre arbeider også kategorisert ulike former for terrorisme og samlet en rekke ulike teorier på terrorisme i sine arbeider med samling av terrorismeforskningen (Schmid og Jongman 2011).

Videre finnes det allerede en rekke studier som omhandler terrorister som har vokst opp i Vesten og gjennomført terror i Vesten, såkalte «homegrown», eller «hjemmeavlede» terrorister. Det finnes også flere studier som omhandler radikalisererte personer med bakgrunn i marginaliserte eller kriminelle miljøer i Vesten.

Blant disse er Olivier Roy (2016) med sine arbeider med hjemmeavlede europeiske jihadister. Roy har sentrale akademiske bidrag, hvor han blant annet har gått igjennom bakgrunnen til jihadister som har vokst opp i Vesten, hvor det er en rekke karakteristikk som går igjen; de er gjerne relativt velintegrerte, andre-generasjons innvandrere, de blir religiøse igjen etter å ha levd svært sekulære liv med alkohol og kriminalitet, i tillegg til at de viser tydelige tegn på radikalisering i forkant av et angrep (Roy 2016 s. 24). Som jeg vil komme tilbake til i casen om Merah, fremstår mye av dette dog som et fenomen som hovedsakelig oppstår i Frankrike, Belgia og Storbritannia.

Videre har blant annet Petter Nesser (2015) utgitt flere studier som omhandler islamistisk terrorisme i Europa, blant annet arbeid som omhandler forekomsten og utviklingen av islamistisk terror i Europa, hvordan terrornettverk bygges, samt hvordan mennesker radikaliseres og rekrutteres i et transnasjonalt perspektiv. I tillegg har Nesser et sentralt bidrag ved å kategorisere ulike typer jihadister i Europa, hvor han skiller mellom entreprenører, protesjéer, avvikere (*misfits*) og driftere. Ifølge Nesser (2015 s. 12) er entreprenørene og protesjéene de viktigste bidragsyterne for jihad-bevegelsen i Europa og er religiøs-politiske aktivister, nettverksbyggere og rekrutterer. Avvikerne og drifterne blir jihadister på bakgrunn

av andre årsaker enn ideologiske, radikaliseres mer passivt og tilfeldig, i tillegg til å være tallmessig langt flere enn entreprenørene og protesjéene.

I denne studien vil også Ilan og Sandberg's (2019) arbeid om overgangen fra gangster til jihadist være sentral. De argumenterer for hvordan Bourdieu's konsepter om habitus, felt og kapital fra sosiologi og kriminologi har en overføringsverdi til å forklare hvordan marginaliserte mennesker med bakgrunn fra kriminalitet blir terrorister. Jeg vil følgelig komme tilbake til dette i teorikapitlet.

Innen høyreekstremisme er blant annet arbeidet til Florian Hartleb (2020) et bidrag i forståelsen av hjemmeavlede, single-actor høyreekstremer i Europa. Hartleb argumenterer for at terrorangrep reflekterer stemningsleiet i samfunnet på en egen ekstrem måte og at utviklingen av den nasjonale identitet utfordres av de store endringene i samfunnet, slik som økt innvandring og utviklingen av multikulturelle samfunn. Videre har han et viktig bidrag i forståelsen av hvordan økt ensomhet i samfunnet påvirker personer, og kategoriserer ensomhet i tre; midlertidig ensomhet, situasjonell ensomhet og kronisk ensomhet. I følge Hartleb (2020 s. 125) er det stemningsleiet i samfunnet, i kombinasjon med et økt antall kroniske ensomme og ustrakt eksponering for høyreekstremisme, hatretorikk og konspirasjonsteorier på internett som gir grobunn for radikalisering.

Videre har blant annet Jacob Ravndal (2015) betydelige bidrag med sine arbeider om utviklingen og kategoriseringen av høyreekstremer terrorister i Vest-Europa i et historisk perspektiv. Han har tilsvarende bidrag som omhandler den historiske utviklingen av det høyreekstremer trusselbildet i Norge (Ravndal 2020). Jeg vil komme nærmere inn på flere sider ved Ravndal (2015, 2018 og 2020) sine arbeider i avsnittet om voldelig høyreekstremisme.

Avslutningsvis er det viktig å nevne arbeidene til Tore Bjørgo (2005, 2015, 2019) som har betydelige bidrag i forståelsen av radikalisering, ekstremisme og terrorisme som fenomen og i definisjonen av disse. Dette arbeidet må sees i lys av at mye av forskningen hans har et kontroll- og forebyggingsperspektiv i mye av arbeidet. Bjørgo (2005) har videre flere sentrale arbeider i forståelse av årsakene og mekanismene til terrorisme, i tillegg til forutsetningene som gjerne ligger til grunn for at terrorisme oppstår.

Innledningsvis redegjorde jeg for hva jeg mener med radikalisering fordi det er så sentralt i bakgrunnen for studien og for forskningsspørsmålet. I alle vitenskapelige studier er det vesentlig å ha et avklart forhold til hva man legger i begrepene som benyttes. Begrepene

legger grunnlaget og rammeverket for diskursen, altså hvordan vi forstår noe, og jeg vil derfor bruke det neste kapitlet til å redegjøre for hva jeg legger i de ulike begrepene.

2. Begrepsavklaring og definisjoner

Det er nødvendig med avklaringer og definisjon av enkelte sentrale begreper som benyttes i denne studien. I studien undersøker jeg voldelige høyreekstremer og voldelige islamister som har gjennomført terrorisme i Vesten. Felles for begge kategorier i studien er at de har vokst opp i Vesten og således har bodd store deler av livet i Vesten, såkalt hjemmeavlede. Det er også nødvendig å definere begrepet terrorisme, da dette kan forstås ulikt. I avslutningen av dette kapitlet om begrepsavklaringer vil jeg også redegjøre for definisjonen av ekstremisme og radikalisering, voldelige høyreekstremer, voldelige islamister, samt hva som menes med single-actor, for å skape en felles forståelse for hva jeg legger i begrepene og formene for terrorhandlinger.

2.1. *Terrorisme*

Terrorisme er et fenomen som er sosialt konstruert. Med det mener jeg at terrorisme ikke er en objektiv realitet, men at forståelsen av terrorisme som fenomen blir formet og omformet basert på menneskers fortolkninger og definisjoner. Videre hevder Schmid (2004 s. 384) at ulike sosiale, politiske og akademiske grupper forstår terrorisme som fenomen og som begrep ulikt. Det medfører at bruken og forståelsen av begrepet avhenger av hvilken politisk og sosial virkelighet de som sitter med definisjonsmakten har, samt hvilke interesser disse har. Det er en vesentlig manglende konsensus om definisjonen av terrorisme og Schmid og Jongman viser til at de fant 109 vitenskapelige definisjoner på terrorisme (Schmid og Jongman 1988 s. 5). Dette skyldes ikke bare at begrepet forstås ulikt basert på ulike virkelighetsforståelser, men at terrorisme er et svært heterogent fenomen med ulik atferd og mål (Victoroff 2005 s.4). Det er derfor sentralt i denne oppgaven å definere terrorisme, hvilket for det første legger føringen for det empiriske materiale, men som også gjør at leseren og jeg har en felles forståelse for begrepet.

Begrepet «terror» stammer fra den franske revolusjon og kommer fra det franske ordet; «*terrere*», hvilket innebærer å få noen til å skjelve av frykt (Restad 2019). Begrepet ble først benyttet om de franske revolusjonære og deres angrep på innbyggere, som gjennom blant annet utstrakt bruk av henrettelser på slutten av 1700-tallet, skapte stor frykt blant innbyggerne. Begrepet har siden den gang blitt benyttet om en rekke andre fenomener, slik

som hemmelige angrep på regjering- og regjeringsmedlemmer gjennomført av baskiske separatister eller Irish Republican Army (IRA) (Tilly 2004 s. 9).

I det nevnte arbeidet til Schmid og Jongman (1988 s. 5), hvor de fant 109 ulike akademiske definisjoner på terrorisme, undersøkte de hvilke elementer som gikk igjen. Her fant de ut at det er bruken av vold og politisk frykt som går mest igjen i definisjonene. De definerer deretter terrorisme som «*terrorism is an anxiety-inspiring method of repeated violent action, employed by (semi-)clandestine individual, group, or state actors, for idiosyncratic, criminal, or political reasons...the direct targets of violence are not the main targets...Threat- and violence-based communication processes between terrorist (organization), (imperiled) victims, and main targets..*» (Schmid og Jongman 1988 s. 30). De ønsket med denne definisjonen å fange essensen i aktiviteten, herunder vold eller trussel om vold, at terrorisme blir brukt for å oppnå kriminelle eller politiske mål, at terrorisme innebærer en form for kommunikasjon og at ofrene for terror er sivile, slik at eksempelvis geriljakrigføring eller militære mål blir holdt utenfor definisjonen.

Medlemslandene i FN har heller ikke klart å bli enige om en definisjon på terrorisme, da medlemslandene ikke er enige om bruken av vold er legitimert, herunder hvem volden utføres av, mot hvem og hva som er målet med volden, men sikkerhetsrådet har allikevel en definisjon: «*criminal acts, including against civilians, committed with the intend to cause death or serious bodily injury, or taking of hostages, with the purpose to provoke a state of terror in general public or in a group of persons or particular persons, intimidate a population or compel a government or an international organization to do or to abstain from doing any act*» (FN sikkerhetsråds resolusjon 1566, 2004). I FN's sikkerhetsråd sin definisjon er det fokus på at terroren er ulovlig, altså en kriminell handling som innebærer å ta menneskeliv, skade eller gisseltaking for å skape frykt.

En annen anerkjent definisjon på terrorisme er Enders og Sandler (2012 s. 4) sin definisjon: «*Terrorism is the premeditated use or threat to use violence by individuals or subnational groups to obtain a political or social objective through the intimidation of a large audience beyond that of the immediate noncombatant victims*» Det sentrale i deres definisjon er at terrorisme innebærer vold, eller trussel om vold og det politiske eller sosiale motivet bak terrorismen. Enders og Sandler har i motsetning til Schmid og Jongman (1988 s. 14) med i sin definisjon at det kan ligge sosiale motiver bak terrorisme, i tillegg til de politiske motivene.

Som nevnt finnes det ingen allmenn definisjon på terrorisme, men det som følger de fleste definisjoner er ønsket om å spre frykt, få oppmerksomhet om en politisk sak og å påvirke befolkningen gjennom bruk, av eller trussel om bruk av vold. Det de nevnte teoriene ikke nevner, utover Enders og Sandler sin definisjon, er at terrorister kan ha motiver som ikke er politiske. Motivet bak terroren kan for eksempel også være ideologiske, slik som venstreradikal terrorisme, eller religiøs, slik som voldelig islamisme. Jeg har derfor valgt en definisjon som favner bredt og som er analytisk anvendelig. Et annet viktig aspekt ved valg av definisjon er at det er en konsensus mellom mitt empiriske materiale og definisjonen på terrorisme, og i og med at jeg henter noe data fra Global Terrorism Database (GTD), er det dermed naturlig å bruke deres definisjon på terrorisme.

I denne studien har jeg derfor definert terrorisme som; *ulovlig bruk av, eller trussel om bruk av vold av en ikke-statlig aktør for å oppnå et politisk, økonomisk, religiøst eller sosialt mål gjennom trusler, tvang eller ved å skape frykt* (GTD 2021 s. 11).

Det innebærer at aktøren som gjennomfører terroraksjonen gjør det bevisst og at terrorismen i en eller annen grad må innebære vold eller en trussel om bruk umiddelbar vold. Videre vil ikke handlinger begått av statlige aktører eller legitime krigshandlinger falle inn under denne definisjonen. Avslutningsvis må det i en eller annen grad kunne bevises at handlingen var ment for et bredere publikum enn ofrene.

2.2. *Terrorismens fire bølger*

Jeg vil under metodekapitlet, senere i studien, redegjøre for caseutvelgelsen og beskrive hvordan jeg har begrenset utvalget i studien. Det sentrale under caseutvelgelsen er at casene er innenfor de samme kontekstuelle rammene og at det er mulig å snevre inn det empiriske materialet (Ragin 1992 s. 222). Som jeg kommer tilbake til har jeg derfor begrenset utvalget til å være innenfor det Rapoport (2004) kategoriserte som den fjerde bølgen og det som kan være innenfor en mulig femte bølge. Det er derfor nødvendig å redegjøre kort for terrorismens fire bølger og hva som menes med terrorismens femte bølge. I tillegg gir Rapoport (2004) sitt konsept en god skildring av den historiske utviklingen til terrorisme.

Rapoport (2004) utviklet konseptet om terrorismens fire bølger i kjølvannet av terroren som rammet USA i september 2001, og konseptet har hatt stor innflytelse på terrorforskning siden, men har også fått kritikk for å være en forenkling av virkeligheten og at terrorisme ikke kommer i bølger, men snarere er et resultat av ulike situasjoner der mennesker har forsøkt å få til politiske endringer med ulike motiver og muligheter grunnet frustrasjonen de opplever

(Parker og Sitter 2016 s. 211). Allikevel gir Rapoport's fire bølger et godt rammeverk for å kontekstualisere terrorismediskursen.

Den første bølgen kalles «den anarkistiske bølgen», som startet på slutten av 1800-tallet med den anarkistiske bevegelsen i Russland som blant annet skyldtes sviktende politiske reformer og medførte terrorangrep mot myndighetene der målet var å kaste det politiske systemet (Rapoport 2004 s. 51). Den anarkistiske bølgen ble etterfulgt av «den antikoloniale bølgen» rundt første verdenskrig, hvor terrorismen først og fremst ble rettet mot den utøvende makt som politi og militærmakten i kjølvannet av de nye nasjonalstatene og avkoloniseringen (Rapoport 2004 s. 53). Deretter fulgte den «nye venstre bølgen» som med bakgrunn i Vietnamkrigen og den kalde krigen førte til at terrorismen ble rettet mot det kapitalistiske systemet og innebar gjerne kidnappinger og kapringer (Rapoport 2004 s. 54). Den «religiøse bølgen» avløste den «nye venstre bølgen» på slutten av 1970-tallet, med bakgrunn i religiøs fundamentalisme, hvor religion fremstår som motivet bak terrorhandlinger. I følge Rapoport (2004 s. 62) vil den religiøse bølgen vare lengre enn de foregående bølgene, og pågår følgelig enda. Kaplan (2010 s. 45) kritiserer Rapoport (2004) for å være for statisk og for å ignorere den lokale dimensjonen som katalysator for terrorisme. Kaplan bygger allikevel på bølgeteorien med introduksjon av en mulig femte bølge som bygger på nasjonalisme og som fokuserer på sine egne nærområder fremfor å være et globalt fenomen.

2.3. Radikalisering og ekstremisme

Før jeg går nærmere inn på begrepsavklaring av voldelig høyreekstremisme og voldelig islamisme, vil jeg redegjøre for begrepene radikalisering og ekstremisme da disse går igjen i studien og ligger som premiss for de øvrige begrepene som avklares.

Begrepet «ekstremisme» er vanlig å bruke om en vilje til å bruke vold som virkemiddel for å oppnå ideologiske, religiøse eller politiske mål. Samtidig blir begrepet ofte benyttet om politiske ideologier som står i motsetningsforhold til verdier og prinsipper om demokrati og menneskerettigheter. Således benyttes ikke begrepet særlig ulikt enn terrorismebegrepet, men kan forstås som et bredere spekter av vold som virkemiddel, slik som skadeverk, sabotasje og lignende (Bjørgero & Gjelsvik 2015 s. 14).

Jeg benytter begrepet «voldsektremisme» i studien, og da referer jeg til voldsutøvende grupper eller personer, og skiller således mellom ekstreme sin vilje til å bruke vold og det å faktisk utøve vold.

Radikalisering som fenomen har i de senere år fått større oppmerksomhet i vitenskapen, i det offentlige ordskiftet, i politikken og hos politiet (Silva & Deflem 2020 s. 1) I innledningen viste jeg for eksempel til at regjeringen i 2014 utarbeidet en handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme (Justis- og beredskapsdepartementet 2020). Ifølge Bjørgo og Gjelsvik (2015 s. 15) oppsto begrepet sannsynligvis som et politisk begrep etter terrorangrepet i London i 2005, hvor det ble synlig at terrorisme ikke kun er noe som kommer utenfra, men like gjerne kan komme fra egne borgere.

Som jeg nevnte i innledningen forstår jeg radikalisering som et individs endring i verdier og holdninger til å anvende vold som politisk virkemiddel, mens en videre utvikling vil kunne være å utvikle og endre adferd, samt å delta i voldelige aktiviteter (Bjørgo & Gjelsvik, 2015 s. 15).

Det å være radikalisert må allikevel ikke forstås på samme måte som å være *radikal*. Med radikal menes det å være for- og ønske endringer av etablerte økonomiske, sosiale og politiske forhold og er en helt legitim holdning til noe, og har vært avgjørende for endringer i samfunnet, slik som likestilling og arbeidsrettigheter (Thorsen 2019). Derimot innebærer det å være radikalisert endrede verdier og holdninger til anvendelse av vold som virkemiddel.

Ifølge Bjørgo og Gjelsvik (2015 s. 16) er det samtidig sentralt å forstå at til tross for at man kan være radikalisert, altså å anse det som legitimt å anvende vold for å oppnå religiøse, ideologiske eller politiske mål, blir ikke de fleste som er radikalisert, voldelige. Det er ingen automatisk sammenheng mellom en holdningsendring og en atferdsendring. Dermed er det sentralt å skille mellom radikalisering, altså det å få en endret holdning til voldsbruk, og radikalisert deltagelse, som beskriver endringer i retning av voldelig atferd.

Når det gjelder radikaliseringsprosessen er det heller ikke nødvendigvis slik at prosessen foregår kronologisk ved at man radikaliseres, for deretter å delta i voldsektremisme. Ifølge Bjørgo og Gjelsvik (2015 s. 16) er det derimot sterkt forskningsmessig belegg for at mange går inn i voldsektremistiske grupper og aktiviteter på grunn av sosiale årsaker og behov, for deretter å radikaliseres.

I analysen vil jeg også bruke begrepet *radikalisator*. Begrepet er hentet fra PST's temarapport om bakgrunnen til høyreekstreme i Norge (2019 s. 12) og med begrepet menes personer som trekker andre mennesker inn i en radikaliseringsprosess.

2.4. Voldelig høyreekstremisme

Høyreekstremisme, eller right wing extremism, vokste frem som et fenomen og begrep i forbindelse med forskning på fascisme etter verdenskrigene. De første studiene omhandlet først og fremst politiske partier og bevegelser, og det var i større grad begrepet *right wing radicalism*, eller høyreradikal, som ble benyttet. Utover 70- og 80-tallet ble høyreekstremisme som begrep benyttet i større grad og er i dag det mest brukte (Jupskås & Segers 2020).

Videre skiller det gjerne på begrepene høyreradikal og høyreekstremist, der høyreradikale er radikale, ikke-voldelige og opererer innenfor demokratiet, mens høyreekstremer har antidemokratiske holdninger og legitimerer voldsbruk (Jupskås & Segers 2020). Videre hevder Jupskås og Segers (2020) at høyreekstremisme kan forstås på to ulike måter, der den ene forståelsen innebærer at man ser på høyreekstremisme som en kombinasjon av antidemokratiske holdninger og forsvar av sosiale hierarkier. Den andre forståelsen av høyreekstremer innebærer at man ser på høyreekstremer som personer som bruker politisk motivert vold eller legitimering av vold innenfor et demokratisk system. Slik jeg ser det er det ikke nødvendigvis noen motsetningsforhold mellom de to ulike forståelsene i denne studien og det ser ikke ut til at casene i undersøkelsen selv er bevisst disse skillelinjene. Jeg anser det for å være lite i veien for å kombinere de to forståelsene av høyreekstremisme i denne studien, altså høyreekstremisme som at man har antidemokratiske holdninger i kombinasjon med sosiale hierarkier, samtidig som man bruker vold eller legitimerer voldsbruk innenfor det demokratiske systemet.

Videre definerer Ravndal og Enstad (2020) høyreekstrem vold som fysiske angrep der målutvelgelsen er basert på høyreekstrem ideologi. Høyreekstremer har et fiendebilde som hovedsakelig består av mennesker på venstresiden og utenlandske statsborgere. I tillegg består fiendebilde av etniske-, seksuelle- og religiøse minoriteter, samt myndigheter. For å forstå høyreekstrem vold er det nødvendig med en forståelse av at høyreekstrem ideologi, slik som fascisme og nasjonalsosialisme, i sin natur er svært voldelig og ser på vold som en naturlig del av legitimeringen av at det er den sterkeste som overlever.

Ravndal (2015) har videre identifisert ulike kategorier, herunder elite-sponsede terrororganisasjoner, subkulturelle nettverk og enslige aktører. Videre er det ifølge Ravndal (2018 s. 846) bred forskningsmessig enighet om at høyreekstrem terrorisme kommer i bølger.

Ravndal (2015 s.21) har som nevnt, identifisert tre typekategorier av høyreekstremisme i Europa etter andre verdenskrig. Hensikten med kategoriene er å gi en komparativ analyse av

høyreekstrem terrorisme i Europa, gi en praktisk metode for forståelse for- og utviklingen av høyreekstrem terrorisme i Europa, samt å forstå ulikhetene i angripernes strategi og organisering. Ifølge Ravndal (2015 s. 3) er trusselen fra organisert høyreekstrem terrorisme i Vest-Europa lavere enn den var for 20-30 år siden. Bakgrunnen for dette er endringene innen de høyreekstre sine mål, organisering og strategier i nyere tid. Mellom 1960-tallet og 1980-tallet var høyreekstre terrorangrep i stor grad utført av elite-sponsede terrororganisasjoner, slik som Organisation armée secrète (OAS) som står bak flest høyreekstre terrorangrep i historien (Ravndal 2015 s. 21). Disse var gjerne hierarkisk oppbygde og motivene til de sponsede terrororganisasjonene på denne tiden var drevet frem av internasjonale konflikter, ønske om å beskytte eller reetablere autoritære regimer og å forhindre at venstreorienterte fikk politisk makt. Ut over 80-tallet forsvant de elite-sponsede terrororganisasjonene, mens høyreekstre subkulturelle terrornettverk økte i omfang. I motsetning til de sponsede organisasjonene var det lite støtte til disse nettverkene, utover deres egen undergrunnsbevegelse. Disse oppsto som terrornettverk som følge av kombinasjonen av økt ikke-vestlig innvandring og den økte voldelige skinhead-subkulturen. En tilleggsfaktor for disse subkulturnettverkene var kampen mot venstreradikale og forsøket på å starte en rasekrig. Disse var videre stort sett nasjonalt orientert, uten tilknytting til transnasjonale høyreekstre bevegelser, og brukte i stor grad vold, symboler og propaganda uten konkrete politiske mål. Det ble mindre og mindre av de subkulturelle terrornettverkene utover 90-tallet, og i dag fremstår høyreekstre terrorister først og fremst å være enslige terrorister, som i stor grad påvirkes av politiske bevegelser på internett og som planlegger og gjennomfører terrorangrep alene (Ravndal 2015 s. 24).

Den høyreekstre, enslige terroristen fremstår å være en del av den mulige nye høyreekstre bølgen, som ifølge Ravndal (2018 s. 862) i hovedsak skyldes kombinasjonen av elementer som frustrasjon, muligheter og polarisering. Dette fremstår å være i tråd med Kaplan sin teori om en mulig femte bølge, som bygger på nasjonalisme (Kaplan 2010 s. 45). Med dette mener Ravndal (2018) at det er kombinasjonen av høy innvandring, lav oppslutning blant høyreradikale partier, undertrykkelse av høyreradikale og polariserte konflikter mellom høyreradikale aktivister og deres motstandere som bidrar til den mulige nye høyreekstre bølgen.

For å komme tilbake til begrepsavklaringer i denne studien vil jeg avslutte med å redegjøre for, og avklare hvilket begrep jeg benytter i studien og hva jeg legger i begrepet.

Bjørge (2018 s. 16) peker på at begrepet «høyreekstrem» brukes bredt både i det daglige og i forskningen, samt at fenomenet «høyreekstremisme» kan innebære en bred variasjon av meningsinnhold. Eksempelvis kan den høyreekstreme være etnonasjonalist, hvor vedkommende sin holdning til ulike kulturer er at de er like mye verdt, men at de må holdes adskilt, eller den høyreekstreme kan eksempelvis ha raserevolusjonære nasjonalistiske holdninger, hvor den hvite rase er overlegen og opposisjonen må undertrykkes. I tillegg kan graden av meningsinnholdet i begrepet «ekstremisme» endres over tid og være kontekstavhengig.

I denne studien velger jeg derfor å bruke begrepet «*voldelig høyreekstremisme*», hvilket kan hevdes å være overflødig bruk av begrepet «voldelig», men som medfører en utvetydelighet og vanskelig kan misforstås. Rasjonale bak dette begrepet ligger i at det skal være helt utvetydelig at studien omhandler høyreekstreme som har benyttet vold som virkemiddel og å ha en snevrere forståelse enn om jeg kun hadde benyttet høyreekstreme som begrep i studien. På den måten skiller jeg også på det å ha holdninger som legitimerer bruk av vold og atferd som faktisk innebærer å delta eller gjennomføre voldelige aktiviteter. I det videre så bør i tillegg voldelige høyreekstreme i denne studien forstås som personer med antidemokratiske holdninger, som forsøker å forsvare sosiale hierarkier, med konspirativ forståelse av verden og som benytter vold som respons på trusselen de opplever.

2.5. Voldelig islamisme

Både i dagligtale, vitenskapelige arbeider og i det offentlige ordskiftet benyttes begreper som islamisme, ekstrem islamisme, militant islamisme og jihadisme bredt og om hverandre. Generelt viser begrepene til alt fra politisk islam, ideologisk islam, utøvelse av islam, til radikale eller ekstreme mennesker med islamistisk overbevisning, som anser det som legitimt å bruke vold som virkemiddel. Dette er problematisk av to grunner; for det første vil slik begrepsbruk få religionen Islam til å fremstå som svært homogen, mens realiteten er at Islam er en svært heterogen religion. Ummaen, eller det islamske felleskapet, er verdens nest største religion og består av to hovedgrupper, sunni og sjia. Jeg skal ikke gå nærmere inn på ulikhetene mellom sunni og sjia, men skillelinjene mellom disse og kampen om makt og innflytelse har medført en rekke konflikter i Midtøsten, slik som situasjonen i Irak både før og etter Saddam Hussein's fall, borgerkrigen i Syria og borgerkrigen i Jemen. For det andre medfører den upresise begrepsbruken til at sentrale nyanser, ulikheter og et uavklart forhold til hva man mener med begrepene. Eksempelvis, vil bruken av begrepet «jihadisme» implisere en salafi-orientert retning innen sunniislam (Nesser 2015).

I dette avsnittet vil jeg innledningsvis redegjøre for sentrale historiske skillelinjer innen islamsk terrorisme, før jeg presiser hva jeg legger i de mest sentrale av de nevnte begrepene ovenfor. Deretter vil jeg bruke noe tid på å skissere fiendebildet bak islamsk terrorisme, komme inn på ulike kategorier for islamsk terrorisme i Vesten, og avslutningsvis vil jeg redegjøre for begrepet «voldelig islamisme», som er benyttet i denne studien.

For å forstå den historiske bakgrunnen til islamsk terrorisme i moderne tid er det naturlig å begynne med den islamske fundamentalismen som oppsto i forkant og i etterkant av den iranske revolusjon i 1979 (Ishay 2016). Fundamentalisme forstås her som et ønske om å ville tilbake til fundamentene i Islam, Koranen eller å opptre slik profeten gjorde, og at dette skal være fundamentet for hele samfunnet (Vikør 1995).

Etter andre verdenskrig, med opprettelsen av Israel og i forkant av den iranske revolusjon, endret dynamikken seg i Midtøsten som følge av blant annet den kalde krigen. Det er ifølge Ishay (2016) særlig to forhold på denne tiden som la grunn for den islamske fundamentalismen; maktstrukturen i Midtøsten var i stor grad preget av Vestlig intervensjon og at det var svake sosioøkonomiske forhold, til tross for funn av store oljeforekomster. Den iranske revolusjon oppsto således som en protest mot moderniseringen og sekulariseringen i Iran og Ayatollah Khomeini tok makten med sikte på å opprette den Iranske staten som en sjimuslimsk stat. Samtidig opplevde Saudi-Arabia stor økonomisk vekst, hvilket førte til at radikale sunnier, salafister, samtidig fryktet moderniseringen og sekulariseringen, samt Saudi-Arabias frykt for økt sjimuslimsk innflytelse i Midtøsten. Den Saudiarabiske, sunni-innflytelsen fikk særlig stor effekt i forbindelse med Sovjetunionens invasjon i Afghanistan og førte eksempelvis til at en rekke fremmedkrigere fra arabiske land dro til Afghanistan (Nesser 2015 s. 24) I tiden som fulgte brukte både Iran og Saudi-Arabia betydelige ressurser i proxy-krigføring, fortrinnsvis ved at Iran støttet Hezbollah i Libanon i kampen mot Israel, og at Saudi-Arabia økte sin salafi-orienterte innflytelse i Afghanistan og Pakistan, samtidig som proxyen foregikk også i land som Syria og Irak (Ishay 2016). Statssponset, transnasjonal terrorisme ble hyppig brukt som en del av proxyen (Garrison 2003). Dette er også i tråd med Rapoport (2004) sin teori, som presenterer denne tidsepoken som starten på den religiøse bølgen (2004 s. 62).

Den statssponsede terrorismen og proxy-krigføringen er på mange måter det som la grunn for begrepet militant islamisme. Islamisme må i denne studien forstås som en bred religiøs bevegelse med sosiale, politiske og juridiske ambisjoner (Utvik 2011 s. 146). Det innebærer

en fundamentalisme, som beskrevet tidligere, og kan sees på som radikal. Islamisme innebærer derimot ikke ekstremisme, der det anses som legitimt å anvende vold som virkemiddel. Den militante islamismen bygger derimot på idéen om hellig krig, og kombinerer islamisme og moderne militarisme. Den hellige krigen, eller «jihad», legitimerer bruken av vold, og kan innebære terrorisme. Her er det dog et sentralt skille mellom jihadisme og militant islamisme. Den militante islamismen kan til forskjell fra jihadisme, også være revolusjonære bevegelser med nasjonalistiske og separatistiske grupper eller sosioevolusjonære grupper (Kolås 2005 s. 25). Jihadisme, slik begrepet brukes i denne studien, omhandler terrorisme som bygger på grunntanken om «global jihad», som oppsto i forbindelse med de arabiske fremmedkrigerne som kjempet mot Sovjetunionen i Afghanistan på 1980-tallet, og innebærer å gjennomføre angrep på de vantro, og i særlig grad USA og Israel. Salafi-orientert islamisme står videre sentralt i jihadismen, hvilket innebærer at angrep må rettferdiggjøres i «hadith», altså fortellingene om Profeten (Nesser 2015 s. 6). Sentralt i fiendebildet står de vantro, altså ikke-troende, slik som kristne og jøder, hvilket er viktig for å koble kampen som en hellig krig, hvor fundamentet er religion (Kolås 2005 s 28). Jihadisme vil dermed i denne studien forstås som salafi-orientert terrorisme, hvilket er i tråd med Nesser (2015 s. 6).

I denne studien bruker jeg dog begrepet, «voldelig islamisme», om terrorisme gjennomført av personer eller organisasjoner med en ekstrem islamistisk grunnidé. Hensikten med begrepet er å ha en bred definisjon som ikke begrenser forståelsen til kun å omhandle eksempelvis jihadisme. Således kan voldelig islamisme på mange måter forstås likt som «ekstrem islamisme», men jeg velger å skape et distinkt skille mellom det å ha holdninger som legitimerer bruk av vold og atferd som faktisk innebærer å delta eller gjennomføre voldelige aktiviteter. På den måten skapes det samtidig en rød tråd i begrepsapparatet i denne studien, hvor det er en sammenhengende konsensus i begrepene voldsektremisme, voldelig høyreekstremisme og voldelig islamisme.

2.6. Single-actor terrorisme, soloterrorisme og lone wolf-terrorisme

Det kan være nødvendig å skille på de ulike formene for terrorangrep som gjennomføres av single aktører. I denne studien benyttes single-actor terrorister i casestudien, og i mangel av et bedre norsk begrep velger jeg å bruke det engelske begrepet. I det daglige er det ikke uvanlig å høre om soloterrorister på nyhetene, i studier eller i ulike rapporter, hvilket kan være en utfordring i terrordiskursen, da det ikke skaper distinksjon mellom de ulike aktørene, om de har operert helt selvstendig, kun inspirert av andre, eller om de har vært medlem av en

terrorgruppe. Etter mitt skjønn vil saker som radikaliseringsprosess, kapasitet, kapabilitet og vilje og evne til å gjennomføre et terrorangrep kunne påvirkes av i hvorvidt, og i hvilken grad man har tilknytning til en gruppe. Med kapasitet mener jeg herunder evnen til å skaffe seg materiell som våpen, sprengstoff og annet materiell som kan benyttes i et terrorangrep, mens jeg med kapabilitet mener i hvilken grad en person har kunnskaper, ferdigheter og motivasjon til å benytte de tilgjengelige angrepsmidlene og å faktisk gjennomføre et angrep.

Jeg benytter meg av de samme skillelinjene som Petter Nesser (2015 s. 6), hvor han bruker single-actor terrorister som en fellesbetegnelse for både soloterrorister og lone wolf actors. Forskjellen mellom soloterrorisme og lone wolf actors er at soloterroristen gjennomfører angrep alene, men har tilknytting til, får direktiver og støtte fra et nettverk eller en terrorgruppe, mens lone wolf actors gjennomfører angrep alene, men uten noen tilknytting til en gruppe og som i hovedsak er inspirert av andre aktører.

I følge Spaaij (2012) sto høyreekstreme terrorister for 17% av single-actor terrorismen i Vesten, som den nest-største kategorien bak terrorisme utført av personer med ukjente holdninger eller ideologier (Spaaij 2012 i Ravndal 2015 s. 24). En lignende studie, utført av Gill, Horgan & Deckert (2014) peker på at 34% av single-actor terrorisme er utført av høyreekstreme (Gill, Horgan & Deckert 2014 i Ravndal 2015 s. 25). Dette innebærer at voldelige høyreekstreme er overrepresentert innen single-actor terrorisme sammenlignet med voldelig islamisme, men det innebærer ikke at single-actor terrorisme utelukkende er et høyreekstremt fenomen (Ravndal 2015 s. 25).

I denne studien har samtlige caser gjennomført single-actor terrorisme, men det er sentrale ulikheter i hvilken grad de opererte helt selvstendig eller var støttet av et terrornettverk. Mohammed Merah, som i mars 2012 gjennomførte flere terrorangrep i Frankrike hvor til sammen syv mennesker ble drept, gjennomførte terrorangrepet alene, men hadde tilsynelatende fått både trening, økonomisk støtte og var integrert i et terrornettverk. Merah passer dermed inn i definisjonen av soloterrorist, i motsetning til Anders B. Breivik, som opererte alene, uten å være tilknyttet et subkulturelt nettverk, og slik sett er å anse som en lone wolf-terrorist. Det samme gjelder Philip Manshaus, som også opererte uten tilknytting til et terrornettverk. Videre gjennomførte Omar El-Hussein angrepene i København 2015, tilsynelatende uten å være tilknyttet et nettverk, men han hadde sannsynligvis fått sterk innflytelse av radikalisatorer, både i Irbid, Jordan og i det radikale, islamistiske miljøet i

København. Disse skillelinjene vil være sentrale i forståelsen av casene og vil bli diskutert ytterligere i analysekapitlet.

2.7. Oppgavens videre oppbygning

Hittil har jeg redegjort for bakgrunnen for denne studien, beskrevet oppgavens problemstilling, redegjort for eksisterende forskning på temaet og gjennomført begrepsavklaringer. Det overnevnte er første del av forskningsdesignet mitt i denne studien.

Et forskningsdesign er på mange måter planen for forskningsprosjektet og innebærer at jeg har vært nødt til å ta stilling til en rekke ulike måter å løse studien på, og følgelig ta beslutninger for hvordan jeg ønsker at rammeverket for undersøkelsen skal se ut (Blaikie og Priest 2019 s. 19). Forskningsdesignet må henge sammen med hva som skal undersøkes og være logisk satt opp.

I den neste delen av studien følger derfor teorikapitlet, hvor jeg diskuterer de teoretiske perspektivene som er benyttet i undersøkelsen. Deretter følger metodekapitlet, hvor jeg beskriver og diskuterer den valgte metodiske tilnærmingen, og hvor jeg redegjør for etiske vurderinger og presenterer casene i studien. Dernest følger analysekapitlet, hvor de ulike konseptene fra analysen utgjør de ulike avsnittene i kapitlet i den hensikt at det skal være en rød tråd mellom funnene og presentasjonen av disse. Analysekapitlet avsluttes med at jeg redegjør for likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstreme og voldelige islamister i en oppsummering. Studien avsluttes med en avslutning og oppsummering, samt forslag til videre forskning innenfor dette temaet.

Hele forskningsprosessen har vært iterativ, hvilket innebærer at jeg kontinuerlig har gått frem og tilbake i prosessen for å justere designet i studien. Dette har sørget for at alle deler i forskningsdesignet henger sammen og knytter forskningsspørsmålet til valgte teorier, metode og funn. Et konkret eksempel på hvordan jeg har gått tilbake for å justere oppgaven er at jeg først gjennomgikk casene empirisk før jeg valgte hvilke teoretiske utgangspunkt som kunne bidra i svaret på forskningsspørsmålet. Deretter har de teoretiske perspektivene blitt benyttet i analysen og bidratt til at funnene mine ble satt i kontekst og bidratt til å gi funnene mening (Blaikie og Priest 2019 s. 31)

3. Teoretisk utgangspunkt

I denne studien har jeg benyttet to kriminologiske teorier for at disse skal bidra inn i analysen, sette funnene i kontekst, bidra til å skape forståelse for radikaliseringsprosessen og gi funnene i studien mening. Bakgrunnen for å ta i bruk sosiale- og kriminologiske teorier ligger i at de kan være verdifulle teoretiske utgangspunkt som kan bidra til å nyansere radikalisering til voldelig høyreekstremisme og voldelig islamisme, og bidra i å skape en annen forståelse for radikalisering enn studier som fokuserer på radikalisering i et politisk, geopolitisk eller ideologisk perspektiv.

Teoriene jeg har valgt spiller inn underveis i forskningsprosessen og henger sammen med den valgte metoden. Det er derfor nødvendig å ta en gjennomgang av disse.

Ifølge Tjora (2018 s. 35) vil forskerens egne forståelser av et fenomen påvirkes av hvordan man forstår verden, som igjen i særlig stor grad påvirkes av hvilken fagtradisjon man har. De ulike fagtradisjonene, slik som psykologi, statsvitenskap, sosiologi eller kriminologi har ulike verdensanskuelser, altså perspektiver eller teoretiske utgangspunkt, som vil påvirke hva som vekker forskerens oppmerksomhet i analyseprosessen. De teoretiske perspektivene kan komme frem implisitt eller eksplisitt i en studie, men vil alltid ha en plass i empirisk forskning. Dette gjøres gjeldende til tross for at forskeren bruker en ren empirisk metode, hvor hensikten er å ikke la teorier styre retningen, slik som i Grounded Theory.

I erkjennelsen av at jeg ikke vil kunne gjennomføre en kvalitativ forskningsprosess helt uten at min forståelse av verden og teoretiske perspektiver interagerer og påvirker den analytiske prosessen, har jeg etter den innledende induktive delen av analysen tatt med to kriminologiske teorier. Som jeg vil komme tilbake til i metodekapitlet, har jeg jobbet induktivt og stegvis fra empiri til konsepter, for deretter å trekke inn teorier i en deduktiv prosess. Jeg fant med andre ord passende teorier først etter å ha bearbeidet det empiriske materialet. Disse teoriene har jeg med meg fra mine tidligere studier i kriminologi, og opplever det som naturlig og ryddig å redegjøre for disse.

Det finnes allerede enkelte studier innen terror- og radikaliseringsforskning med et kriminologisk utgangspunkt, men det fremstår ikke for meg som om de kriminologiske teoriene tar den plassen de kunne tatt, da jeg som nevnt tror kriminologiske teorier kan bidra i å nyansere og skape en ytterligere forståelse innen flere ulike fenomener i terror- og radikaliseringsforskningen.

Det er ikke nødvendigvis slik at alle kriminologiske teorier er overførbare til studier om radikaliseringsprosessen, men som jeg vil komme tilbake til i analysekapitlet er det i denne studien funn som tyder på at enkelte av casene omhandler marginaliserte, unge menn med en avvikende sosial bakgrunn med blant annet kriminalitet og rus, der ideologi ikke var en sentral del av livet til casene forutfor radikaliseringsprosessen. Teoriene kan derfor bidra til å skape en forståelse for overgangen fra ung, marginalisert kriminell til voldelig islamisme, eller overgangen fra en utilpass ung norsk mann til voldelig høyreekstremisme. Videre er det funn som tyder på at det for noen av casene manglet nære sosiale bånd og konvensjonelle sosiale investeringer som på sin side kunne fungert som en barriere mot avvikende holdninger og atferd, slik som kriminalitet, og i denne studien, radikaliseringsprosessen. Det er her sentralt for meg å poengtere at disse teoriene ikke vil kunne *forklare* radikaliseringsprosessen, men vil kunne bidra med en *forståelse* under en gitt kontekst. Disse teoriene er heller ikke de eneste kriminologiske teoriene som vil kunne bidra i å skape en forståelse for radikaliseringsprosessen, men har som nevnt blitt valgt ut med bakgrunn i min innledende induktive analyse.

Videre i dette kapitlet vil jeg derfor redegjøre for Travis Hirschi (1969) sin sosial kontrollteori, samt Pierre Bourdieu (1986, 1990, 1993) sine teorier om habitus, sosiale felt og kapital, i tillegg til Sandberg og Pedersens (2006) konsepter om gatekapital med bakgrunn i Bourdieus konsepter. Avsnittene er nummerert for å forenkle forståelsen av de ulike aspektene i teoriene.

3.1. Sosial kontrollteori

Hirschi sin sosiale kontrollteori (1969) bygger på grunntankene til Durkheim (1897) om at mennesker i stor grad har en tendens til å fokusere på å nå kortsiktige mål basert på hver enkelt sin egeninteresse. Med sosial kontrollteori forsøker Hirschi (1969) å forklare hvorfor mennesker ikke begår kriminalitet, ikke hva som fører til kriminalitet. Hirschi hevder at mennesker tar rasjonelle valg og er disponert til å til å berike seg selv på bekostning av andre, i tråd med Durkheim og Hobbes, som nevnt over. Årsaken til at mennesker velger konformitet, eller med andre ord, å leve etter de normer og regler vi har i samfunnet, er de sosiale båndene vi har til andre mennesker (Hirschi 1969 s. 16). Med det mener Hirschi at adferd er en funksjon av adferdens konsekvenser og at naturlige sanksjoner står sentralt i menneskers atferd (Hirschi i Costello og Laub 2020 s. 26). Menneskelig adferd er med andre ord sosialt kontrollert.

Jeg tenker at denne teorien også har en overføringsverdi for å skape forståelse for radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstremer og voldelige islamister i Vesten. Hirschi (1969) hevder at avvikende atferd er et resultat av svake bånd til samfunnet, og teorien vil således benyttes som et bidrag i forståelsen rundt radikaliseringsprosessen som et resultat av svake eller brutte bånd med samfunnet i denne oppgaven. Et sentralt poeng med bruk av dette teoretiske utgangspunktet i denne studien, er som nevnt tidligere at Hirschi (1969) ser på avvikende atferd, slik som kriminalitet, som noe som naturlig oppstår i samfunnet. Det kan vanskelig hevdes at radikaliseringsprosessen, som i vilje til å anvende vold, oppstår naturlig i samfunnet, men teorien, eller deler av det teoretiske utgangspunktet har allikevel verdi i form av at den kan bidra i å forstå radikaliseringsprosessen i lys av sviktende eller brutte bånd til samfunnet.

I denne studien kommer teorien til anvendelse i analysen av radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstremer og voldelige islamister som har vokst opp i Vesten og gjennomført terrorangrep i Vesten. Basert på min innledende induktive analyse er det funn som peker i retning av at manglende sosiale bånd og manglende investeringer i et konvensjonelt liv kan være en medvirkende årsak til at enkelte personer i casene trekkes mot miljøer eller aktiviteter som har ekstreme holdninger eller atferd.

Teorien vil i denne studien benyttes for å sette casenes radikaliseringsprosess i kontekst og knytte deres manglende sosiale bånd til konvensjonelle miljøer opp imot radikaliseringsprosessen. Videre kapitlet vil jeg redegjøre for teorien og underveis knytte enkelte kommentarer til aspekter ved teorien som kan skape mer forståelse rundt radikaliseringsprosessen.

I følge Hirschi knytter vi sosiale bånd til andre mennesker gjennom hele livet og disse båndene er investeringer vi kan risikere å miste om vi bryter med det konvensjonelle samfunnet, eksempelvis ved å begå kriminalitet eller som teorien benyttes i denne studien, om vi radikaliseres. De sosiale båndene skapes og består ifølge Hirschi (1969 s. 16) av fire elementer, herunder tilknytting, forpliktelse, involvering og tro. De fire elementene spiller inn i, og påvirker hverandre, men er mulig å analysere separat. Jeg vil videre gjøre rede for de fire ulike elementene.

3.1.1. Tilknytting

Med tilknytting mener Hirschi (1969 s. 18) personers emosjonelle forbindelse til andre mennesker. Her hevder Hirschi at graden av tilknytting til andre mennesker får betydning for i hvilken grad personer bryr seg om konsekvensene av handlingene sine. Med andre ord, vil

sterk tilknytting til andre mennesker øke konformiteten, mens svak tilknytting til andre mennesker svekker konformitet og dermed øker sannsynligheten for å delta i avvikende aktiviteter.

I følge Hirschi (1969) er den viktigste tilknyttingen den man har til foreldrene sine, slik som i hvilken grad man blir fulgt opp, hvor mye tid man bruker med foreldrene og hvor mye interaksjon det er mellom foreldre og barnet. Hirschi hevder videre at mennesker med et støtteapparat fra familien knyttes sterkere til samfunnet, enn de uten. Utover tilknyttingen til familien, er tilknyttingen mennesker har til lærere, jevnaldrende og autoritetspersoner i lokalsamfunnet også elementer som knytter oss til samfunnet. Ved en sterk tilknytting ønsker mennesker at det skal være en konsensus mellom forventningene fra disse og handlingene våre, i den hensikt å ikke skuffe dem, oppføre oss skamfullt eller vise manglende respekt (Hirschi 1969 s.19).

3.1.2. Forpliktelse

Hirschi (1969 s. 20) hevdet i dette teoretiske perspektivet at mennesker som har forpliktelser og som har investert i langsiktige, konvensjonelle mål har mindre sannsynlighet for å begå kriminalitet eller annen avvikende atferd fordi det kan føre til at man risikerer å tape det investerte, slik som framtidsutsikter eller mennesker en har sterk tilknytting til.

Forpliktelse er slik sett et sosialt bånd som er sterkt knyttet til i hvilken grad man opplever sterk tilknytting til andre mennesker og i hvilken grad man har grunnleggende tro på moralske normer i samfunnet. Forpliktelse og investering i langsiktige, konvensjonelle mål som eksempelvis utdanning, arbeid, familieband og et godt rykte er sentralt for å være konform. Avvikende atferd slik som eksempelvis voldelig ekstremisme vil følgelig kunne medføre at man risikerer å tape de investeringene man har gjort gjennom livet.

3.1.3. Involvering

Det tredje sosiale båndet er involvering og tar utgangspunkt i de to foregående båndene. Hirschi hevder her at personer som er involvert og opptatt med konvensjonelle aktiviteter har mindre tid til å delta i, eller bedrive avvikende aktiviteter (Hirschi 1969 s. 21). Med det mente Hirschi at personer som deltar, er opptatt med, eller knyttet til avtaler innen arbeidsliv, skole, idrett og andre konvensjonelle aktiviteter, har lavere sannsynlighet for å begå lovbrudd. Dette sosiale båndet henger følgelig sammen med de sosiale båndene; tilknytting og forpliktelse. Involvering er således også relevant for radikaliseringsprosessen, og det fremstår ikke som særlig utfordrende å se for seg at personer som er opptatt med avtaler og involvering på arbeid

eller skole bruker mindre tid på eksempelvis ekstremistiske internettsider som kan fungere som en radikaliserator. I denne studien vil jeg allikevel forstå involvering som et noe bredere begrep, som innebefatter et samspill mellom forpliktelse og tilknytting, og som innebærer det å delta i miljøer og aktiviteter over tid.

3.1.4. Tro

Med sosial kontrollteori hevdet Hirschi at menneskers tro på gyldigheten av moralske normer og regler varierte, avhengig av tilknyttingen menneskene har til andre (Hirschi 1969 s. 21). Slik sett refererer han til at mennesker i en sosial kontekst deler en felles oppfattelse av sosiale normer, regler og verdier. Hirschi hevder videre at personer med lav tilknytting eller liten grad av emosjonelle forbindelser til andre mennesker ikke føler seg bundet av de konvensjonelle moralske fellesnormene i samfunnet. I så tilfelle vil vedkommende føle seg lite bundet til de konforme verdiene og atferdsmønstrene og dermed øker sannsynligheten for at vedkommende handler avvikende. Som de foregående sosiale båndene, henger troen på fellesnormene i samfunnet sammen med de andre sosiale båndene. De påvirker hverandre gjensidig, og forsterkes eller svekkes dermed av hverandre. Radikalisering, og en mistet grunnleggende tro på de konforme verdiene i samfunnet vil derfor i stor grad påvirkes av i hvilken grad man føler tilknytting og sterke emosjonelle bånd til andre mennesker, om man har forpliktelse til andre mennesker og investeringer som man risikerer å miste, samt om man er involvert i annen aktivitet.

I arbeidet til eksempelvis Hartleb (2020) pekes det på at kronisk ensomhet er en vesentlig faktor for radikalisering. Kronisk ensomhet kan forekomme på bakgrunn av utallige årsaker og kan fremstå både som konsekvens av- og årsak til radikalisering. I de tilfeller isolering fra samfunnet skyldes manglende sosiale bånd eller sviktende evne til å skape og holde på nære relasjoner, kan Hirschi's teori (1969) være et bidrag i forståelse av radikalisering. I tilfeller der personer møter sterk motstand for avvikende holdninger kan eksempelvis isolering i begynnelsen og underveis i radikaliseringsprosessen nærmest fremstå som en katalysator i radikaliseringsprosessen, altså at hurtigheten og intensiteten på radikaliseringsprosessen øker. Dette kan videre føre til at personenes tilknytting til andre mennesker svekkes og at de dermed blir mindre engstelige for konsekvenser av avvikende holdninger og atferd. Samtidig kan manglende forpliktelser og risiko for tap av tungtveiende investeringer i nære relasjoner som en konsekvens av radikalisering også være en bidragsyter til radikalisering, mens involvering i konvensjonelle aktiviteter og tro på de konvensjonelle normene og reglene i samfunnet viskes mer og mer ut utover i radikaliseringsprosessen. Kombinasjonen av

manglende sosiale forpliktelser og bånd, med Hatrleb's funn (2020) om ensomhet og involvering i ukonvensjonelle og radikale miljøer på internett kan med dette fremstå som enda en katalysator for radikaliseringsprosessen.

3.2. Gatekapital – Men først litt om habitus, symbolsk kapital og felt

Det er forsket mye på- og finnes mye data som tyder på at casene går igjennom en overgang fra marginaliserte ungdom med kriminalitet- og rusproblematikk til voldelige islamister (Roy 2016, Ilan og Sandberg 2019, Nesser 2015). Som et bidrag til å forstå denne overgangen har jeg trukket inn teoretiske perspektiver, eller rettere sagt, konsepter fra Sandberg og Pedersen sitt arbeid med marginaliserte ungdom i Oslo og konseptene deres om gatekapital (Sandberg og Pedersen 2006). Sandberg og Ilan (2019) har videre benyttet disse forståelsene om gatekapital i arbeid om hvordan gangstere blir jihadister med bakgrunn i Pierre Bourdieu's teorier om habitus, kapital og felt. Jeg skal komme nærmere inn på konseptet om gatekultur og gatekapital, men anser det som sentralt å først gjøre rede for Bourdieu sitt arbeid om habitus, sosialt felt og kapital, da Sandberg, Pedersen og Ilan (2006, 2019) sitt arbeid bygger på Bourdieu sine teorier, i tillegg til at jeg bruker Bourdieu's konsepter i analysen.

Den franske sosiologen Pierre Bourdieu (1930-2002) utviklet konsepter som habitus, symbolsk kapital og felt som har hatt stor betydning som sosiale konsepter innen flere fagområder, slik som sosiologi og kriminologi. Bourdieu's konsepter og teorier kan bidra til å konseptualisere sosiale strukturer, fungere som et rammeverk for forståelse av det sosiale liv i samfunnet, og i forlengelsen av dette bidra til å gi nye perspektiver og skape en forståelse for radikaliseringsprosesser (Sandberg og Ilan 2019 s. 281).

Habitus, felt og symbolsk kapital henger sammen, hvorpå hvert av disse konseptene spiller inn i hverandre, og har sammenheng med hverandre. Jeg vil utover i studien bruke disse konseptene om hverandre, men ser meg nødt til å analytisk separere dem i dette kapitlet for å forenkle forståelsen av konseptene. Jeg vil derfor kort gjøre rede for konseptene habitus, symbolsk kapital og felt. Deretter vil jeg gå nærmere inn på konseptene gatekultur og gatekapital, som vil stå sentralt som teoribruk i denne studien, før jeg kommer nærmere inn på bruken av dette rammeverket i studien.

3.2.1. Habitus

Habitus kan forstås som et system av disposisjoner som mennesker får som er varige og som påvirker hvordan vi oppfatter, vurderer og handler. Habitus kan dermed forstås som en persons virkelighetsoppfatning, verdier og tankemønstre. I stort så blir en persons habitus

styrt ut ifra hvilken rolle eller posisjon vedkommende har i det sosiale livet, slik som hvilket sosialt felt man tilhører, men også hvilken posisjon vedkommende har innen sitt sosiale felt. Sagt på en annen måte så blir habitus påvirket av opplevelser og erfaringen man opparbeider seg gjennom livet (Bourdieu 1990 s. 53).

3.2.2. Felt

Med felt mener Bourdieu et mer avgrenset sosialt felt innen det sosiale systemet, som har en eller flere bestemte kapitaler som styrer oppbygning og struktur av det enkelte felt. Felt må forstås som et sosialt område hvor det skapes eller foreligger en struktur. I det avgrensede sosiale feltet har aktørene habitus som setter dem i stand til å handle i henhold til reglene og kodene som gjelder i det feltet. Innad i feltet vil det være en rekke relasjoner mellom deltagerne, hvilket medfører at det foregår en kamp om makt og ressurser, hvilket forstås som symbolsk (Bourdieu 1993 s. 319). Eksempelvis vil aktører som i et makroperspektiv tilhører samme sosiale klasse ha tendenser til å ha samme habitus og praktisere relativt likt. Videre vil man tendere mot en lik habitus innen mer avgrensede miljøer, slik som i kriminelle miljøer.

3.2.3. Symbolsk kapital

Konseptet symbolsk kapital er ikke begrenset til å omhandle økonomi, som man umiddelbart kunne tenkt, men snarere om makt og maktforhold i stort. Symbolsk kapital innebærer ulike kapitalformer som gir personer makt eller dominans innen det avgrensede sosiale feltet. Disse kan være økonomisk kapital, altså penger og formue, kulturell kapital, som kan være utdanningsnivå og jobbtittel, mens sosial kapital bør forstås som sosialt nettverk og bekjentskaper som kan gi en fordel innen feltet man opererer innenfor (Bourdieu 1986 s. 17).

3.2.4. Modell

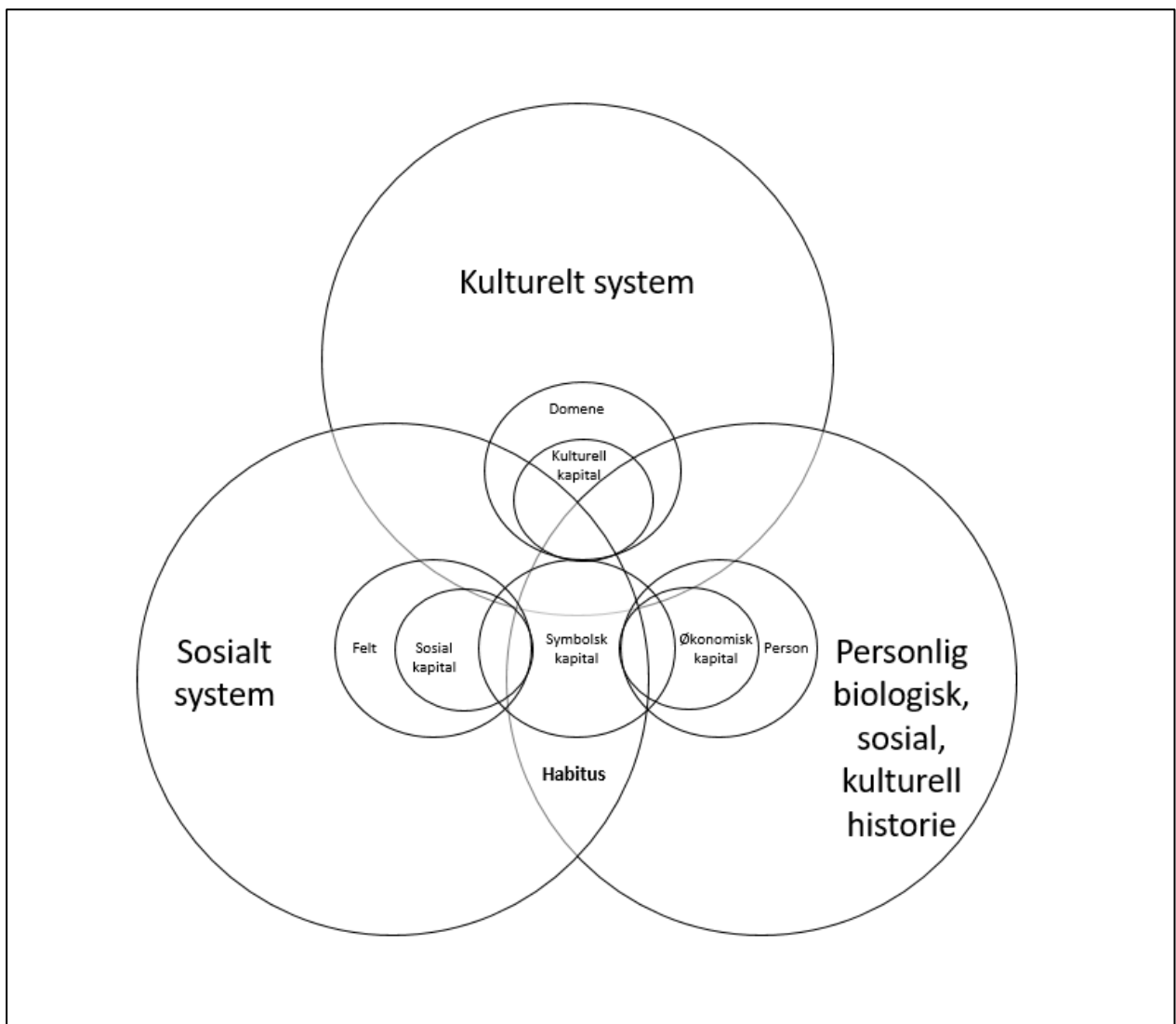
Det kan være utfordrende å skape en forståelse for hva Bourdieus konsepter om habitus, felt og symbolsk kapital innebærer, og jeg vil derfor forsøke å illustrere dette med en modell, figur 1. En modell vil stort sett alltid være en forenkling av virkeligheten og kompleksiteten i konseptene vil kunne falle bort i noen grad, men det er nettopp dette som også er styrken til modellen, nemlig at den gir en forenklet forståelse.

Med figur 1 har jeg forsøkt å illustrere hvordan habitus, felt og symbolsk kapital interagerer. Figuren er sterkt inspirert av Velikovsky (2012). De tre store sirklene representerer den sosiale strukturen i stort, herunder det sosiale systemet og det kulturelle systemet, mens den store sirkelen lengst til høyre representerer enkelte aspekter som en person tar med seg inn i de sosiale og kulturelle systemene. Innenfor det sosiale systemet er feltet, som symboliserer

det avgrensede sosiale området. Innen det kulturelle systemet står «domene» som representerer alt fra utdanningsinstitusjoner til arbeidsplasser og forumer man kan tilegne seg kulturell kapital.

Innenfor ligger de minste sirklene som representerer ulike former for kapital, som i sum blir symbolsk kapital. Under sirkelen for symbolsk kapital er habitus, som her må forstås som summen av de andre sirklene og hvordan disse interagerer med hverandre, og på den måten styrer en persons virkelighetsoppfatning og disposisjoner til å handle på ulike måter.

Figur 1: Interaksjon mellom habitus, felt og symbolsk kapital (Velikovsky 2012).

3.2.5. *Gatekultur og gatekapital*

Konseptene til Bourdieu har som nevnt innledningsvis hatt stor betydning for konseptualisering av sosiale strukturer og fungert som et rammeverk i mange studier. Blant disse er Sandberg og Pedersen (2006) med utvikling av konseptene *gatekultur* og *gatekapital*. Gatekultur forstås i deres konsept som et felt i det sosiale livet og innebærer en konkurranse om kapital i marginaliserte miljøer, der kamp om suksess og status i gjengmiljøer eller på *gata* gir gatekapital. Med gatekapital mener de ressurser, slik som ferdigheter, kompetanse og eiendeler eller objekter som avgjør om personer oppnår suksess og kommer høyere i hierarkiet på *gata*. Konseptet om gatekapital vil være en sentral del av det teoretiske rammeverket i denne studien.

Gatekultur og gatekapital kommer til anvendelse i analysen av radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstreme og voldelige islamister som har vokst opp i Vesten og gjennomført terrorangrep i Vesten. Mennesker er på generelt grunnlag opptatt av å tilegne seg kapital på ulike måter innen ulike sosiale felt. Det fremstår således som at kapital, eller rettere sagt, et endret kapitalsystem fra kriminalitet til ekstremisme, kan bidra til å skape forståelse rundt noen av casenes radikaliseringsprosess og sette disse i kontekst.

Som nevnt innebærer gatekulturen en konkurranse om kapital i marginaliserte gjengmiljøer på *gata*. Innenfor gatekulturen finnes det en rasjonell praksis som kommer til uttrykk gjennom hva de marginaliserte gruppene anser som profittgivende og statusgivende, og handlingene deres rettes derfor inn mot de kapitalene som er tilgjengelig for dem. I mangel av, eller med begrensede muligheter til å tilegne seg kapital innenfor konvensjonelle felt, søker disse seg til gatekulturen. Gatekulturen kommer til uttrykk på flerfoldige måter, fra klesstil, musikkstil, til kriminalitet og voldsutøvelse. Innenfor denne konteksten kan enkelte tiltrekkes av voldelig islamisme og radikaliseres. Voldelig islamisme tilbyr mange av de samme praksisene og kapitalene som gatekulturen, slik som opplevelse av identitet, makt, vold og spenning (Ilan og Sandberg 2019).

Ilan og Sandberg (2019) peker som nevnt på at ferdigheter, kompetanse og eiendeler i gatekulturen gir gatekapital. Dette innebærer blant annet evnen til å kle seg «riktig» gjerne med store bukser og jakker, med baseballcaps, samt å bruke vold, og å gjennomføre kriminalitet. De danner grunnlaget for å opparbeide seg gatekapital, som i sin tur gir mulighet til å heve statusen sin i gatekulturen, samt å gi en opplevelse av makt og annerkjennelse. Evnen til å ty til vold er ikke alene nok til å få gatekapital, derimot må evnen til voldsbruk

kombineres med atferd og holdninger, samt kompetansen til å vite når det er riktig å bruke vold. I tillegg er det ikke nok å våge å begå kriminalitet, men det bør utvises en viss kriminell kompetanse, slik som evnen til å unngå politiet eller å ikke å tyste. Gatekapitalen er på mange måter en type kapital og egenskaper som voldelige islamister i senere tid ser ut til å anerkjenne, og som også gir muligheten til symbolsk kapital innen voldelig islamisme.

Som nevnt innebærer habitus de disposisjoner mennesker får som er varige og som påvirker hvordan vi oppfatter, vurderer og handler. Innen gatekulturen innebærer dette blant annet disposisjonen til å bruke vold. Personers voldspotensial er en sentral komponent i gatehabitus, og gir en overføringsverdi til voldelig islamisme. Baumann (2000 i Ilan og Sandberg 2019) hevder at det sentralt å forstå at det ikke er en overgang fra gatekultur til voldelig islamisme, men en overføring av gatekulturen til voldelig islamisme, og at personer tenderer til å operere i begge felt om hverandre. Overføringen fra gatekulturen til voldelig islamisme foregår blant annet med å kombinere språket fra gatekulturen og islamisme og inkludere den maskuline kulturen fra gata med glorifiseringen av vold og død med islamsk fundamentalisme (Ilan og Sandberg 2019).

Et eksempel på hvordan teorien kan bli benyttet i denne studien, er caser der personen har bakgrunn fra et marginalisert miljø, som gjerne innebærer kriminalitet og rusbruk. Casen kan i tillegg ha hatt ett eller flere opphold i fengsel og på den måten få et endret sosialt felt. I takt med endringene i det sosiale feltet, hvor for eksempel religion får en større rolle i hva som gir gatekapital, endrer gatekulturen seg der religion og ideologi etter hvert går hånd i hånd med gjengaktiviteter. Et slikt eksempel kan bidra i forståelsen av hvordan endret gatekapital og gatekultur fungerer som en radikaliseringsfaktor for casen.

4. Metode

Forskningsdesignet i denne studien bygger på at jeg har gjennomført en komparativ casestudie av radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstreme og voldelige islamister som har vokst opp i Vesten og gjennomført terrorangrep i Vesten. Årsaken til at forskningsdesignet bygger på en komparativ casestudie er at jeg ønsker å få en forståelse av ulikhetene og likhetene i radikaliseringsprosessen mellom voldelige islamister og voldelige høyreekstreme som har gjennomført terrorisme i Vesten, og i det ligger det at jeg er nødt til å sammenlikne elementer fra de ulike casene. Jeg har valgt å gjennomføre kvalitative casestudier i den hensikt å få en dybdeforståelse av ulikheter og likheter i radikaliseringsprosessene. For meg er det helt sentralt å forsøke å fange konteksten og skape en forståelse for radikaliseringsprosessen til casene, snarere enn en forklaring, hvilket vanskeliggjøres dersom jeg skulle gjennomført dette forskningsprosjektet kvantitativt (Tjora 2018 s. 24). Jeg har valgt ut fire caser, hvilket er Anders Behring Breivik, Philip Manshaus, Mohammed Merah og Omar El-Hussein, og i undersøkelsen av disse har jeg benyttet meg av en stegvis deduktiv-induktiv metode, en kvalitativ metode som kombinerer det induktive med det deduktive og som ligger tett opp til en abduktiv strategi (Tjora 2018 s. 32). Som jeg var inne på i teorikapitlet vil jeg påvirkes av min verdensanskuelse, egen erfaring og tidligere utdanningsretning i den analytiske prosessen, og jeg har derfor valgt en stegvis deduktiv-induktiv metode. Videre har jeg benyttet noe kvantitativ data fra andre undersøkelser eller allerede genererte datasett, for å underbygge eller diskutere mine egne funn. Det innebærer ikke at jeg har en mixed-method-tilnærming, hvor kvantitativ data og kvalitativ data kombineres i analysen, men at jeg bruker flere kilder for å kontekstualisere funnene mine (Blaikie and Priest 2019 s. 213).

Forskningsdesignet mitt er i stor grad beskrivende, hvilket innebærer at jeg ønsker leseren skal se det samme som jeg ser, at den beskrivende tilnærmingen henger sammen med forskningsspørsmålet og at det går en beskrivende, rød tråd i den analytiske prosessen, slik som at jeg har brukt empirinære koder, hvilket innebærer at jeg ikke legger for mye fortolkning inn i kodene tidlig i arbeidet med analysen (Miles, Huberman og Saldana 2014 s. 155).

Videre i metodekapitlet vil jeg redegjøre for de ulike aspektene ved den valgte metoden, samt redegjøre for caseutvalgene mine. Jeg vil innledningsvis redegjøre for valget av kvalitativ metode, før jeg går nærmere inn på den stegvis deduktive-induktive metoden. Dernest vil jeg redegjøre for caseutvelgelsen og komme inn på etiske problemstillinger ved studien.

Avslutningsvis beskriver jeg hvordan jeg har gjennomført analysen og presenterer funnene i studien.

4.1. Metodevalg

Jeg vil innlede denne delen av metodekapitlet med å redegjøre for kvalitativ metode, samt begrunne årsaken til at jeg har valgt denne metoden i denne studien.

Det er tradisjon for, innen samfunnsvitenskapelig forskning, å se på kvantitativ og kvalitativ forskning som to ulike paradigmer når det dreier seg om hvordan man kan fremskaffe data, generere informasjon, samt hvordan dataene kan analyseres. Det er vanlig å skille de to forskningsstrategiene ved at den kvantitative forskningen er i større grad er deduktivt drevet, hvilket innebærer at den er teori- og hypotesedrevet og i stor grad er basert på talldata, mens den kvalitative forskningen i større grad er induktiv, altså empiridrevet og i større grad baseres på tekstdata (Tjora 2018 s. 24). Den induktive metodetilnærmingen innebærer grovt sett at man generaliserer basert på enkelttilfeller og at man utvikler generelle sammenhenger mellom det som er observert av enkelte hendelser. Den deduktive metodetilnærmingen innebærer på generelt grunnlag at man tar utgangspunkt i en generell regel, slik som teori, og at dette kan forklare enkelthendelser. I tillegg har vi en abduktiv metodetilnærming som starter med en empirisk strategi, altså induktivt, men som lar teorier og ulike perspektiver spille inn før eller underveis i forskningsprosjektet (Tjora 2018 s. 32).

Valget på å bruke en kvalitativ forskningsstrategi henger sammen med hva jeg ønsker å undersøke i denne studien, samt hvordan jeg ønsker å besvare forskningsspørsmålet mitt. Funnene mine henger nøye sammen med konteksten i forholdet mellom case og situasjon, og det er derfor viktig at innholdet i dataene ikke reduseres. I min undersøkelse om ulikheter og likheter i radikaliseringsprosessen mellom voldelige høyreekstremer og voldelige islamister i Vesten vil konteksten, altså sammenhengen mellom casen og forhold rundt, slik som miljø, livssituasjon og andre ytre påvirkningsfaktorer være sentralt i forståelsen av casene, samt muligheten til å generalisere på bakgrunn av disse. Videre gir det meg anledning til en noe mer pragmatisk tilnærming til metodisk fremgangsmåte, hvor jeg har anledning til å ta noe kreative løsninger, samtidig som jeg har en systematisk tilnærming til undersøkelsen (Tjora 2018 s. 24).

Jeg ville nok kunne besvart forskningsspørsmålet mitt gjennom en kvantitativ undersøkelse, og faktisk så vil jeg anbefale at det gjennomføres slike undersøkelser, basert på lignende forskningsspørsmål.

En kvantitativ undersøkelse med bruk av for eksempel bivariante analyser eller regresjonsanalyser vil kunne trekke ut en rekke interessante variabler som vil kunne fortelle oss om ulikheter og likheter i radikaliseringsprosessen mellom voldelige høyreekstreme og voldelige islamister som har gjennomført terrorangrep i Vesten. En slik tilnærming ville vært særlig interessant om jeg ønsket å finne årsaken, eller den kausale virkningen bak radikalisering (Skog 2017 s. 24). Jeg er derimot i større grad opptatt av å skape en forståelse for ulikheter og likheter i radikaliseringsprosessen, til tross for at det nødvendigvis ikke er noen motsetningsforhold mellom det å finne årsaken til radikaliseringsprosessen og å skape en forståelse for radikaliseringsprosessen (Skog 2017 s. 22).

Utfordringen ved bruk av kvantitativ metode i min studie er at dataene mine innledningsvis ville blitt redusert til tall, uten kontekst og med redusert innhold (Blaikie and Priest 2019 s. 209). Videre ville en kvantitativ studie krevd et vesentlig større datasett enn jeg har tid og ressurser til å samle inn. Årsaken til at jeg har valgt en kvalitativ tilnærming fremfor en kvantitativ tilnærming er derfor at en kvantitativ undersøkelse ikke vil klare å fange opp i hvilken kontekst radikaliseringsprosessen hos den enkelte har foregått, samt det komplekse i casens forhold til samfunnet rundt seg i samme grad som en kvalitativ studie. Det er helt sentralt for meg å forsøke å fange de ulike nyansene og gå mest mulig i dybden i hver av de valgte casene.

4.2. Stegvis deduktiv-induktiv metode

Jeg har valgt en metodisk tilnærming som ligger tett på en abduktiv strategi, men hvor jeg har vektlagt at teoriens forming av analysen blir tydeligere utover i forskningsprosjektet. Med det mener jeg at det er dataene som er styrende for analysen innledningsvis og at teorien spiller en mer sentral rolle utover i den analytiske prosessen. Metodisk har jeg derfor benyttet en stegvis deduktiv-induktiv metode.

Den stegvis deduktive-induktive metoden innebærer grovt at jeg innledningsvis har jobbet induktivt og etappevis fra rådata til bearbeiding og systematisering av data, før jeg har utviklet empirinære og beskrivende koder. Målet med kodene er for det første å få fanget essensen i datamaterialet, for det andre å få redusert datamengdens volum og for det tredje å tilrettelegge for idégenerering med bakgrunn i detaljer i dataene (Tjora 2018 s. 197).

4.2.1. Koding

Kodene som har blitt benyttet finnes allerede i datamaterialet og skal ligge tett på det spesifikke i datamaterialet, så-kalt «in vivo»-koding. Det sentrale er at jeg ikke skal kunne opprette koden før kodingen og at koden gjenspeiler det konkrete innholdet (Tjora 2018 s. 203).

Den største utfordringen med slik koding er at mitt datamateriale ikke består av egne intervjuer eller observasjoner, men funn i sekundærkilder, altså data som noen andre allerede kan ha analysert og tillagt mening, og som jeg kanskje hadde tolket annerledes. Jeg har derfor vært nødt til å kritisk vurdere påliteligheten til informasjonen jeg har valgt å benytte (Grønmo 2016 s. 151). Løsningen min har vært å være kritisk til det jeg har fanget opp i datamaterialet og valgte materiale som først og fremst fremsto som en beskrivelse av et hendelsesforløp eller en beskrivelse av en situasjon som ikke skulle trenge fortolkning eller vurderinger fra min sekundærkilde. Jeg legger med det til grunn at den empirien jeg har lagt vekt på, og som er benyttet, er knyttet tett opp til det faktiske hendelsesforløp eller den faktiske situasjonen, mens jeg kritisk vurderte hvordan forfatteren beskriver hendelsen eller situasjonen. Avslutningsvis vurderer jeg hvordan dette er fremlagt, på leting etter forfatterens mulige forutinntatthet eller tolkninger.

For å beskrive hvordan kodingen har foregått kommer det her et eksempel på hvordan jeg kritisk har vurdert forfatterens mulige tolkning før jeg velger å benytte koden. Eksempelet er hentet fra Åsne Seierstads bok; *En av oss. En fortelling om Norge* (2014 s. 51) og omhandler barndommen til terroristen Anders Behring Breivik. Seierstad skriver følgende; «*Det som skilte han fra de andre var at han ikke hadde foreldre som stilte opp*». Det første jeg må vurdere er hvorvidt dette faktisk stemmer, deretter vurderer jeg hva som er Seierstads mest sannsynlige kilde til denne informasjonen. Min første vurdering er at denne informasjonen fremstår som plausibel da faren til Anders B. Breivik, Jens Breivik, ikke skal ha bodd i Norge på tidspunktet, og at han selv omtalte som fraværende (Breivik og Marthinsen 2022). I Seierstads bok (2014 s. 23) beskriver hun hvordan moren til Anders B. Breivik, Wenche og barna flyttet fra Jens og søkte om skilsmisse i 1980 da de bodde i London. Videre hadde Jens sendt krav om å overta omsorgen for Anders i 1983. Kravet oppsto fordi Jens hadde fått tilsendt en rapport fra Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri, hvor det fremkom at de sådde tvil rundt Wenche sine evner til å ivareta omsorgen for barnet (J. Breivik og Marthinsen 2022 og Seierstad 2014 s. 41). Kravet om å omsorgsrett for barnet ble gitt opp før det nådde rettssystemet da Jens møtte stor motstand fra Wenches' advokat. Dermed fremstår utsagnet

om at Breivik ikke hadde foreldre som stilte opp som plausibelt. Dernest har jeg vurdert hvilke kilder som ligger til grunn for utsagnet i Seierstad sin bok. Ifølge Seierstad (2014 s. 42) er det benyttet kilder som rapporter og epikriser fra barnevernsnemnda, samt intervjuer med personer som vokste opp sammen med Anders B. Breivik, hvilket gir et inntrykk av at kildene er troverdig.

På bakgrunn av utsagnet; «*Det som skilte han fra de andre var at han ikke hadde foreldre som stilte opp*» brukte jeg «*ikke hadde foreldre som stilte opp*» som kode. Koden er empirinær og fanger essensen i innholdet.

4.2.2. Kodegrupperinger

Etter hvert satt jeg igjen med over 200 ulike koder. Kodene har deretter blitt gruppert, før de har gitt utgangspunkt for konsepter som har vært avgjørende for valg av teoretiske utgangspunkt i studien. Kodeboken min er bygd opp på en slik måte at jeg enkelt kan koble kodene med empirien ved at jeg har en egen kolonne for kilde, en egen kolonne for side i kilden og egne kolonner for både kodegrupper og konsept. Dette forenkler den analytiske prosessen og sikrer at jeg enkelt kan henviser til de konkrete funnene i kildematerialet i analysekapitlet.

Kodegrupperingen har til hensikt å gruppere kodene tematisk for å danne en struktur for den videre analysen. I dette arbeidet begynte jeg å legge opp til studiets videre retning ved å samle koder som har en tematisk sammenheng, mens jeg skilte ut koder som ble ansett som lite relevante. Videre dannet kodegruppene utgangspunkt for valg av temaer som er i analysen, som igjen endte opp som kapitler og konsepter i analysedelen (Tjora 2018 s. 209).

Jeg endte opp med 23 kodegrupper hvor alle har en intern, felles indre konsistens, samtidig som de skiller seg tematisk fra de øvrige kodegruppene (Tjora 2018 s. 210). Det innebærer at hver kodegruppe har en intern tematisk sammenheng og at de ulike kodegruppene har ulike temaer. Jeg benyttet kodegrupper som eksempelvis; avvikende atferdsendring, frustrasjon, gjengmiljø, identitet, manglende evne til å knytte bånd og isolering.

Ved utviklingen av disse kodegruppene eller hovedtemaene, begynte jeg med å la kodegrupperingen være empirisk styrt, men utover i kodegrupperingen begynte jeg å trekke inn teorier som kan bidra til å skape forståelse for temaene i grupperingen, hvilket er en abduktiv tilnærming til analysen, og det er her begynnelsen på utvikling av konsepter starter (Tjora 2018 s. 210). Jeg kombinerer hovedtemaene eller kodegruppene med relevante teorier og perspektiver for å vurdere hvorvidt det finnes mer generelle forklaringsmodeller eller

teorier for mine kodekategorier (Tjora 2018 s. 211). Det var på dette stadiet i studien at de to teoriene jeg gjorde rede for tidligere, sosial kontrollteori og Bourdieu's konsepter, spilte inn i min egen analyse.

4.2.3. Konsepter

Et konkret eksempel på hvordan samspillet mellom empirien og teorien utartet seg for utviklingen av konsepter i denne studien er konseptet om *islamisert gatekultur*, hvor ønsket om å tilegne seg symbolsk kapital i det kriminelle miljøet endret seg og ble overført til ønsket om å tilegne seg symbolsk kapital innen voldelig islamisme. Konseptet er en åpenbar kombinasjon av mine egne empiriske funn fra casene i studien som hadde bakgrunn fra kriminalitet, og hvor religion ikke fremsto som spesielt sentralt i livene til personene i casene, til en overgang der ekstrem islamisme fremstår som mer sentralt.

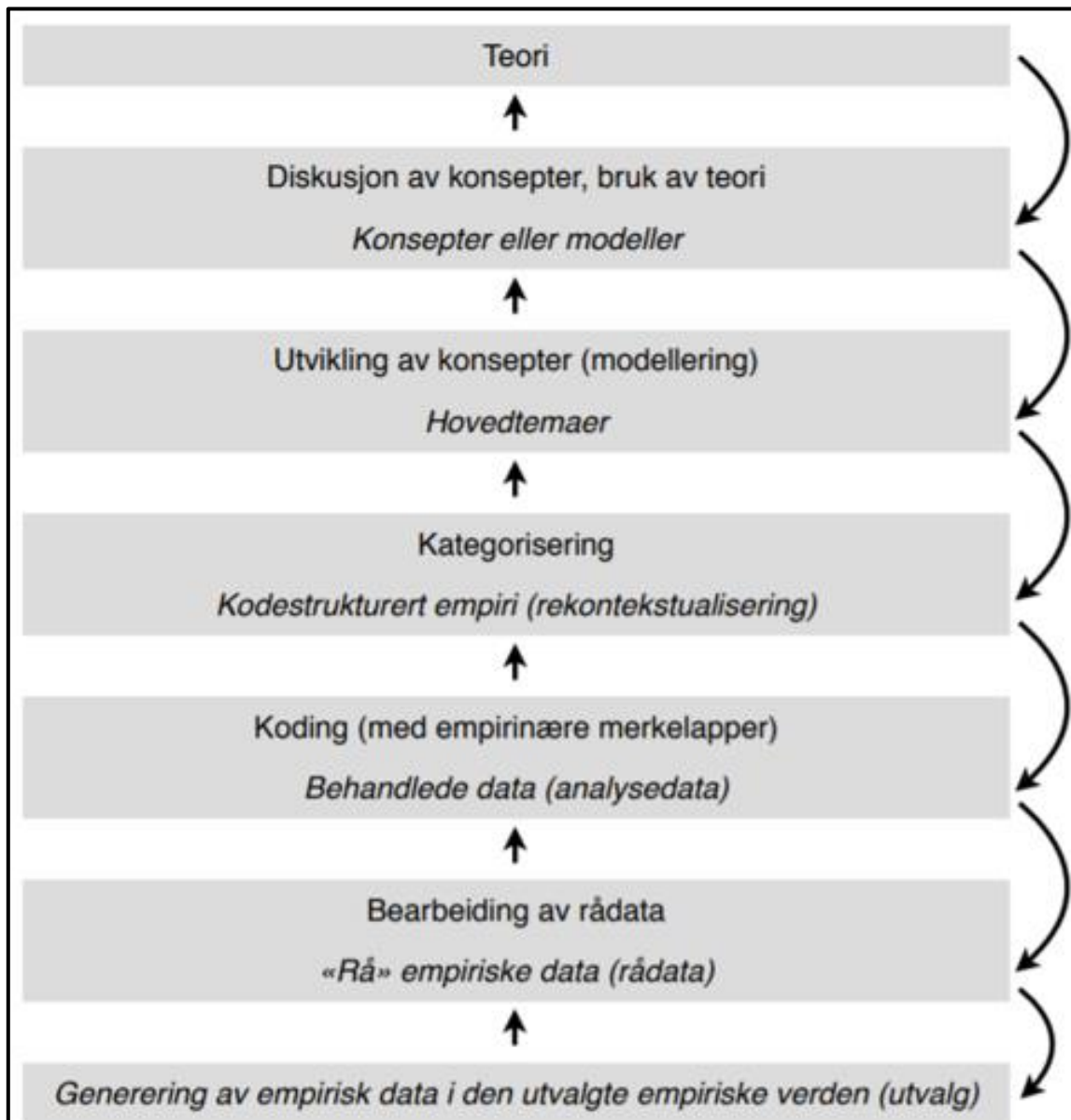
Jeg har bevisst forsøkt å ha en teoretisk åpenhet i valg av opplegg, empiriske data, koding og gruppering, men etter hvert som jeg kom lenger i konseptutviklingen ble det tydeligere for meg hvilke teoretiske utgangspunkt som kunne bidra til å skape forståelse for funnene mine. Samtidig har jeg hele tiden gjennomført deduktive trinn tilbake og testet konseptene, kodegruppene, kodene, datasett og caseutvalg.

Hensikten med metoden er å la empirien være styrende og gi et utgangspunkt for hva som er interessante funn i studien, men utover i analysen la teoretiske utgangspunkt legge tydeligere føringer for den analytiske prosessen (Tjora 2018 s. 19). Ifølge Tjora (2018 s. 18) er det et uttalt mål med denne metodiske tilnærmingen å bidra til teoriutvikling som en videreutvikling fra konseptutviklingen, men det er ikke et mål med denne studien. Med teoriutvikling mener Tjora (2018 s. 225) å utvikle en måte å forstå et fenomen på. Kriteriet for å kunne kalle et konsept for en teori, er ifølge Tjora (2018 s. 225) at den vitenskapelige teorien skal kunne være falsifiserbar og prøvbar. Allikevel erkjenner Tjora at det ikke alltid er mulig å utvikle teorier og at forskeren ikke kommer lenger enn til konseptutvikling. Dette kan allikevel, ifølge Glaser (2002) i Tjora (2018 s. 225) anses som helt legitime resultater av forskningen, så fremst konseptene er på et generisk nivå. Jeg har benyttet denne metoden fordi den tilbyr en systematisk, men samtidig pragmatisk tilnærming til den induktivt drevne forskningsprosessen, men samtidig lar teorien spille en rolle i kreativ tilnærming til konseptutvikling.

Modellen på neste side, figur 2, (Tjora 2018 s. 19) gir et godt inntrykk av utgangspunktet i mitt forskningsopplegg. Til tross for at forskningsprosessen kan fremstå som lineær er det

sentralt å forstå at den ikke er det, da jeg har kunnet veksle fra konsepter tilbake til empiri hvis det er sentrale funn som har hatt behov for ytterligere data. Modellen har bidratt til at jeg har fått systematisert arbeidet mitt og sørget for at jeg har hatt en fremdrift i studien. Det gjør at hele prosessen har fremstått som mer gripbar og har gitt meg anledning til å legge trinnvise planer.

Figur 2: Oversikt over stegvis deduktiv-induktiv metode (Tjora 2018 s. 19).

4.3. Caseseleksjon

Jeg innledet denne studien med å vise til at det siden år 2000 er registrert tolv terrorangrep i Norge, basert på tall fra den anerkjente databasen Global Terrorism Database. I Vest-Europa, som til dels består av land vi kan sammenligne oss med, er det i den samme perioden registrert nærmere 3000 terrorangrep. Mellom år 2000 og 2020 er det videre registrert 204 terrorangrep som har medført tap av menneskeliv i Vest-Europa. Ved gjennomføring av en kvalitativ studie, slik som denne, er det vesentlig at jeg finner subjekter eller objekter å undersøke som er like nok, men allikevel analytisk mulig å separere og sammenligne, og som samtidig kjennetegnes ved at de kan kategoriseres innenfor samme fenomen (Ragin 1992 s. 1)

Med over 3000 terrorangrep i Vesten siden år 2000, fremstår terrorisme som et fenomen som er et uendelig stort tema å forske på, og kan dreie seg om for eksempel konkrete terrorangrep, radikaliseringsprosess, drivere for radikaliseringsprosess, terrorfinansiering, ulike former for terrorisme eller ulike måter å forstå terrorisme på. Av helt åpenbare grunner er det derfor nødvendig å snevre inn hva studien skal omhandle. Videre har det vært vesentlig å operasjonalisere temaet, altså å gjøre det gjennomførbart å undersøke.

Ingen sosiale fenomener foregår i et konseptuelt vakuum, og jeg er derfor nødt til å bestemme meg for hvilken kontekst utvalget i studien skal omhandle (Ragin 1992 s. 217). Det er nødvendig å operasjonalisere undersøkelsen ved å redusere utvalget i tid, rom og kontekst, slik at jeg får snevret inn den totale mengden empirisk materiale for å kunne svare på problemstillingen i studien. I denne studien har jeg derfor begrenset utvalget i tid, herunder til terrorister som har gjennomført terrorangrep i Vesten mellom 2011-2019, og innenfor samme bølge(r) basert på Rapoport (2004) og Kaplan (2010) sine konsepter. Jeg har også begrenset studien i kontekst og rom ved å begrense utvalget til terrorister som har vokst opp i Vesten og gjennomført terrorisme i Vesten, mens det, slik som for tidsperspektivet, plasserer casene innenfor de samme kontekstuelle rammene basert på Rapoport (2004) og Kaplan (2010) sine konsepter.

Jeg vil videre redegjøre for utvalget til casene i denne studien ved å først beskrive hvordan jeg snevret inn utvalget, for deretter å forklare hvilke hensyn jeg måtte ta i caseseleksjonen. Jeg hadde på forhånd bestemt meg for å ha så få caser som mulig i den hensikt å kunne undersøke dem mest mulig i dybden, samtidig som det gjorde det empiriske materialet håndterbart, gitt tid til rådighet og studiets omfang, og dermed gjøre undersøkelsen gjennomførbart. Dermed landet jeg på fire caser, hvorav to av casene skulle være voldelige høyreekstreme og to av

casene skulle være voldelige islamister, hvilket er relativt få caser å legge et komparativt grunnlag på, og som i og for seg begrenser muligheten til å generalisere på bakgrunn av, men som allikevel gir anledning til å undersøke komparativt og generalisere på med bakgrunn i den gitte konteksten.

Mellom 2011-2019 er det registrert nærmere 1400 terrorangrep i Vesten (GTD 2022). For å begrense søket ytterligere, er det i samme periode 82 terrorangrep i Vesten som har medført tap av menneskeliv (GTD 2022). For meg er det mest interessant med radikaliseringsprosessen hos terrorister som har gjennomført terrorangrep i Norge og som har medført tap av menneskeliv, men innenfor disse kategoriene finnes det kun to tilfeller, nemlig terrorangrepene til Anders Behring Breivik og Philip Manshaus (GTD 2022). Dermed var det naturlig å se til våre nærmeste naboland, Danmark, Sverige og Finland, da disse landene kan hevdes å ha svært mange likhetstrekk med Norge. I Danmark var det kun ett tilfelle i denne perioden, hvilket var angrepene til Omar El-Husseini, men tilfellet svarer til samtlige av kravene satt for caseutvelgelsen min. I Sverige og i Finland var det tre terrorangrep, hvorav to voldelige islamistiske terrorangrep og ett voldelig høyreekstremt terrorangrep, men ingen av de to tilfellene med voldelig islamisme tilfredsstiller kriteriet om å ha vokst opp i Vesten, mens jeg allerede har to voldelige høyreekstreme caser. Dermed var det av mer pragmatiske hensyn, slik som tilgjengelige biografiske kilder, at jeg valgte Mohammed Merah som den siste casen innen voldelig islamisme. Merah som case tilfredsstiller samtlige av casekriteriene i denne studien, men forholdene i Frankrike må kunne sies å være såpass ulike fra Skandinavia, hvilket har vært vesentlig å ha i bakhodet i analysen. Det er en kjensgjerning at land som Frankrike har en stor andel personer med minoritetsbakgrunn, og som er født og oppvokst i Frankrike, som tar del i voldelige islamistiske miljøer, sammenliknet med Norge, hvor denne andelen kun er på 21% (PST 2016).

For at jeg skal kunne klare å finne empirisk datamateriale som kan bidra til å besvare forskningsspørsmålet i studien er det videre avgjørende at det finnes foreliggende- og biografiske kilder som gir meg tilgang til et nødvendig volum av empirisk materiale, hvilket samtlige av de valgte casene gir meg.

Samtidig er det en rekke etiske vurderinger som er tatt i denne studien, og jeg vil derfor først gjøre rede for de etiske vurderingene før jeg går vider til redegjørelse for samtlige caser og hoveddelen av kildematerialet som er benyttet i denne studien.

4.4. Etiske vurderinger

Som forsker er det viktig at jeg har et bevisst forhold til mulige etiske dilemmaer ved forskningsprosjektet. Den enkelte forsker har ansvar for å opptre ansvarlig og skal sikre at all forskning skjer i henhold til anerkjente forskningsetiske normer (NESH 2021 s. 10). Denne studien, som tar utgangspunkt i foreliggende kilder, må for eksempel følge bestemte retningslinjer og normer som skiller seg fra andre studier som tar utgangspunkt i datainnsamling fra intervjuer og annet feltarbeid. Asdal og Reinertsen (2020 s. 212) beskriver god forskningsetikk som det å sikre at vi samler inn- og bruker informasjon på en etisk og forsvarlig måte, noe som stiller krav til at forskeren følger bestemte krav, retningslinjer og normer til hva som er en forsvarlig måte å forske på. I Norge er det de nasjonale forskningsetiske komiteene (FEK) som skal bidra til at forskning i offentlig og privat regi skjer i henhold til anerkjente og etiske normer (NESH 2021 s. 4). I denne studien har jeg tatt utgangspunkt i retningslinjene utgitt av den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH), samt retningslinjene til norsk senter for forskingsdata (NSD). Dette for å sikre at prosjektet avklarer etiske dilemmaer og slik at jeg kan gjøre veloverveide vurderinger som vil fremme ansvarlig forskning og forebygge uredeligheter (NESH). Retningslinjene til NSD danner grunnlaget for håndtering av data og personvern i forskning, og er brukt i den hensikt å undersøke hvorvidt prosjektet er meldepliktig, samt for å sørge for at jeg henter inn, bearbeider og lagrer data på en trygg og lovlig måte (NSD.no)

I avsnittene under vil jeg vise til hvilke valg og prioriteringer som er gjort for å sikre god forskningsetikk og jeg vil spesielt trekke frem etiske dilemmaer knyttet til de casene jeg har valgt, herunder voldelige høyreekstreme og voldelige islamister.

4.4.1. Offentlige kilder og krav om samtykke

I denne studien har jeg brukt offentlig tilgjengelig kildemateriale, og kildene er dermed tilgjengelig for alle som måtte ønske å søke dem opp. Kildematerialet jeg har brukt inneholder dermed ikke taushetsbelagte opplysninger, til tross for at enkelte av kildene beskriver casepersonenes sykdomsforhold og andre personlige forhold. Offentlige kilder er ikke regulert på samme måte som annet kildemateriell, slik som eksempelvis intervjumateriale og feltarbeid. Dokumentanalyser vil for eksempel kunne unntas fra kravet om samtykke (NESH 2021 s. 22). Det å bruke offentlige kilder gjør det dermed mer effektivt å samle, lagre, bearbeide og bruke datamaterialet (Asdal og Reinertsen 2020 s. 214). Denne studien er vurdert til å være unntatt kravet om samtykke, til tross for at jeg forsker på personer, med

bakgrunn i NESH retningslinjer. Ifølge FEK og NSD skal forskeren søke om informert samtykke, slik at deltakere i studien er kjent med at de involveres i et forskningsprosjekt. Dog, viser FEK og NESH sine retningslinjer til at det finnes situasjoner der det er forsvarlig å forske på personer, selv om det ikke innhentes forskningsetisk samtykke. FEK presiserer at det i enkelte tilfeller kan være umulig å innhente samtykke til deltakelse i forskning, og at det da er samfunnets behov for relevant kunnskap som må overstige den mulige belastningen for aktøren det forskes på, og i sine retningslinjer trekker de frem forskning på straffbare forhold som et eksempel. I denne studien vil det ikke være mulig å hverken innhente samtykke eller anonymisere Breivik, Manshaus, el-Hussein eller Merah, fordi de enten er fengslet eller døde og fordi beskrivelsene av terrorhandlingene enkelt vil identifisere disse. Samtlige av terrorhandlingene er allerede godt kjent i media nasjonalt og internasjonalt, i tillegg til at casepersonene navngis i offentlige publikasjoner.

Dersom jeg ser denne studien i lys av retningslinjene til FEK, NSD og NESH, har jeg derfor valgt å vurdere det dithen at samfunnsnyttene av dette forskningsprosjektet, i kombinasjon med at det ikke vil være mulig å innhente samtykke fra casepersonene eller anonymisere disse, overstiger den mulige belastningen for casepersonene det forskes på, og jeg vurderer derfor denne studien som forskningsetisk forsvarlig å gjennomføre.

Til tross for at studien vurderes som forskningsetisk forsvarlig å gjennomføre uten frivillig samtykke og uten mulighet for å anonymisere casepersonene, er det andre aspekter ved det å forske på voldelige islamister og voldelige høyreekstreme og deres terrorhandlinger som vil gjøre seg gjeldende. I samtlige av mine caser har casepersonene et manifest eller bestemte meninger som er publisert på internett. Denne studien kan dermed bidra til å gi casepersonene økt oppmerksomhet, som videre kan føre til å spre deres ideologiske budskap. Lars Gule (2012) peker blant annet på hvordan man, gjennom publisitet, risikerer å hjelpe ekstremister i Norge med å avklare sin ideologi, og han trekker frem viktigheten av det å være bevisst på hva man velger å fokusere på og hva man ønsker å kommunisere ut til samfunnet. Gule (2012) trekker frem at man må vurdere hvorvidt det er forsvarlig å publisere ulike funn om ekstremisme og terrorisme, og i likhet med FEK sine retningslinjer konkluderer han med at fordelene ved slik type forskning er større enn ulempene.

Et annet etisk dilemma ved å forske på voldelige islamister og voldelige høyreekstreme handler om hvordan forskning på mennesker ikke kun berører de som er direkte involvert. Slotfeldt-Ellingsen (2020 s. 211) trekker frem at nærstående, slik som familie og venner, ofte

utsettes for belastninger fra forskning som de kun indirekte berøres av. Dette kan for eksempel komme til syne gjennom bekymringer og frykt, og Slotfeldt-Ellingsen (2020 s. 228) mener at dette gjerne manifesterer seg når forskningsprosjekter blir offentlig tilgjengelig, og da med informasjon som oppfattes å være av negativ karakter for den eller de personene det forskes på. I denne studien har jeg derfor vektlagt å være nøye med å ikke trekke egne konklusjoner, generalisere eller tillegge casene egne meninger, utover det kildematerialet gir grunnlag for.

En tredje utfordring med dette forskningsprosjektet handler om det å forske på mennesker som tilsynelatende har et verdisyn og et handlingsmønster som skiller seg fra det majoriteten av befolkningen ser på som rett og galt i det samfunnet vi lever i. Slotfeldt-Ellingsen (2020 s. 233) skisserer denne problematikken ved å bruke ytterligeregående forbrytere og terrorister som eksempel, hvorav dette er mennesker som eksempelvis ikke ser på det som galt å drepe, eller som på religiøst grunnlag støtter opp om handlinger som anses moralsk forkastelige og ulovlige, og hans betraktninger er dermed svært relevante også for denne studien. Til tross for at casepersonene representerer et annet verdisyn enn hva jeg som forsker kan respektere og akseptere, må jeg likevel utvise respekt for rettighetene disse menneskene har. Jeg har forsøkt å studere casepersonenes tanker, ytringer og handlinger fordomsfritt, og jeg har forsøkt å omtale disse uten å tillegge egne meninger og antakelser, og uten å trekke egne konklusjoner. Med andre ord så har jeg forsøkt å omtale casene ut ifra de forutsetningene og omstendighetene som danner bakgrunnen for dem, samtidig som jeg har vært nødt til å gjennomføre studien på en slik måte at prosjektet ikke vil kunne medvirke til å legitimere uakseptable meninger, ytringer og handlinger (Slotfeldt-Ellingsen 2020 s. 234).

En fjerde forskingsetisk utfordring med denne studien omhandler det å formidle casepersonenes motiver. I denne studien vil tolkningen av ytringer og handlinger være en sentral del av arbeidet, og da særlig i analysearbeidet. Slotfeldt-Ellingsen (2020 s. 234) trekker frem viktigheten av å forstå motiver og handlinger til de menneskene man studerer, og han mener at dette er noe av det mest utfordrende og usikre med forskingsarbeid, både fordi motiver ikke alltid er uttrykt og fordi mennesker ikke alltid snakker sant om egne motiver. På grunn av dette bør utgangspunktet for all forskning være å finne fakta som kan sannsynliggjøre hva motivene kan være, eller som kan sannsynliggjøre graden av sannhet i motivene. I denne studien har jeg forsøkt å finne fakta som kan sannsynliggjøre motivene til casepersonene og sannhetgraden av disse ved å bruke ulike kilder, for dernest å sammenlikne kildene, i tillegg til at jeg også har sett på intervjuer og manifestere til casepersonene. Slotfeldt-

Ellingsen (2020 s. 234) mener usikkerhet knyttet til motiver og sannsynligheten for disse må drøftes grundig, fordi det er utfordrende å fremsette antakelser og teorier om andres motiver på en slik måte at det ikke bryter med sannhetsnormene i forskningsetikken, altså å skille klart mellom fakta og antagelser. I denne studien har jeg behandlet alle casepersonene individuelt, og jeg har utvist nøytralitet og rettferdighet i omtalen av deres motiver. I de delene av studien jeg har vært usikker på casepersonenes motiver, og sannsynlighetsgraden for disse, samt i deler der jeg ikke har hatt flere kilder å sammenlikne, har jeg vært tydelig på dette i formidlingen min.

4.4.2. Akademiske tekster og etterprøvbarehet

Asdal og Reinertsen (2020 s. 217) mener at en tekst kun kan betegnes som akademisk dersom funn og konklusjoner er etterprøvbare. Med dette menes det blant annet at det må være mulig å spore tilbake til det opprinnelige datagrunnlaget som er brukt. Bruk av referanser er derfor viktig i akademiske tekster, i tillegg til at måten jeg har samlet inn data på, og hvordan jeg har bearbeidet disse vært sentralt. I et forskningsetisk perspektiv kan dette betegnes som *referanseetikk*, der god referanseetikk både handler om forskningsmetode og forskningsetikk. For å sikre nøyaktighet og sporbarhet i denne studien, har jeg referert til kilder i alle sammenhenger i teksten der jeg har brukt direkte sitater, deler av data fra andre kilder og der jeg har hentet inspirasjon til egne refleksjoner fra andre kilder. I tillegg vil studien inneholde en fullstendig litteraturliste med samtlige kilder som er nyttet i prosjektet. Ifølge Slotfeldt-Ellingsen (2020 s. 243) kan man fritt hente inspirasjon fra-, eller kopiere både disposisjon og innhold fra tidligere og sammenliknbare akademiske arbeider, men god skikk tilsier at dette bør omtales. Til tross for at det ikke stilles krav til referering, foruten ved direkte sitat, har jeg valgt å gjøre dette også i de sammenhenger der jeg har brukt andres data til inspirasjon. Dette er gjort som et tiltak for å sikre nøyaktighet og sporbarhet, slik at leseren kan finne tilbake til den opprinnelige kilden, samt at oppgaven lettere kan gjøres til gjenstand for kvalitetskontroll og etterprøvbarehet. Det vil eksempelvis være enkelt å spore tilbake til, og kontrollere de idéene og direkte sitatene som er benyttet i undersøkelsen, og på den måten kontrollere deres opphav, samt å kontrollere at oppgaven ikke har endret den opprinnelige meningen i den opprinnelige dataen.

I det neste kapitlet vil jeg gjøre rede for casene, samt i større grad beskrive hvordan de ulike kildene er benyttet i oppgaven.

4.5. Casene – en gjennomgang

Jeg vil i dette kapitlet redegjøre for casene i den hensikt å skape en forståelse for hva som blir analysert i analysekapitlet. Som tidligere nevnt har det vært sentralt å finne biografiske kilder til de valgte casene for å få et nødvendig empirisk datamateriale, og som et ledd i gjennomgangen av casene vil jeg også redegjøre for kildene til datamaterialet og beskrive hvordan disse er benyttet. Avslutningsvis i dette kapitlet har jeg lagt ved en tabell, figur 3, som organiserer hovedkildene i det empiriske materialet, i den hensikt å gjøre det enkelt å knytte de ulike kildene til de vurderingene og eksemplene som fremkommer i analysekapitlet.

4.5.1. Kildene i denne studien

Jeg vil i dette avsnittet gjøre rede for kildene som er benyttet i denne studien. Dette har hovedsakelig to hensikter, hvilket er at jeg ønsker å legge til rette for kritisk vurdering av funnene mine og konseptene jeg har analysert meg frem til, samt at jeg ønsker å legge til rette for en størst mulig grad av sporbarhet og etterprøvbarhet i tråd med Asdal og Reinertsen (2020 s. 217) definisjon på akademiske tekster.

I grenseskillet mellom gjennomføringen av en vitenskapelig undersøkelse, og omfanget og tidsperspektivet for gjennomføringen av studiet, har jeg konstant måttet veie kvalitet og mengde på datamaterialet opp imot min egen evne til å gjennomføre prosjektet innenfor normert tid og i riktig omfang. Med kvalitet på datamateriale mener jeg her at primærkilder har en vesentlig høyere grad av kvalitet i vitenskapelige arbeider, enn sekundærkilder, hvor datamaterialet kan være analysert og tolket av noen andre. Dette kan medføre at jeg får en uriktig forståelse av det empiriske materialet i studien. Samtidig heves kvaliteten på sekundærkilder i de tilfeller det er tydeliggjort og klarlagt hva som er deskriptiv informasjon og hva som er normativt, i tråd med akademiske tekster.

I avsnittet om koding som en del av den analytiske prosessen i metodekapitlet, gjorde jeg rede for hvordan jeg har forsøkt å løse utfordringen knyttet til at mitt empiriske materiale kommer fra sekundærkilder. Jeg har i tråd med Tjora (2018 s. 203) benyttet «in-vivo»-koding, hvilket innebærer at kodene mine skal ligge tett på det spesifikke i datamaterialet, gjenspeile det konkrete innholdet, være empirinær, i tillegg til at jeg ikke har lagt inn fortolkning ved opprettelsen av koden. Utfordringen knyttet til bruk av sekundærkilder ved slik koding er følgelig at datamaterialet består av informasjon som noen andre allerede kan ha analysert og tillagt mening, og som jeg kanskje hadde tolket annerledes. Løsningen har derfor vært å være kritisk til det jeg fanget opp i datamaterialet og velge materiale som først og fremst fremsto

som en beskrivelse av et hendelsesforløp eller en beskrivelse av en situasjon som ikke skulle trenge fortolkning eller vurderinger fra min sekundærkilde. Jeg legger med det til grunn at den empirien jeg har lagt vekt på, og som er benyttet, er knyttet tett opp til det faktiske hendelsesforløp eller den faktiske situasjonen, mens jeg kritisk vurderte hvordan forfatteren beskriver hendelsen eller situasjonen. I tillegg har jeg hele tiden vært på jakt etter forfatterens mulige forutinntatthet eller tolkninger, samt at jeg har vurdert hvordan informasjonen er fremlagt.

Videre har jeg hele tiden måttet vurdere grenseskillet mellom antall kilder jeg har hatt behov for, opp imot evnen til å bruke det materialet jeg har samlet inn i en analytisk prosess. Igjen har jeg måttet vurdere det tilgjengelige kildematerialet opp imot vurderingen om hva som er nok empiri. Som nevnt tidligere har jeg vært avhengig av biografiske materiale for muligheten til å analysere casene, hvilket nødvendigvis medfører at jeg har måttet se til de arbeidene som finnes om hver enkelt case.

For enkelte av casene finnes det en del informasjon gjennom vitenskapelige arbeider, bøker, nyheter, dokumentarer og lignende, mens det for enkelte av de andre casene ikke finnes like mye informasjon. I de tilfellene det ikke finnes noe betydelig volum av tilgjengelig informasjon om casene, fremstår valg av kilder som relativt enkel. I tilfellet med Manshaus eksempelvis, foreligger det ikke et vesentlig stort volum av informasjon som er tilgjengelig eller er analytisk anvendbart. Derimot foreligger det allikevel godt kildemateriale om Manshaus i arbeidet til Anders Hammer gjennom boken (2022) «*Terroristen fra Bærum. Radikaliseringen av Philip Manshaus*», og i Brennpunkt-dokumentaren til NRK (2021) «*Philips vei til terror*», hvor Hammer for øvrig også har regi.

I tilfellet med Breivik, finnes det et betydelig større volum av informasjon tilgjengelig, for eksempel gjennom hans eget manifest (2011), faren hans, Jens Breivik sin bok (2022) «*Min skyld? En fars historie*», i tillegg til Åge Storm Borchgrevinks (2012) «*En norsk tragedie: Anders Behring Breivik og veien til Utøya*» og Åsne Seierstad (2014) med «*En av oss. En fortelling om Norge*». I dette tilfellet blir utfordringen snarere å beslutte hva som er nok empirisk materiale opp mot hva som blir for mye datamateriale. Grunntanken min når jeg arbeider med sekundærkilder er at undersøkelsen blir mer robust om jeg har et så stort datamateriale som mulig, samt at dette empiriske materialet kommer fra flere ulike kilder, slik at jeg kan kontrollere og diskutere eventuelle ulikheter i materialet. Samtidig må jeg til stadighet vurdere hvor mye datamateriale som er analytisk håndterbart, gitt undersøkelsens

tidsperspektiv og omfang. Jeg har derfor i slike tilfeller måttet begrense datatilfanget i en viss grad for å sikre at jeg klarer å håndtere all informasjonen. Som nevnt i metodekapitlet, endte jeg opp med i overkant av 200 koder basert på de foreliggende kildene jeg har brukt i denne undersøkelsen. Min opplevelse er at jeg med dette antallet koder får et godt nok grunnlag til å gjennomføre analysen innenfor denne undersøkelsens tidsperspektiv og omfang, men jeg vil diskutere dette noe mer i min anbefaling til videre forskning.

4.5.2. Anders Behring Breivik

I casen om Anders Behring Breivik er det empiriske materiale hovedsakelig hentet fra boken til Åsne Seierstad (2014); «*En av oss. En fortelling om Norge*», og boken til Åge Storm Borchgrevink (2012); «*En norsk tragedie: Anders Behring Breivik og veien til Utøya*». Ingen av disse bøkene vitenskapelig skrevet og det brukes en rekke skjønnlitterære virkemidler, men Borchgrevink har en utstrakt bruk av kildehenvisninger i teksten. Allikevel gir bøkene et godt og dyptgående innblikk i oppveksten og oppvekstsvilkårene til Breivik. Videre tar Seierstad for seg ungdomsperioden og deler av radikaliseringsprosessen til Breivik, hvor hun plasserer dette i kontekst med de politiske og sosiale forholdene på den tiden. Borchgrevink, på sin side, fokuserer i stor grad på forholdet Breivik hadde til moren. Som beskrevet i metodekapitlet har det derfor vært sentralt for meg å være kritisk til det som fanget interessen min og velge materiale som først og fremst fremsto som en beskrivelse av et hendelsesforløp eller en beskrivelse av en situasjon som ikke skulle trenge fortolkning eller vurderinger av Seierstad eller Borchgrevink. Jeg legger med det til grunn at den empirien jeg har lagt vekt på, og som er benyttet, er knyttet tett opp til det faktiske hendelsesforløp eller den faktiske situasjonen, mens jeg kritisk vurderte hvordan forfatteren beskriver hendelsen eller situasjonen og hvordan dette er fremlagt på leting etter forfatterens mulige forutinntatthet eller tolkning.

Anders Behring Breivik, født 13. februar 1979, vokste opp på Oslo vest med moren sin og en eldre søster. Ved treårsalderen sendte barnehagen bekymringsmelding til barnevernet, da de observerte at Breivik hverken lekte, smilte eller gråt, og de var derfor bekymret for at han ble utsatt for omsorgssvikt (Seierstad 2014 s. 36). Moren til Breivik hadde allerede bedt om hjelp ved Vika sosialkontor ved flere anledninger, og to uker før Breivik fylte fire år, i slutten av januar 1983, ble Breiviks mor kalt inn til utredning av statens senter for barne- og ungdomspsykiatri. Familien ble innskrevet på familieavdelingen og Breivik ble plassert i behandlingsbarnehage på senteret. Behandlingsbarnehagen rapporterte om en fireåring uten livsglede, og som manglet følelser. I rapporten fremkom det blant annet at «...han mangler

språk for å uttrykke følelser. ...han har vanskelig for å uttrykke seg følelsesmessig, men når det først kommer en reaksjon er disse påfallende sterke» (Seierstad 2014 s. 39.)

Ifølge Seierstad (2014 s. 36) var det gjennomgående at flere institusjoner og personer med tilknytning til Breivik og hans familie, slik som naboer, var bekymret for han da han var liten.

I Åsne Seierstads bok (2014) «*En av oss. En fortelling om Norge*», peker hun på at det er forholdet til moren som skaper problemer for Breivik de første årene av oppveksten. Dette eksemplifiserer hun ved å skissere hendelser der moren roper til Breivik at hun skulle ønske han var død, for deretter å vise han kjærlighet ved å gi han en klem. Åsne Seierstad (2014) trekker i denne sammenheng frem hvordan morens skiftende følelser påvirket Breivik negativt, og da særlig i form av at dette førte til usikkerhet hos Breivik. Seierstad (2014) poengterer at den hurtig skiftende sinnsstemningen mellom avvisning og forsoning kan bidra til å forklare hvorfor Breivik valgte å ta avstand fra egne følelser, noe som dermed har påvirket Breiviks evne til å utvise medfølelse med andre. Borchgrevink (2012 s. 41), peker på det samme, at Breivik ble utsatt for en dobbeltkommunikasjon av moren, hvor Breivik først kunne bli skjøvet vekk, før han plutselig kunne trekke han til seg igjen.

Breivik ble opplevd som anonym og tilbaketrukket i barneskolealder, men i tidlig ungdomsalder begynte Breivik å markere seg i flere ulike miljøer. Han gjennomgikk flere endringer og miljøskifter i løpet av ungdomstiden, men felles for dem alle er at han har de samme målsettingene. Ifølge Seierstad (2014) ønsket Breivik å bli anerkjent, sett og beundret. Seierstad (2014 s. 78) beskriver dette i sin bok som at Breivik «*ønsket å bli noen, han var ikke lenger fornøyd med å bare være en i gjengen, han ville bli leder i gjengen*» (s.78).

I femtenårsalderen var Breivik blitt en aktiv tagger som tok del i et subkultur-miljø på østkanten i Oslo, og han hadde i denne perioden flere venner med minoritetsbakgrunn. Et par år senere, da Breivik begynte på videregående skole, gjennomgikk han et miljøskifte og interessen for tagging avtok. Breivik begynte å interessere seg for trening og kosthold, samtidig som han begynner å spekulere med aksjer med et håp om å bli rik. Breivik fullfører ikke videregående skole, og Seierstad (2014 s. 102) beskriver det som «*... på handelsgym hadde han begynt å spekulere i aksjer og tjente plutselig to hundre tusen på en transaksjon. Det inspirerte han til å fortsette med aksjehandel, og han fikk stadig mer fravær. ...rett før jul i tredje klasse sendte han et avskjedsbrev til skolen*».

Breivik tapte pengene sine, og overgangen fra ungdomsårene til tidlig voksenalder preges samtidig av mislykkede kjærlighetsrelasjoner til kvinner. Dette belyses blant annet i

Seierstads bok (2014), der hun beskriver at Breivik blant annet innleder en relasjon til en ukrainsk kvinne, som han formentlig betalte for å få kontaktinformasjonen til gjennom kontaktannonser, men relasjonen ble kortvarig (Seierstad 2014 s.123). Breivik gikk ifølge Seierstad (2014) inn i en depresjonsperiode, han flyttet tilbake til moren og begynte å bruke mye tid på internett. Tiden på internett gikk primært til dataspill og høyreekstremt innhold på nettet, og han utvikler i denne perioden sterke islamfiendtlige holdninger.

I 2009 opprettet Breivik enkeltpersonforetaket Breivik Geofarm, hvor Breivik presenterte virksomhetens fiktive formål til å være dyrking av grønnsaker, men hvor den faktiske hensikten var å tilegne seg kjemikalier for fremstilling av sprengstoff. I 2011 kjøpte Breivik Vålstuen gård i Åmot kommune, der han flyttet inn. Breivik bodde 82 dager på gården, hvor han drev praktiske forberedelser til terrorangrepet i Oslo sentrum og på Utøya den 22. juli, blant annet ved produksjon av kunstgjødselbomber, innkjøp av utrustning og ferdigstillingen av sitt manifest.

Den 22. juli klokken 15:25 plasserte Breivik en varebil, med en 950 kilo tung kunstgjødselbombe, foran høyblokka i Regjeringskvartalet, Oslo. Breivik forlater kjøretøyet og bomben detonerer. Åtte mennesker mistet livet, ti mennesker ble innlagt på sykehus med livstruende skader, mens et svært høyt antall personer ble påført mindre alvorlige skader. To timer før angrepet hadde Breivik publisert manifestet sitt, «2083 – A European Declaration of Independence» (Breivik 2011).

Etter eksplosjonen i Regjeringskvartalet tok Breivik seg videre med bil til kaia på fastlandet utenfor Utøya. Ikledd falsk politiuniform, bevæpnet og med falskt identitetskort, fremstilte Breivik det som om han skulle kontrollere sikkerheten på Utøya, som et resultat av bombeangrepene i Oslo. Breivik tok seg over til Arbeiderpartiets ungdomsfylking (AUF) sin sommerleir på Utøya med fergen MS Thorbjørn klokken 17:17, og kort tid etter tok han livet av en sikkerhetsvakt og Utøyas daglige leder. Deretter fortsatte Breivik å skyte målrettet mot AUFs leirdeltakere, som en del av et planlagt massedrap. Breivik ble pågrepet av politiets beredskapstropp klokken 18:34. 69 mennesker mistet livet og flere personer ble påført livstruende skader. Fredag 24. august 2012 ble Breivik dømt til 21. års forvaring, med en minstetid på ti år, for sine terrorhandlinger. Retten vurderte Breivik som tilregnelig.

4.5.3. *Mohammed Merah*

Det empiriske materialet i casen om Mohammed Merah er hentet fra tre kilder, hvorav den første er boken til Petter Nesser (2015); «*Islamist Terrorism in Europe. A History.*» Boken er vitenskapelig skrevet og inneholder både referanser i tekst og litteraturliste. I tillegg bruker Nesser mye tid på å redegjøre for begrepsbruk i boken, hvilket gjør at jeg har et tydelig forhold til hans analyse av Mohammed Merah. Samtidig har det videre vært viktig å skille mellom hvilken informasjon i boken som er analysert og hva som er en deskriptiv beskrivelse av hendelser eller situasjoner, slik at min egen analyse ikke påvirkes i særlig grad av Nesser sine analyser. Det samme gjelder den andre kilden som er brukt i denne casen, som er artikkelen til Virgine Andre og Shandon Harris-Horgan (2013); «*Mohammed Merah: From Petty Criminal to Neojihadist.*» Artikkelen er også vitenskapelig skrevet, men analysen til Andre og Harris-Horgan må sees i lys av forholdene i Frankrike, slik som integreringsutfordringer, stigmatisering og marginalisering. Den tredje kilden er artikkelen til John Rosenthal (2016); «*MERAH: The «Untold Story» of a French Jihadist Icon.*» John Rosenthal er, i motsetning til de to øvrige kildene, journalist og har derfor en annen tilnærming til kildebruk, henvisninger og analyse, og artikkelen fremstår som en dokumentar og bygger på boken til den franske journalisten Alex Jordanov; «*Merah, l'itinéraire secret*», og kobler hendelsene rundt Merah til politiets arbeid med å stanse Merah. Det har derfor, som også nevnt under redegjørelsen for de andre kildene, vært sentralt å skille mellom analysert informasjon og deskriptiv informasjon.

Mohammed Merah, født 10. oktober 1988, vokste opp i Toulouse, Frankrike med sine foreldre og sine tre søsken. Merah's foreldre var av algerisk opphav, og alle Merah's tre søsken var født i Algerie, men Merah var født og oppvokst i Frankrike. Foreldrene til Merah gikk fra hverandre da han var fem år gammel. Faren hans var fysisk voldelig mot sønnene i familien, og etter skilsmissen brukte han mesteparten av tiden sin i Algerie, hvor han drev med illegal importvirksomhet. Faren ble senere arrestert i Frankrike for narkotikahandel og det var derfor Merah's mor som primært oppdro han og søsknene.

Merah ble tidlig eksponert for radikal ideologi. Han vokste opp samtidig som det var stor oppblomstring av salafisme og voldsutøvelse i Algerie, og der landet var på randen til borgerkrig, noe Merah ble vitne til grunnet deres årlige besøk hos familien i Algerie. Merah's slektninger i Algerie støttet blant annet religiøse grupperinger som ønsket å opprette en islamsk stat tuftet på sharialovgivning, og flere av familiemedlemmene hans var sympatisører og aktive medlemmer av militante islamistiske organisasjoner. Hjemme i Toulouse ble Merah

tidlig eksponert for voldelige forbilder og rasistisk tankegodt, blant annet ved å til stadighet bli eksponert for antisemittisme av søsken og andre i familien (Andre og Harris-Hogan 2013 s. 310).

Ifølge Andre og Harris-Hogan (2013 s. 308) hadde Merah en trøblete oppvekst. Forstaden han vokste opp i var et område med et høyt fattigdoms- og kriminalitetsnivå. Da Merah var åtte år gammel ble han tvangsplassert i fosterhjem grunnet omsorgssvikt fra moren. Merah reagerte ifølge Andre og Harris-Hogan (2013 s. 309) på tvangsplasseringen i fosterhjem med å utagere i form av avvikende atferd og voldsutøvelse. Dette resulterte i at Merah til stadighet ble utvist fra skolen. Sosialtjenesten på skolen beskrev i sine rapporter at Merah hadde store utfordringer med å innordne seg, til tross for at han fremstod som både intelligent og med gode egenskaper for å kunne lykkes (Andre og Harris-Hogan 2013 s. 309).

Merah var ikke delaktig i noen form for organisert aktivitet som barn eller ungdom, og han brukte tiden på å henge med venner på gata, uten oppfølging fra foreldre eller andre omsorgspersoner. Han droppet tidlig ut av skolen og begynte å livnære seg på inntekter fra småkriminalitet. I en alder av 17 år ble Merah arrestert for første gang for å ha kastet stein mot en buss sammen med en gjeng jevnaldrende gutter. De påfølgende årene ble han arrestert og domfelt ytterlige 17 ganger for mindre kriminelle handlinger.

I 2003 knivstakk Merah's eldre bror deres felles eldste bror syv ganger fordi eldstebroren nektet å forlate kjæresten med jødisk opphav. I 2007 ble Merah fengslet i 20 måneder for overfall og ran av en eldre dame. Under fengselsoppholdet rettet Merah seg mot salafismen, og til forskjell sin sekulære bakgrunn ble han plutselig svært opptatt av religionsutøvelse. I løpet av fengselsoppholdet fikk Merah tilknytning til et radikalt nettverk og endret klesstil, retorikk og væremåte. Blant annet lot han hår og skjegg gro i salafiststil. Ifølge Andre og Harris-Hogan (2013 s. 313) forandret Merah seg på den tiden fra å være en som bedrev småkriminalitet til å bli en voldelig islamist.

Merah ble løslatt fra fengsel i 2009 og i forbindelse med løslatelsen erklærte han åpent sin fascinasjon for voldelig islamisme. Han begynte å delta på hemmelige religiøse møter og hadde jevnlig kontakt med radikale salafister. Merah fikk et mer ekstremt tankesett, som blant annet innebar at han mente at franske soldater og jøder var den største trusselen mot opprettelsen av en islamsk stat i Frankrike (Andre og Harris-Hogan 2013 s. 314).

I de påfølgende årene etter sin siste løslatelse reiste Merah til Egypt med den salafiorienterte eldre broren sin, der de gikk på koranskole sammen, før de reiste videre rundt i Midtøsten. I

Afghanistan ble han stanset på en veikontrollpost og overlevert til amerikanere, som videre satte han på en no-fly-list og deponerte han tilbake til Frankrike. Til tross for dette reiste Merah til Pakistan i 2011, hvor han selv hevdet å ha deltatt i trening med al-Qaida.

Mot slutten av 2011 endret Merah sin atferd, i form av at han ble mer diskret i sin væremåte, etter inspirasjon fra Abu Musab al-Suri. Han ønsket ikke å tiltrekke seg oppmerksomhet, slik at han unngikk å bli overvåket. Han forsøkte eksempelvis å unngå offentlige steder, samt at han barberte vekk skjegget.

Merah sto for en rekke angrep i Toulouse-området i Frankrike. Det første angrepet, 11. mars 2012 gjennomførte han ved å skyte en fransk soldat som var på permisjon, på kloss hold etter å ha lurt soldaten ved å late som at han skulle kjøpe motorsykkelen hans. Det andre angrepet, 15. mars 2012, gjennomførte Merah ved å skyte tre soldater som var i ferd med å ta ut penger ved en minibank like ved leiren de holdt til på. To av soldatene ble drept, mens den siste ble alvorlig skadet. Det siste angrepet, 19. mars 2012, ankom Merah en jødisk skole på motorsykel tidlig på morgenen, hvorpå han åpnet ild inn i skolegården og drepte en rabbi og tre yngre barn. Flere ble skadet i angrepet, da det var både foreldre som skulle levere barna på skolen, samt skolebarn og lærere i skolegården da angrepet foregikk. Merah filmet samtlige angrep med et GoPro-kamera festet på brystet. Han redigerte deretter en film av drapene, hvor han blant annet la til islamsk musikk og sendte filmen til Al Jazeera, men den ble aldri vist på tv. Den 22. mars hadde det franske politiet omringet leilighetene til Merah for å pågripe han, hvorpå Merah barrikererte seg i leiligheten og skjøt mot politiet i over 30 timer. I forbindelse med politiets storming av leiligheten hoppet Merah ut av vinduet mens han skjøt mot politiet, og Merah ble skutt og drept i forbindelse med dette (Cody 2012).

4.5.4. Omar el-Hussein

I casen om Omar el-Hussein har jeg hovedsakelig hentet mitt empiriske materiale fra Mette Albæk, Louise Dalsgaard og Natascha Mikkelsen (2019) sin bok; «*Terroristen fra Nørrebro.*» Denne boken er heller ikke vitenskapelig, men en dokumentarisk fortelling om både oppveksten og bakgrunnen til Omar el-Hussein. I tillegg legger forfatterne mye vekt og tid til beskrivelse av terrorangrepene til el-Hussein. Kildematerialet til boken er hentet fra rundt 130 intervjuer og dokumentasjon fra rettsaker, og gir et godt bilde av Omar el-Hussein. Boken fremstår som deskriptiv og inneholder en nokså innholdsrik litteraturliste.

Omar el-Hussein, født 11. september 1992, vokste opp på Nørrebro i København med sine foreldre og yngre bror. Omar El-Hussein var av palestinsk opphav, og hans foreldre kom til

Danmark etter opphold i flyktningleirer i Libanon og Jordan (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 43).

Omar el-Hussein flyttet i tidlig alder til Mjølnerparken på Nørrebro i København, et boligområde med nedadgående omdømme, blant annet grunnet høy arbeidsledighet og et stigende kriminalitetsnivå. Mot slutten av 1990-tallet var området sterkt preget av opprettelsen av ulike gjengmiljøer, og de unge fikk lite oppfølging og havnet ofte i slagsmål (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 46). Det ble dannet en rekke ulike gjenggrupperinger, og området var preget av både tyverier og overfall fra disse ulike grupperingene.

I 1996 begynte el-Hussein på den muslimske friskolen, en privatskole på Indre Nørrebro, før han i fjerdeklasse begynte på den lokale fellesskolen. Allerede i barneskolealder begynte el-Hussein med småkriminalitet. Læreren til el-Hussein på barneskolen beskrev han slik; «*Han var blant mange av barna fra Mjølnerparken som var vant til å klare seg selv ... en karakteristikk som går igjen er at guttene var svært overlatt til seg selv*» (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 48).

Foreldrene til el-Hussein gikk fra hverandre i 2005, og moren tok med seg både el-Hussain og hans yngre bror til Irbid, Jordan. I Jordan startet el-Hussein på en kommunal skole for palestinske flyktninger, driftet av De forente nasjoner (FN). El-Hussein ble plassert i en skoleklasse som kun var for gutter, og han dannet hurtig vennskap til jevnaldrende klassekamerater. Han ble beskrevet som en aktiv og sosial gutt, drev med idrett og fikk gode karakterer på skolen (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 50).

El-Hussein returnerte til Nørrebro i 2009, etter eget ønske. I løpet av tidsperioden familien hadde oppholdt seg i Jordan, hadde gjengrivaliseringen brutt ut i områdene i- og rundt Nørrebro. El-Husseins tidligere venner hadde sluttet seg til gjengmiljøet, preget av voldsutøvelse, kriminalitet, og narkotikabruk. Omar el-Hussein sluttet seg også selv til gjengmiljøet, hvor han hadde tidligere venner og bekjente, samt at han begynte å røyke hasj og begå kriminelle handlinger (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 76). Nyttårsaften, i overgangen fra 2009 til 2010, ble el-Hussein pågrepet- og varetekstfengslet av politiet for innbrudd og tyveri. Han unnlot å møte i retten for å avgjøre hvorvidt varetekstfengslingen skulle forlenges, men ble pågrepet av politiet og måtte sone en lengre fengselsstraff.

Etter fengselsoppholdet tok han opp skolegangen igjen og han begynte på ny å interessere seg for trening. Han viet blant annet stor interesse for boksing og oppholdt seg mye i den lokale

bokseklubben. I denne perioden ble el-Hussein beskrevet som splittet i sin væremåte fordi han var opptatt av å etterleve sin nyervervede konservative, religiøse tro, samtidig som om han opprettholdt kontakten med gjengmiljøet, ruset seg og drev med kriminalitet. I løpet av 2010 begikk han flere kriminelle handlinger. Han fikk ett års fengselsstraff og mistet etter hvert skoleplassen sin. Like etter at han ble prøveløslatt i 2011, fikk han sin første voldsom etter å ha slått ned en tilfeldig mann på et treningssenter.

I løpet av 2011 var han inn- og ut av fengsel med jevne mellomrom, og han hadde fremdeles stor tilknytning til gjengmiljøet i Mjølnerparken. I 2012 ble han knivstukket på åpen gate i København, trolig av en rivaliserende gjeng i København. Skaden førte til at han ble sykemeldt, og ikke klarte å bokse lenger, samtidig som han ikke klarte å få seg en jobb. Det medførte at han brukte mer og mer tid i gjengmiljøet rundt Mjølnerparken, før han ble fengslet på ny.

I 2012 ble el-Hussein mer og mer opptatt av religion, og han begynte å delta på religiøse møter og foredrag hos radikale islamistiske ungdomsgrupper. Blant disse var Millatu Ibrahim og Hizb ut-Tahir, samt at han deltok i religiøse demonstrasjoner (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 89). I 2013 reiste el-Hussein på en lang sommerferie til Irbid, hvor han ble involvert i flere voldshendelser, og han fremstod samtidig som mer konservativ i sin tro.

Tilbake i Nørrebro kvinstakk han en person i en t-banevogn, som tilsynelatende var fra den gjengen som knivstakk han på åpen gate i København tilbake i 2012 (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 159). Etter lengre tid på rømmen ble han anholdt av politiet i januar 2014 og senere fengslet. I fengsel møtte han en rekke tidligere bekjente fra gjengmiljøet.

Fengselsbetjentene varslet om at el-Husseins atferd hadde endret seg i løpet av soningen og de fryktet at han var blitt radikalisert. Det ble blant annet funnet voldelige islamistiske videoer på mobiltelefoner som han hadde smuglet inn i fengsel, samt at han kritiserte de andre innsatte for sekulære aktiviteter eller for at de hørte på musikk som ikke var i tråd med fundamentalistisk islam. Han ble løslatt i januar 2015, og dagen etter sin løslatelse startet han tilsynelatende forberedelsene til angrepet mot Krudttønden (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 165).

Den 14. februar 2015 angrep el-Hussein et arrangement om ytringsfrihet på Krudttønden i København, ved å stå utenfor og skyte mot lokalene, hvor blant annet Lars Vilks, kjent for å ha tegnet profeten Muhammed, deltok. El-Hussein skjøt og drepte en mann på fortauet utenfor og skadet tre politibetjenter. Senere, rundt kl 01.00 den 15. februar 2015 oppsøkte el-

Hussein en jødisk synagoge og drepte en vakt, i tillegg til å skade ytterligere to politibetjenter. El-Hussein ble skutt og drept tidlig om morgenen 15. februar 2012 etter å ha åpnet ild mot politiet i forbindelse med at de oppsøkte el-Hussein etter at han ankom en adresse som politiet hadde overvåkning på (Sletteholm 2015).

4.5.5. Philip Manshaus

Datamaterialet til casen om Philip Manshaus er i all hovedsak hentet fra boken til Anders Hammer (2022); «*Terroristen fra Bærum.*» Boken er ikke vitenskapelig skrevet og inneholder en del skjønnlitterære virkemidler, men er dokumentarisk skrevet. Den er i stor grad basert på anekdotiske fortellinger fra stemoren til Manshaus, samt intervjuer med personer i Manshaus' omgangskrets, men er også basert på møter mellom Hammer og Manshaus, i tillegg til rettsdokumenter slik som rettspsykiatriske erklæringer og dom. Samtidig har Hammer åpenbart foretatt enkelte analytiske vurderinger og det er tydelig at han ønsker å finne årsaken bak Manshaus' radikaliseringsprosess, hvilket har medført at jeg har vært nødt til å kritisk vurdere i hvilken grad Hammer gir et deskriptivt eller normativt bilde av hendelsesforløp eller situasjoner.

Philip Manshaus, født 29. august 1997 i Oslo, vokste opp i Bærum. Manshaus foreldre gikk fra hverandre da han var fire år gammel, og kort tid etter tok moren sitt eget liv. Faren til Manshaus ble etter hvert samboer med en ny kvinne, og han fikk med dette også en ny adoptivsøster, Johanne Ihle Hansen, da hans stemor valgte å adoptere en datter fra Kina (Hammer 2022 s. 64).

I oppveksten fremstod Manshaus, ifølge stemoren, som usikker og hun mener at han hadde vanskelig for å uttrykke følelser. I tillegg var han til behandling hos Barne- og ungdomspsykiatrien (BUP) fordi han fremsto som ukonsentrert og ustrukturert i skolearbeidet. Han ble også henvist til Pedagogisk-psykologisk tjeneste for manglende evne til å utføre selvstendig arbeid og for konsentrasjonsproblemer (Hammer 2022 s. 68).

Manshaus ble oppfattet som en stillferdig og snill gutt i barneskolealder. Han deltok i ulike aktiviteter og miljøer, slik som speideren og fekting, og han opparbeidet seg relasjoner og vennskap i disse miljøene. Gjennomgående for dem alle, med unntak av flere år i speideren, var at han ikke ble værende i miljøene over lengre tid.

Manshaus ungdomstid ble preget av hurtige endringer og hyppige miljøskifter. I ungdomstiden tok han del i et emo-miljø, han farget håret svart og fremmet et dystert verdenssyn. Mens Manshaus var i dette miljøet ble han sammen med en annen gutt, hvilket

skulle stå i stor kontrast til de holdningen han senere skulle forfekte (Hammer 2022 s. 77). Han begynte å teste ut rusmidler som 15-åring, og fortsatte med dette utover i ungdomsperioden. Etter en ulykke forårsaket av rusen gjennomførte Manshaus igjen et miljøskifte og han velger å studere litteratur på Oslo by Steinerskole. Han endret samtidig klesstil og atferd, og henger seg enkelt opp i ting (Hammer 2022 s. 77). Han ville i perioder hverken vaske seg eller pusse tennene, samtidig som han ble veganer. Kun ett års tid senere går Manshaus over i en ny fase, hvor han begynte å spise kjøtt og ble veldig opptatt av andre menneskers meninger om ting. Manshaus bestemte seg etter hvert for å studere psykologi på Universitetet i Oslo (UIO), et studium han aldri fullførte (Hammer 2022 s. 93). På hjemmebane uttrykket han etter hvert interesse for høyreekstreme holdninger og konspirasjonsteorier, hvor han blant annet skal ha benektet holocaust (Hammer 2022 s. 110).

Etter avbrutt universitetsutdannelse begynte Manshaus på en selvbergingslinje på Fosen folkehøgskole. På folkehøgskolen fortsatte de høyreekstreme holdningene å utvikle seg, og han kommuniserte blant annet at muslimer var roten til alt ondt (Hammer 2022 s. 122). Manshaus søkte seg plutselig til den læstadianske menigheten og begynte å leve livet sitt i tråd med konservativ kristendom. I den samme perioden søkte også Manshaus medlemskap i Den nordiske motstandsbevegelsen (DNM), men søknaden hans ble aldri ferdigbehandlet grunnet interne stridigheter i DNM på denne tiden (Hammer 2022 s. 153). Manshaus avsluttet skolegangen på Fosen folkehøgskole og flyttet tilbake til Bærum tidlig i juni 2019.

2. august lastet Manshaus ned manifestet til Brenton Tarrant, et manifest som forklarte hvordan masseinnvandring ville føre til et «hvitt folkemord», og med dette utslettelsen av den hvite rase. I manifestet ble det oppfordret til å handle med bruk av vold for å akselerere en rasekrig, slik at den hvite rase kunne reddes (Hammer 2022 s. 153).

Den 4. august gikk han til innkjøp av en skuddsikker vest, for deretter å redegjøre for egne terrorplaner og hvordan han skulle kommunisere sitt budskap.

Lørdag 10. august skjøt og drepte Manshaus adoptivsøsteren sin, Johanne, i deres felles hjem på Eiksmarka i Bærum. Deretter kjørte han mot al-Noor Moskeen. Han var utrustet med vernevest, hjelm, kamera og våpen. Han publiserte de forberedte innleggene sine på internett, og forsøkte, etter inspirasjon fra Brenton Tarrant, å aktivere en live-stream før angrepet startet, noe han ikke lyktes med. Manshaus tok seg inn i al-Noor Moskeen og forsøkte å ta livet av besøkende i moskeen, men ble overmannet av to menn. De to mennene avvæpnet Manshaus og holdt han nede, frem til Politiet fikk pågrepet han.

11. juni 2020 dømmes Manshaus til 21. års forvaring, med en minstetid på 14 år. Retten vurderer han som tilregnelig.

4.5.6. Tabell over hovedkilder

Her følger figur 3. Som tidligere nevnt er hensikten med tabellen å organisere hovedkildene i det empiriske materialet slik at det er enkelt å knytte de ulike kildene til de vurderingene og eksemplene som fremkommer i analysekapitlet. I analysekapitlet vil jeg i stor grad referere til, og bruke konkrete eksempler fra disse kildene, og figuren er derfor tiltenkt være til støtte, slik at man enkelt kan bla tilbake og få en oversikt over kildene det henvises til.

Figur 3: Oversikt over hovedkilder.

Case	Forfatter	Årstall	Tittel
Breivik	Seierstad, Åsne	2014	En av oss. En fortelling om Norge
Breivik	Borchgrevink, Åge Storm	2012	En norsk tragedie: Anders Behring Breivik og veien til Utøya
Merah	Virgine Andre og Shandon Harris-Horgan	2013	Mohammed Merha: From Petty Criminal to Neojihadist
Merah	Petter Nesser	2015	Islamist Terrorism in Europe. A History
Merah	John Rosenthal	2016	MERAH: The «Untold Story» of a French Jihadist Icon
El-Husseini	Albæk, Mette M., Dalsgaard, Lousie og Mikkelsen, Natascha R.	2019	Terroristen fra Nørrebro
Manshaus	Hammer, Anders	2022	Terroristen fra Bærum. Radikaliseringen av Philip Manshaus

5. Analyse og diskusjon

I dette kapitlet vil jeg beskrive og redegjøre for funnene i studien. Kapitlet er bygd opp ved at jeg introduserer konseptene som jeg har utviklet som et ledd i samspillet mellom det empiriske materialet og det teoretiske utgangspunktet. Deretter vil jeg diskutere konseptene, før jeg viser til de komparative aspektene ved radikaliseringsprosessen til henholdsvis voldelige islamister og voldelige høyreekstreme i Vesten. Jeg avslutter med å oppsummere analysekapitlet, før jeg går inn i det avsluttende kapitlet med oppsummering, avslutning og anbefaling til videre forskning.

Konseptene danner utgangspunkt for de ulike avsnittene i kapitlet og vil inneholde delkonsepter som konkretiserer enkelte aspekter ved hovedkonseptene. Avsnittene er nummerert slik at de ulike konseptene tydelig skal fremkomme, samt for å tydelig skille mellom de ulike casene. De to hovedkonseptene i denne studien er *islamisert gatekultur*, som viser til en endring i gatekulturen der islamisme får en større betydning i det sosiale feltet, mens det andre hovedkonseptet er *manglende sosiale bånd* og dets betydning for radikaliseringsprosessen. Konseptet viser til en manglende evne til å tilknytte seg andre mennesker og å investere i langsiktige konvensjonelle relasjoner. Begge hovedkonseptene inneholder delkonsepter som bidrar med nyansering og konkretisering av elementer ved hovedkonseptene.

Gatekapital er et av disse delkonseptene, og innebærer som tidligere nevnt, de ressursene som avgjør om personer oppnår suksess og høyere hierarkisk status på gata. Gatekapital vil til dels påvirke begge hovedkonseptene, men vil i størst grad innlemmes i islamisert gatekultur. I tillegg vil jeg benytte *radikalisator* som delkonsept, hvilket innebærer personer som trekker andre mennesker inn i, eller fasiliteter for en radikaliseringsprosess, da jeg i analysen fant materiale som peker i retning av at radikalisatorer er sentrale i den islamiserte gatekulturen.

Innen konseptet om manglende sosiale bånd har jeg benyttet fire delkonsepter som bidrar i forståelsen og nyanseringen av konseptet. Et av disse er delkonseptet om *involveringsutfordringer*, som viser til en manglende evne til å involvere seg i konvensjonelle aktiviteter, grupper og mennesker, og som kan medføre at personer søker seg mot avvikende nettverk eller isolasjon. Deretter bruker jeg delkonseptet om *sviktende kapitalposisjon og maktesløshet*, som viser til manglende evne til å opptjene seg symbolsk kapital innenfor det sosiale feltet man ønsker å tilhøre, men ikke evner å nå opp i, samt en opplevd maktesløshet rundt egen situasjon, som forsterkes av radikaliseringsprosessen. Deretter bruker jeg delkonseptet om

selvisolert akselerasjon, som viser til hvordan isolering fra andre mennesker både kan være årsak til, forsterke og akselerere radikaliseringsprosesser. I tillegg vil jeg benytte delkonseptet om *katalysatorsøk og nøytraliseringsteknikker*, som fremstår som et fenomen som oppstår i kombinasjon, og i kontekst av manglende sosiale bånd og selvisolert akselerasjon.

Delkonseptet innebærer at personer sentrerer oppmerksomhet og internettsøk for å få bekreftet radikale og ekstreme holdninger, og således fremstår som en katalysator for radikaliseringsprosessen, samtidig som casepersonene bruker nøytraliseringsteknikker for å undertrykke de konvensjonelle normene i samfunnet.

Jeg vil innledningsvis beskrive *islamisert gatekultur*, før jeg går videre i beskrivelsen av den *islamisererte gatekulturen og gatekapital*. Kapitlet om islamisert gatekultur avsluttes med avsnittet om *islamisert gatekultur og radikaliserer*. Deretter beskriver jeg konseptet om *manglende sosiale bånd*, før jeg går videre i beskrivelsen av *manglende sosiale bånd og involveringsutfordringer*. Deretter følger delkonseptet om *manglende sosiale bånd, sviktende kapitalposisjon og maktesløshet*, og delkonseptet om *manglende sosiale bånd og selvisolert akselerasjon*. Jeg avslutter beskrivelsene av delkonseptene med *katalysatorsøk og nøytraliseringsteknikker*, før jeg summerer opp konseptene i kapitlet om likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstreme og voldelige islamister.

5.1. Islamisert gatekultur

I begge casene mine om Merah og el-Hussein fremkommer det en rekke felles karakteristikk som at de er unge, andre-generasjons innvandrere med en sekulær og kriminell bakgrunn, med en marginalisert oppvekst, der radikaliseringsprosessen har foregått i rammen av gatekulturen. Dette kan eksemplifiseres med blant annet oppveksten til el-Hussein, hvor både moren og faren i lengre perioder fikk kontantstøtte fordi de hadde utfordringer med å få seg jobb, og at barna i Mjølnerparken i stor grad var overlatt til seg selv på gata, i et miljø hvor få pratet dansk, og som ble kategorisert som en ghetto (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 49) Videre illustreres el-Hussein's sekulære og kriminelle bakgrunn gjennom at han hang på gata, røyket hasj og bedrev kriminalitet. Rett i forkant av terrorangrepet sonet han i tillegg en dom på to år for knivstikking av det som tilsynelatende var en person fra en rivaliserende gjeng (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 75). Det kan videre se ut til at gatekulturen ble islamisert, og med det mener jeg at voldelig islamisme fikk innpass i, og betydning for gatekulturen. Et eksempel på dette er at gjengene etter hvert utviklet regler som innebar at man måtte sverge til koranen og møte til fredagsbønn i

moskéen, samt at flere av gjengmedlemmene etter hvert begynte å delta i radikale islamistiske møter (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 74).

Gatekulturen i kriminelle innvandrer miljøer ser ut til å ha endret seg betydelig, særlig i det samme tidsrommet som den arabiske våren, borgerkrigen i Syria og fremveksten av den Islamske stat (IS) og deres rekruttering av fremmedkrigere fra Europa. I denne perioden ble det mer vanlig med såkalte cross-overs, altså personer som ferdes i både kriminelle og islamistiske miljøer (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 90). I flere av de kriminelle submiljøene i København, som blant annet Omar el-Hussein var en del av, måtte man som nevnt, eksempelvis sverge til Koranen for å bli tatt opp i gjengen. Det ble også skrevet interne regler som deltagerne i gjengene måtte overholde, hvorav enkelte regler innebar å dra på fredagsbønn i moskéen. Da Omar el-Hussein kom tilbake til København fra Irbid i 2009, kom han hjem til en gjengkrig som hadde blusset opp ved at to ulike gjenger med minoritetsungdom var i en konflikt med hverandre. Da det senere skulle inngås en fredsavtale mellom gjengene ble det besluttet at avtalen måtte inngås i Masjid Al-Nour-moskéen, under påsyn av Allah og på nøytral grunn. Som en av informantene til Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen (2019 s. 72) beskrev det; «*Det ble sagt at det ville bli en muslimsk fred. Det syntes folk var fint. Vi er jo muslimer ... Vi må respektere Gud*». Klesstilen endret seg også, hvor det ble vanligere å kombinere tradisjonelle muslimske klesplagg med gatestilen. Det sosiale feltet, gjengmiljøet for marginaliserte ungdom endret seg, hvilket ser ut til å endre hva som ga symbolsk kapital, derav gatekapital.

Omar el-Hussein vokste opp i en drabantby i København som heter Mjølnerparken. Da Mjølnerparken feiret 10-års jubileum var andelen familier med minoritetsbakgrunn på 95%, og da el-Hussein kom tilbake fra Irbid i 2009 var halvparten av beboerne i Mjølnerparken arbeidsløse og området toppet listen over antall unge mellom 15-29 år som hadde en domfellelse (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 44). I likhet med el-Hussein, vokste Mohammed Merah opp i et lignende miljø i Izard, en forstad i Toulouse. Izard er også kjent som et sted med høy grad av fattigdom, arbeidsløshet og kriminalitet (Vinocur 2012).

Det er ifølge Thoresen (2004 s. 15) en bred forskningsmessig enighet om at ulike reelle handlingsvalg er ulikt fordelt i befolkningen. Med det menes det at samfunnets goder og muligheter ikke er likt distribuert og at det er en distinksjon mellom menneskers reelle valgmuligheter. Med andre ord så vil ikke marginaliserte mennesker ha de samme mulighetene som mer privilegerte mennesker. Det er flere som argumenterer for at den

formelle likheten for loven ikke dekker over den reelle ulikheten mellom menneskene (Balvig 1995, Christie 2000, Høigård 2002 i Thoresen 2004 s. 15). Eksempelvis vil marginaliserte ungdommer trekkes mot andre type aktiviteter enn ressurssterk ungdom, og tilsvarende vil det være for kriminalitet. I og med at aktiviteten til de marginaliserte gjerne foregår på gata blir de oftere kontrollert av politi og dermed oftere dømt for kriminalitet, men det sier i realiteten lite om det faktisk er slik at denne gruppen faktisk gjennomfører mer avvikende atferd enn ressurssterke ungdom. Dette medfører at marginaliserte mennesker kan oppleve på økt frustrasjon over begrensede muligheter i det sosiale og kulturelle systemet, samt stigmatisering og ekskludering. De har behov for en følelse av identitet og symbolsk kapital, og det er i denne konteksten den islamiserte gatekulturen fikk rotfeste. Både for Merah og el-Hussein kan det se ut til at den voldelige islamismen ga dem et sosialt nettverk, en moralkodeks og identitet, som muliggjorde symbolsk kapital innenfor det endrede sosiale feltet.

Opphold i fengsel kan se ut til å ha hatt betydning for radikaliseringsprosessen til casene og virker å være forlengelsen av den islamiserte gatekulturen. Forebyggingsansvarlig i det danske politiets etterretningstjeneste (PET), Henrik Moll, peker på at innsatte ofte har en tendens til å bli mer religiøse i fengsel, ettersom de blir mer isolert og kan tenke mer rundt sin egen person (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 167). El-Hussein kombinerte videre ekstremisme og gatekapital i fengsel, eksempelvis som ved et tilfelle hvor han feiret at han hadde fødselsdag samme dag som terrorangrepet mot World Trade Center i 2001, og havnet i håndgemeng med andre innsatte som ikke satte pris på at han feiret dette terrorangrepet. Samtidig konfiskerte de ansatte i fengselet både kniv og en innsmuglet telefon fra cellen hans (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 168) Fengsel fremstår ikke som et sterilt sosialt rom som er plassert i et sosialt vakuum, det er derimot funn i studien som tyder på at gatekulturen blir tatt med inn i fengsel og forsterkes. Med det mener jeg at den symbolske kapitalen, gatekapitalen, ikke forsvinner i fengsel, men at mulighetsrommet og handlingsrommet for å skaffe seg kapital begrenses ved at det blir færre symbolske kapitalgoder å kjempe om. I både casen om Merah og el-Hussein fremkommer det data som tilsier at de utviklet mer ekstreme holdninger i fengsel og at radikaliseringsprosessen akselererte mens de satt inne. Merah hadde 17 ulike dommer for lovbrudd, blant annet med fengselsstraffer på 20 måneders fengsel, mens el-Hussein gjennomførte terrorangrepet sitt kun to uker etter siste soning. Fengselspersonalet rapporterte eksempelvis at de fryktet at el-Hussein var radikalisert i 2014 etter at han hadde endret seg betydelig i fengsel (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 165). Det er empirisk

materiale som peker på at Merah også ble radikalisert i fengsel, blant annet ved å endre retorikk, endre utseende sitt i mer salafi-stil og via brev han sendte til broren sin fra fengsel (Andre & Harris-Horgan 2013 s. 312). I sin studie om voldelige islamister i Europa peker Rekawek (2018 s. 8) på at 28% av de registrerte voldelige islamistene i Europa hadde en kriminell bakgrunn med opphold i fengsel. I en studie utført av Basra og Neumann (2016) med 79 jihadister med kriminell bakgrunn vises det til at 27% av deltagerne i studien ble radikalisert i fengsel. Neumann (2008 s. 26) peker i en annen studie på at årsaken til at enkelte marginaliserte kriminelle velger å bli med i en islamistisk gruppe i fengsel er fordi gir dem en opplevelse av mening, overlegenhet og en ny identitet i forholdene de møter i fengsel. Fengselet fremstår derfor, i kontekst av den islamiserte gatekulturen, som et sosialt felt der mulighetsrommet til de allerede marginaliserte innsatte er mindre enn på gata, og kampen om gatekapital blir smalere. Frustrasjon over manglende muligheter til symbolsk kapital, opplevd stigmatisering og ekskludering, samt isolasjon ser ut til å akselerere radikaliseringsprosessen til casepersonene, og gatekapitalen tilgjengelig i fengsel omdreies til å omhandle voldelig islamisme.

5.1.1. Islamisert gatekultur og gatekapital

Det sosiale nettverket fremstår som sentralt i radikaliseringsprosessen til casene om Merah og el-Hussein, både på gata og i fengsel. I mangel av organiserte aktiviteter, slik som skole eller idrett hang Merah stort sett på gata i gjengmiljøer og bedrev småkriminalitet. El-Hussein hadde derimot en noe lengre skolegang og drev med boksing, men hang utover dette stort sett på gata, hvor han også tok del i gjengmiljøet. Det var i rammen av det sosiale nettverket, være seg på gata eller i fengsel, at radikaliseringen tilsynelatende startet for begge disse casene. En av informantene til Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen (2019 s. 85) sier at el-Hussein ikke var spesielt religiøs i ungdomsårene. Dette endret seg derimot i slutten av ungdomstiden, hvor el-Hussein fremsto som mer splittet mellom religion og gangsterlivet.

5.1.1.1. Islamisert gatekultur og gatekapital – Omar el-Hussein

El-Hussein oppholdt seg gjerne i periferien i gjengmiljøet og gjorde det samme da han etter hvert begynte å møte på møter med radikale islamistiske miljøer og arrangementer i regi av den islamistiske gruppen Hizb ut-Tahrir (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 90). Hizb ut-Tahrir hadde rekruttert flere marginaliserte gjengungdommer og fremsto som en radikalisor i radikaliseringsprosessen til el-Hussein.

Omar el-Hussein brukte mye tid alene, og ble ansett som noe asosial, men hang ofte ute med vennene og røyket hasj. Han oppholdt seg som nevnt, i stor grad i periferien både i gjengmiljøet og etter hvert i det radikale miljøet. Det er dog noen sentrale hendelser i livet til el-Hussein som kan bidra i å forstå radikaliseringsprosessen hans. Det første er at han hadde deler av oppveksten sin i Irbid (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 49). Det er enkelte områder i Jordan som preges av å ha et høyt antall flyktninger fra Palestina og et svært salafiorientert miljø. Blant disse finner vi byen Zarqa, hjembyen til Abu Musab al-Zarqawi, som var en av lederne i al-Qaida, i tillegg til blant annet byen Irbid. Gråtrud (2020 s. 10) peker på at disse områdene preges av høy grad av frustrasjon og marginalisering, som i kombinasjon med den salafiorienterte fundamentalismen i disse områdene gir grobunn for voldelig ekstremisme og voldelig islamisme. I Jordan ble el-Hussein også kjent med den religiøse Ahmad Alhilwani, som senere tok en del av æren for radikaliseringsprosessen av el-Hussein (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 156). Den andre sentrale hendelsen i radikaliseringsprosessen til el-Hussein er overfallet på Strøget i København, januar 2012, hvor han ble knivstukket i låret, som videre førte til at han ble sykemeldt fra skolen, ikke kunne bokse lenger og heller ikke klarte å finne seg en jobb (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 84). Det medførte at han, i mangel på konforme alternativer, henga seg fullt og helt til gjengmiljøet i Mjølnerparken. Da han siden ble arrestert på nytt og havnet i fengsel, og kom ut igjen sommeren 2012, begynte han å delta på møter med radikale islamister, blant annet kjent for å støtte IS. Han endret klesstil, hvor han kombinerte tradisjonelle islamske klær som løse bukser og kjortel med klær som gir status i gatekulturen, og han nektet blant annet å snakke med muslimske jenter som drakk alkohol (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 89).

Knivoverfallet, som førte til at han ble isolert fra de konforme aktivitetene, kan ha medført at han fant en ny mening og identitet i det radikale islamistiske miljøet. Der fikk han bruk for den habitusen han hadde opparbeidet seg i gatekulturen, samt muligheten til å opparbeide seg gatekapital gjennom sitt voldspotensial og kriminalitetskompetanse. Dette foregår i konteksten av frustrasjon og marginalisering på gata, den mulige introduksjonen til salafiorientert fundamentalisme i Irbid, i tillegg til hendelsene rundt den arabiske våren og fremveksten av IS, og dertil fremveksten av den islamiserte gatekulturen og vestlige fremmedkrigere som reiste til Syria og Irak.

Det kan videre se ut til at radikaliseringsprosessen akselererte etter at han igjen måtte i fengsel i 2014 for knivstikking av en person som sannsynligvis tilhørte den gjengen som hadde knivstukket han på Strøget i 2012 (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 159). I politiets rapporter etter

terrorangrepene til el-Hussein har det blant annet kommet frem at politiet fant lydfiler av *nasheeds*, muslimske sanger som er den eneste type musikk man kan høre på om man følger en fundamentalistisk islamsk tro, på telefoner han hadde smuglet inn i fengsel. Sangene omhandlet blant annet hvordan man kan gjennomføre voldelig islamisme og drepe de vantrø. I tillegg fant politiet flere utgaver av *Inspire*, som var al-Qaidas propagandamagasin og *Anarkistens kokebok* fra 1971, som omhandler bombeoppskrifter (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 170). Under den siste soningen hadde el-Hussein i tillegg sittet inne sammen med gjengmedlemmet og barndomsvennen Isam, som hadde skrevet støtteerklæringer til IS på Facebook mens de var i fengsel sammen (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 176). Videre hadde el-Hussein tidligere gitt uttrykk for at han var imponert over personer som hadde reist til Syria som fremmedkrigere, og uttrykte selv et ønske om å slutte seg til IS som fremmedkriger i Syria etter soningen i 2014. Dette gjorde han ved å forsøke å opprette forbindelse med fremmedkrigeren Salim for å finne ut av hvordan han kunne komme seg til Syria. Han bestemte seg derimot for å gjennomføre et angrep hjemme i Danmark etter å ha funnet ut at det var blitt svært krevende å få reist som fremmedkriger etter innstramningen i terrorlovgivningen som blant annet innebar at politiet kunne ilegge reiseforbud og inndra pass (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 183).

5.1.1.2. Islamisert gatekultur og gatekapital – Mohammed Merah

Mohamed Merah vokste opp på gata i Izard, Toulouse, hvor han bedrev småkriminalitet fra ung alder. Han hoppet tidlig av skolegangen og henga seg slik sett til gatekulturen, hvor han opptjente gatekapital for kriminalitet og voldsutøvelse. Storebroren til Merah, Abdelghani, beskrev det som at det var Izard som ivaretok utdanningen hans, og at han hang på gata uten at noen voksne tok vare på han (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 309). Han havnet i fengsel for første gang som 17-åring for kasting av stein på en buss, og ble senere dømt i 17 andre saker for småkriminalitet. Han fikk etter hvert en fengselsdom på 20 måneder for voldelig ran av en eldre kvinne, og det er i forbindelse med soningen av disse fengselsdommene at Merah senere skal ha hevdet at han ble radikalisert i retning salafismen og voldelig islamisme (Rosenthal 2016 s. 55). Merah ble dermed tidlig ekskludert fra konforme aktiviteter og mulighetene hans til å tilegne seg symbolsk kapital utenfor gata forsvant. I likhet med el-Hussein fikk han gjennom habitus som var opparbeidet i rammen av gatekulturen karakteristikk som anses som verdifulle også innen voldelig islamisme.

Merah ble tidlig introdusert for salafisme i sin egen familie, hvor rasisme og hat ovenfor jøder var en gjenganger, men det var ifølge han selv først i fengsel at han innrettet seg mot

salafismen og voldelig islamisme. Han hadde blitt kjent med fremmedkrigerne og voldelig islamistiske radikaliserende Sabri Essid og Fabien Clain. Han reiste deretter til Midtøsten, på sin første av i alt fire reiser, på søken etter å knytte seg til voldelige islamister, kun seks måneder etter løslatelse (Rosenthal 2016 s. 56). De franske sikkerhetstjenestene hadde flagget Merah som en mulig voldelig islamist ettersom han stadig oftere møtte andre radikale og ekstreme islamister i Toulouse. Merah begynte å endre klesstil og brukte blant annet kufi, en islamsk bønnelue, lot både skjegg og hår gro i salafistil, og kombinerte dette med vanlige klær i gatekultur-stil (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 312). Imellom reisene til utlandet for å finne et islamistisk voldelig nettverk han kunne ta del i, gjennomførte han kriminalitet, slik som voldsutøvelse og tyverier. Den kriminelle atferden hadde fått en ny mening, hvor gatekapital ble kombinert med, og rettferdiggjort av den islamiserte gatekulturen (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 312).

I forbindelse med den 30-timer lange barrikaderingen og kampen med politiet, i etterkant av terrorangrepene, fortalte Merah til forhandlingslederen at han fikk støtte fra sine brødre i Pakistan og at han hadde fått instruksjoner fra al-Qaida, om å gjennomføre et angrep hjemme i Frankrike. Han hevdet også at han hadde fått trening og økonomisk støtte av al-Qaida i Waziristan. Til forskjell fra den svært salafiorienterte broren til Merah, Abdelkader, ikke en gang satte sine ben i en butikk om de solgte svin, var Merah på nattklubben Bahia, bare to dager før terrorangrepet på den jødiske skolen (Rosenthal 2016 s. 59). I tillegg kjørte Merah rundt i raske biler og motorsykler, bedrev kriminalitet og hang på gata. Søket etter et voldelig islamistisk nettverk fremstår med dette nærmest som et behov og ønske om identitet, legitimering av den islamiserte gatekulturen og tilknytting til en gruppe som gir gatekapital i rammen av den islamiserte gatekulturen, fremfor å være basert på ideologisk overbevisning.

Radikaliseringsprosessen til Merah og el-Husseini ser ut til å ha foregått i rammen av en islamisert gatekultur, der gatekapitalen endret seg i form av at den i tillegg til de normale gatekapitalene, slik som ferdigheter og kompetanse på gata, inkluderte islam, islamske ord og uttrykk, tradisjonelle muslimske klær og voldelig islamisme. Den mer tradisjonelle gatekulturen og gatekapitalen, gjennom eksempelvis kriminalitet, ser dog ikke ut til å bli borte til tross for deres nye, konservative tankegodt, hvilket er i tråd med at så mange som 52% i utvalget i PST's undersøkelse (2016) er mistenkt, siktet eller dømt for kriminalitet etter å ha blitt radikalisert. Gatekapitalen kan dermed se ut til å bare ha fått en utvidet mening.

Radikaliseringsprosessen i den islamiserte gatekulturen ser videre ut til å foregå i en sosial

ramme, der radikaliserer, altså mennesker som trekker andre inn i en radikaliseringsprosess, fremstår som en viktig del av sosialiseringen inn i voldelig islamisme.

5.1.2. Islamistisk gatekultur og radikaliserer

Petter Nesser (2015 s. 14) kaller dem for *entreprenører* og *protesjéer*. De er ideologiske og politiske aktivister, oppsøker radikale moskéer og radikale talere, har gjerne en bakgrunn som fremmedkrigere, samt at de rekrutterer personer inn i voldelig islamisme. I denne studien kaller jeg dem for *radikaliserer*, hvilket er et noe bredere begrep, og innebærer også mer passive former for radikalisering og rekruttering til voldelig islamisme, samt andre radikale mennesker som kan bidra i radikaliseringsprosessen hos casene. Med passive former for radikalisering og rekruttering, mener jeg her personer som medvirker mer eller mindre ubevisst til radikalisering gjennom å utsette casepersonene for hatretorikk, fundamentalisme, radikale holdninger, eller eksponere dem for ekstremistiske aktiviteter. Den passive formen for radikalisering og rekruttering er i motsetning til rekrutteringen fra *entreprenører* og *protesjéer*, ikke en aktiv rekruttering til voldelig islamisme, men kan bidra til at casepersonene lettere lar seg radikaliseres og rekrutteres fordi de allerede er eksponert for et ekstremt tankegods.

Både i casen om el-Hussein og i casen om Merah ser radikaliseringsprosessen ut til å foregå i rammen av den islamiserte gatekulturen, både på gata og i fengsel. I Merah sin case virker deler av radikaliseringen å ha foregått passivt i form av at han har blitt utsatt for fundamentalisme tidlig i livet, men hvor han fortsatt var sekulær, og hvorpå denne fundamentalismen har kommet til overflaten og bidratt til radikaliseringsprosessen først etter at han møtte mer aktive radikaliserer. Merah har hatt en åpenbar tilknytning til salafistisk tankegods og ble eksponert for radikal ideologi fra ung alder. I el-Hussein sitt tilfelle er en slik tilknytning til salafismen langt mer usikker og spekulativ, men moren til el-Hussein skal i møte med læreren ha uttalt at gutten var på vei til å bli for dansk og at hun derfor ville flytte med barna til Irbid (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 49). Dette, i kombinasjon med det jeg allerede har vært inne på, nemlig at salaforientert fundamentalisme står sterkt i Irbid, gir allikevel anledning til å vurdere at også el-Hussein kan ha blitt utsatt for radikal ideologi i tidlig alder. Dette underbygges også av at el-Hussein også var mye med salafisten, Ahmad Alhilwani, i Irbid (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 156).

5.1.2.1. *Islamistisk gatekultur og radikaliserer – Mohammed Merah*

Den passive radikaliseringsprosessen av Mohammed Merah ser i stor grad ut til å ha foregått i hjemmet. Foreldrene skilte seg da Merah var rundt fem år gammel, og han ble boende hos moren sin sammen med søsknene sine, mens faren flyttet tilbake til Algerie (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 308). Merah's eldre bror, Abdelkader, hadde en lignende endring som Merah, hvor han gikk fra avvikende atferd på gata, med kriminalitet og gatekultur, til radikal salafisme. Broren skal blant annet ha knivstukket deres eldste bror syv ganger fordi han var sammen med, og nektet å forlate en jente av jødisk opphav (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 310). Merah's eldste bror, Abdelghani, beskrev familien sin på denne måten: «*Vi var velkjent av både sosialtjenestene og av politiet i Toulouse...brødrene mine, Mohammed og Abdelkader, er gangstere, resirkulert i den mest radikale salafismen...flesteparten av våre slektninger er avvikere*» (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 308). Søsteren til Merah, Souad, var en fundamentalist og radikal salafist. Broren som ble knivstukket for å ha vært sammen med en jente med jødisk opphav, Abdelghani, har fortalt at søskenflokket ble fysisk mishandlet av faren og ble eksponert for rasisme, antisemittisme og hat i hjemmet. Søskenflokket ble blant annet lært at arabere var født til å hate jøder, og normaliserte antisemittisme og voldsbruk. I tillegg bodde store deler av familien deres i området Oued Bezzaz i Algerie, hvor Islamic Salvation Front (FIS), en gruppering som ønsket å innføre en islamsk stat med sharialov, samt Armed Islamic Group of Algeria (GIA) sto sterkt og hadde mange sympatisører (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 310).

De aktive radikaliseringsprosessen til Merah var blant annet søsteren Souad og broren Abdelkader, men det var i fengsel at Merah først og fremst vendte seg mot radikal salafisme og voldelig islamisme. Merah hevdet selv at troen på Allah kom til han i fengsel i et brev han sendte til sin radikale bror, Abdelkader. I brevet skrev han blant annet; «*Troen på Allah kom til meg første gang jeg havnet i fengsel og denne gangen wallahi (jeg sverger til Allah) ble troen enda sterkere. Jeg angrer ikke på noe, for nå vet jeg nøyaktig hva jeg skal gjøre når jeg kommer ut...*» (Rosenthal 2016 s. 55). Dette har sannsynligvis en sammenheng med at det i franske fengsler var rundt 439 innsatte til soning for islamisme-relatert aktivitet på dette tidspunktet. Fengslene ble kategorisert som overfylte og det var liten kontroll på, eller adskillelse av islamistene (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 312). Dermed er det nærliggende å peke i retning av at disse opplevde en form for undertrykkelse ved å bli fengslet på bakgrunn av det de opplever som religionsutøvelse. Videre kan de innsatte ha fungert som radikaliserer på hverandre, som en selvoppfyllende profeti, og i tillegg fungerte som

radikalisatorer på mange av de marginaliserte, unge menneskene som satt i fengsel av andre årsaker. Slik sett er det naturlig å tenke at Merah var lett påvirkelig for ekstremisme i fengsel, da han trakk med seg den islamiserte gatekulturen inn i fengsel, samt at han hadde blitt eksponert for salafisme og ekstrem retorikk fra tidlig alder, og dermed opplevde å ha nye sosiale felt og områder å skaffe seg andre former for gatekapital på.

I tiden som fulgte ble radikaliseringsprosessen av Merah forsterket ved at han fikk et voldelig islamistisk nettverk med blant annet broren, Abdelkader og de voldelige islamistiske fremmedkrigerne og radikalisatorene Sabri Essid og Fabien Clain. Abdelkader tok Merah med seg på en koranskole i Egypt, mens Essid fasiliterte for reisene Merah tok videre til blant annet Tyrkia, Syria, Libanon, Irak, Pakistan, Afghanistan og Jordan, på jakt etter et terrornettverk å ta del i (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 314).

5.1.2.2. Islamistisk gatekultur og radikalisatorer – Omar el-Hussein

Som nevnt i innledningen vil vurderingen av i hvilken grad el-Hussein ble utsatt for salafistisk tankegods, hatretorikk og ble passivt radikalisert i oppveksten langt mer spekulativt, sammenlignet med Merah, og jeg vil derfor la den vurderingen ligge med det. Det jeg derimot har gode funn på i kodeboken min i denne undersøkelsen er radikaliseringsprosessen av el-Hussein, og betydningen av radikalisatorer for radikaliseringsprosessen hans.

Da Omar el-Hussein var i slutten av tenårene ble han stadig oftere observert på religiøse møter med radikale ungdomsgrupper i København. I tillegg begynte han å henge med en gjeng som i 2014 ble den danske avdelingen av Millatu Ibrahim, som er kjent for blant annet å støtte IS og for at flere personer i gruppen reiste som fremmedkrigere fra Danmark til Syria (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 89). Begrepet *millat Ibrahim*, eller «Abrahams religion», ble særlig populært etter at den jordansk-palestinske ideologen og al-Qaida-mentoren, Abu Muhammad al-Maqdisi, ga ut boken «*Millat Ibrâhîm. And the Calling of the Prophets and Messengers*» (1985). Boken ble en svært sentral ideologisk kilde for blant andre lederen i al-Qaida i Irak, Abu Musab al-Zarqawi (Krause et al. 2019).

I tillegg til å bli observert med voldelige ekstremister fra Millatu Ibrahim, begynte el-Hussein å dra i møter og på arrangementer med den islamistiske organisasjonen Hizb ut-Tharir og oppsøkte den samme moskéen som Hizb ut-Tharir besøkte, Masjid Al-Faruq på Nørrebro (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 89). Da el-Hussein besøkte denne moskéen skal det ha blitt holdt prekener som oppfordret til drap på jøder. Det samme ble det i 2017 da imamen, Mundhir Abdallah, prekte om forening av en muslimsk nasjon, opprettelsen av et kalifat med

sharialover, oppfordring til jihad og drap på jøder. I prekenen hadde Abdallah blant annet sagt; *«dommedag kommer ikke før muslimene bekjemper jødene og slår dem i hjel...så vil den rettlede stat bli realisert, som vil innføre Allah's sharia og forene Allah's tilbedere og reise denne nasjonen og utføre jihad mot dens fiender»* (Bjørnanger 2018).

El-Hussein var ikke alene om å komme fra den sekulære gatekulturen for så å begynne å delta på møter med radikale eller ekstreme islamistiske organisasjoner og grupper, eller høre på radikale prekener i moskéer på den tiden (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 89). Det kan virke som at dette var et resultat av at islam tok plass i gatekulturen, hvor de marginaliserte ungdommene fant identitet og mening i voldsutøvelse og annen avvikende adferd.

Som tidligere nevnt kan det se ut til at den islamiserte gatekulturen ble tatt med inn i fengsel. I el-Hussein's tilfelle sonet han i flere tilfeller med medlemmer av den samme gjengen som han hang med på gata, deriblant barndomsvennen, Isam, som hadde endret seg radikalt i fengsel. Isam hadde blant annet skrevet støtteerklæringer til IS på Facebook og var rapportert til PET (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 176). Det er derfor også nærliggende å trekke linjer mellom den islamiserte gatekulturens inntog i fengslene, der gatekapitalen og mulighetsrommet begrenses, hvor de innsatte isoleres sammen og dermed bidrar til radikaliseringsprosessen av hverandre.

Videre tok som nevnt, Ahmad Alhilwani, el-Hussein's venn fra Irbid, en del av æren for radikaliseringsprosessen av el-Hussein. De skal ha gått i moskéen sammen og hjulpet hverandre med å overholde bønnetidene (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 156).

Radikaliseringsprosessen til Merah og el-Hussein, i kontekst av den islamiserte gatekulturen, bør derfor sees på som en sosial aktivitet og prosess, der den islamiserte gatekulturen ga dem et sosialt nettverk, en moralkodeks og identitet, som muliggjorde gatekapital. Begge ble utsatt for radikaliseringsprosessen som spilte på deres marginaliserte bakgrunn, frustrasjon over begrensede muligheter i det sosiale og kulturelle systemet, samt stigmatisering og ekskludering. I tillegg til åpenbare radikaliseringsprosesser, slik som Sabri Essid, Millatu Ibrahim og Hizb ut-Tharir, ble radikaliseringsprosessen til Merah og el-Hussein forsterket av både gjengvennene på gata og av medfanger i fengsel.

5.2. *Manglende sosiale bånd*

Det er flere funn i denne studien som peker i retning av at manglende sosiale bånd bidro i radikaliseringsprosessen til samtlige caser, men det er flere sentrale skillelinjer mellom casene om Breivik og Manshaus på den ene siden og Merah og el-Hussein på den andre siden. Merah og el-Hussein manglet fra tidlig alder sterke tilknytninger til foreldre og autoritetsfigurer. Merah står her i en særstilling, som vokste opp med en voldelig far, som senere flyttet tilbake til Algerie og ble fengslet for narkotikasmugling. Videre ble han midlertidig plassert hos barneverntjenestene fordi han ble forsømt av moren sin (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 309). Til forskjell fra Merah, ser el-Hussein ut til å ha hatt en noe større tilknytning til foreldrene sine, men ble allikevel hengene på gata uten å bli fulgt opp, og ser ut til å ha manglet tilknytningsbarrierer mot avvikende atferd og kriminalitet (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 76). Merah investerte ikke i langsiktige, konvensjonelle mål, var ikke involvert i konvensjonelle aktiviteter og kan se ut til å ha manglet tro på gyldigheten til de moralske normene i samfunnet. Dette kommer blant annet til uttrykk gjennom at han sluttet på skolen i ung alder og begynte å livnære seg på småkriminalitet (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 309). El-Hussein forsøkte til stadighet å fortsette skolegangen mellom fengselsoppholdene og investerte periodevis i boksetreningen, men ser ut til å etter hvert gi slipp på de mer konvensjonelle investeringene til fordel for gjengmiljøet (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 78) Jeg vurderer det derfor som at Merah og el-Hussein's manglende sosiale bånd først og fremst var det som la grunnlaget for at de tok del i gatekulturen, gjennom marginalisering som presset dem utenfor de konforme arenaene i samfunnet. Videre fremstår det som at det var gjennom gatekulturen at de senere ble trukket inn i den islamiserte gatekulturen og etter hvert i en radikaliseringsprosess. Manglende sosiale bånd hadde følgelig betydning for radikaliseringsprosessen i seg selv også, men fremstår ikke som avgjørende.

Til forskjell fra Merah og el-Hussein, hadde Breivik og Manshaus derimot en viss grad av tilknytning og emosjonelle forbindelser til andre mennesker fra tidlig alder. Manshaus står her frem i særstilling og ser ut til å ha hatt en relativt sterk tilknytning til sin far, stemor og søsken frem til han var kommet langt i radikaliseringsprosessen. Dette illustreres blant annet med at Manshaus, i forbindelse med en diskusjon om muslimer og innvandring, i hjemmet i Bærum sa; «*Men skjønner dere ikke at jeg bare vil redde dere, jeg vil deres eget beste*» (Hammer 2022 s. 150). Breivik på sin side hadde liten grad av tilknytning til moren sin og hun stilte sjeldent opp i barne- og ungdomsårene hans (Borchgrevink 2012 s. 47). Barnevernet ble blant annet varslet om mulig omsorgssvikt, hvilket førte til at faren hans, Jens Breivik søkte om

foreldreansvaret. Det ble inngått forlik og Breivik ble boende hos moren, men han fortsatte å besøke faren sin i Frankrike frem til han var rundt 15 år gammel (Borchgrevink 2012 s. 51). Da barnevernet senere gjennomførte tre besøk hos familien til Breivik for å gjennomføre tilsyn hos familien, konkluderte de med at Breivik hadde en mer stabil familiesituasjon hos moren enn tidligere og henla etter hvert saken (Borchgrevink 2012 s. 53). Videre uttalte Breivik på et tidspunkt at han skulle jobbe for at faren hans, Jens, en dag skulle bli stolt av han, hvilket kan tyde på at tilknytningene Breivik hadde, til tross for at de kunne være fragmenterte, var sterke nok til å bety noe for han (Borchgrevink 2012 s. 58).

Både Breivik og Manshaus hadde til en viss grad forpliktelser i ungdomsårene, gjennom blant annet skolegang og arbeid. I tredje klasse på videregående bestemte dog Breivik seg for å slutte på skolen (Seierstad 2014 s. 102), mens Manshaus droppet ut av universitetsstudiene etter kort tid (Hammer 2022 s. 93). Slik sett, så hadde både Breivik og Manshaus investert i konvensjonelle aktiviteter og forbindelser, men mangelen på sosiale bånd utviklet seg i takt med at de ga opp disse konvensjonelle investeringene og forpliktelsene, og dette fikk tilsynelatende avgjørende betydning for radikaliseringsprosessen.

Som nevnt er det et sentralt skille ved at Merah og el-Hussein's marginalisering og manglende sosiale bånd først og fremst var det som førte dem ut i gatekulturen. Da islam etter hvert ble en sentral del i gatekulturen og de ble radikalisert, skyldtes det i hovedsak den islamiserte gatekulturen og ikke manglende sosiale bånd. Allikevel er det delkonsepter i konseptet om manglende sosiale bånd som også er treffende for forståelsen av radikaliseringsprosessen deres, og jeg vil derfor peke på disse under det enkelte delkonseptet.

Videre i dette avsnittet vil jeg gjøre rede for funnene i studien og sette dem i kontekst med konseptene som omhandler radikaliseringsprosessen til de voldelige høyreekstreme casene, Breivik og Manshaus. Senere vil jeg sette dette i lys av delkonseptene involveringsutfordringer, gatekultur og sviktende kapitalposisjon, selvisolert interaksjon og katalysatorsøk.

5.2.1. Manglende sosiale bånd – Philip Manshaus

Manshaus ser ut til å ha hatt en oppvekst som innebar at han holdt seg mye for seg selv, og i rapporter fra skolen kommer det frem at lærerne opplevde at han virket ensom, hadde manglende selvtillit i den sosiale omgangen, utfordringer med grensesetting ovenfor de andre barna, konsentrasjonsproblemer og manglende evne til å utføre selvstendig arbeid. Han var til behandling i BUP i to perioder og Pedagogisk-psykologisk tjeneste for behandling av de

overnevnte utfordringene (Hammer 2022 s. 68). Med til historien bør det poengteres at moren til Manshaus tok selvmord to år før han begynte på skolen, hvilket sannsynligvis påvirket Manshaus betydelig (Hammer 2022 s. 61). Manshaus utviklet seg etter hvert til å bli noe mer sosial ved å søke seg mot litt andre miljøer, slik som manga og anime, og EMO-miljøet på Oslo S, og drev blant annet på med ulike former for rus (Hammer 2022 s. 73). Over tid utviklet Manshaus seg til å bli mer asosial, og unngikk blant annet kantina på skolen for å unngå å treffe så mange. Han fikk heller ingen nære studievenner, og isolerte seg i større grad hjemme med datamaskinen (Hammer 2022 s. 81). Manshaus ser ut til å ha opplevd en del frustrasjon og utfordringer knyttet til sin egen identitet. Han sluttet i jobbene han hadde etter kun noen uker, klarte ikke å fullføre studiene, ble avvist av jenter han var betatt av og slet generelt med å finne sin vei og retning i livet. Manshaus hevdet selv at han ble rammet av en mild depresjon da han var 20 år gammel (Hammer 2022 s. 93).

De manglende sosiale båndene utover i ungdomstiden kan se ut til å ha medført at Manshaus isolerte seg i større grad og han brukte mer og mer av tiden sin på internett. I sin mest aktive periode på nettet kunne Manshaus sitte i 12-16 timer i døgnet og søke på raseteorier og bruke chattjenestene 4chan, 8chan og endchan (Hammer 2022 s. 145).

5.2.2. Manglende sosiale bånd – Anders Behring Breivik

Breivik vokste opp på Oslo vest med moren sin og en eldre søster. Han var i stor grad overlatt til seg selv og kunne oppleve avvisninger fra moren, hvilket medførte at barnevernet ble koblet inn etter bekymringsmeldinger fra barnehagen og naboer. Breivik ble plassert i en behandlingsbarnehage, hvor de ansatte kunne observere han i lek og i den sosiale omgangen med andre barn (Borchgrevink 2012 s. 43). Behandlingsbarnehagen oppfattet Breivik som et barn som hadde en manglende evne til å leve seg inn i lek, som holdt avstand til de andre barna og at han hadde manglende evner til å uttrykke følelser. Breivik hadde derimot etter en kort stund vist evne til å tilpasse seg behandlingsbarnehagen og de ansatte konkluderte derfor med at han ikke hadde psykologiske skader som var uopprettelige om han fikk en endret omsorgssituasjon (Seierstad 2014 s. 39). Moren hadde selv bedt om avlastning fra barna og det ble konkludert med at et avlastningshjem i helgene kunne være en god løsning for Breivik. Samtidig mottok faren til Breivik rapporten fra Statens senter for barne- og ungdomspsykiatri, hvilket medførte at han umiddelbart ønsket å overta omsorgen for Breivik. Moren til Breivik nektet å gi fra seg sønnen, hvilket også medførte at hun ikke lenger ville ha et avlastningshjem til Breivik i helgene. Faren tok saken til byretten, men trakk etter hvert kravet, og Breivik ble boende hos moren (Seierstad 2014 s. 39). Utover i barndommen slet

Breivik med å få seg venner og ble ofte stående på utsiden i den sosiale omgangen. Han ble etter hvert venn med skolens eneste pakistaner, ble med i et taggermiljø, og til en viss grad overlatt til seg selv på gata (Seierstad 2014 s. 64). I dette miljøet hadde Breivik en rekke utenlandske venner og det var ikke uvanlig at han brukte arabiske ord og uttrykk, i et forsøkt på å passe bedre inn i gjengmiljøene (Borchgrevink 2012 s. 85). Taggermiljøet fremstår som et felt der Breivik kunne tjene symbolsk kapital i motsetning til det mulighetsrommet han hadde blant sine langt mer ressurssterke naboer på vestkanten. Breivik forsøkte å få innpass i taggermiljøet ved å gjennomføre dristige stunts, hvilket medførte at han ble pågrepet av politiet (Borchgrevink 2012 s. 106). Etter siste pågrepelse nektet faren til Breivik å ha noe mer med sønnen å gjøre. Breivik var da 15 år gammel (Seierstad 2014 s. 82). Breivik ble etter hvert presset ut av taggermiljøet. Han klarte ikke å oppnå den symbolske kapitalen og ble etter hvert mobbet, både i miljøet på gata og på skolen. Breivik begynte samtidig å få et større fravær på skolen (Borchgrevink 2012 s. 128). Han begynte etter hvert på Hartvig Nissen, men slet med å finne sin plass i det sosiale og sluttet etter ett år for å begynne på Oslo Handelsgymnasium (Seierstad 2014 s. 101). Han hadde fortsatt beholdt klesstilen fra gatemiljøet, med store bukser, inspirert av gangstermiljøet, men endret etter hvert klesstil til smalere bukser og skjorter, i tillegg til å legge om språket fra a-ender til en-ender, slik at han passet bedre inn (Seierstad 2014 s. 102). Han lærte også å drive med aksjehandel med penger han tjente fra en jobb ved siden av skolen. Han valgte å slutte i tredje klasse på videregående like før jul, for å satse på sin egen bedrift med mål om å bli rik (Borchgrevink 2012 s. 152). Han startet Behring og Kerner Marketing sammen med en kamerat, men etter kun ett år måtte de gi opp med bakgrunn i at de ikke tjente penger og hadde begynt å krangle (Seierstad 2014 s. 103). Han forsøkte gjentatte ganger å starte bedrifter for å bli rik, uten å lykkes. Samtidig ble han mer politisk engasjert og meldte seg inn i Fremskrittspartiets ungdom (FPU) og deltok blant annet på FRP's politikerkole (Borchgrevink 2012 s. 155). Han hadde begynt å interessere seg for innvandringspolitikk og på nettet hadde Breivik blant annet skrevet at det var viktig å få frem at islam var en flott religion og at muslimer var gode mennesker (Seierstad 2014 s. 116). Breivik forsøkte å komme på nominasjonslisten til lokallaget til FRP, men ble ikke valgt. Breivik opplevde at han var blitt dolket i ryggen og mistet troen på det politiske systemet i Norge, da det ifølge han selv ikke var de mest kompetente personene som fikk makt, men de som er flinkest til å bygge nettverk (Seierstad 2014 s. 117). Han begynte i stedet å selge ulovlige, falske vitnemål og tjente godt med penger på denne bedriften. Flere av vennene hadde trodd at Breivik var homofil fordi han sminket seg og var blitt svært opptatt av klær, i tillegg til å aldri ha noen relasjon til jenter, men en dag

i 2005 hadde Breivik fått forbindelse med Natascha fra Belarus gjennom kontaktannonser. Han dro til Minsk for å besøke henne, og hun ble deretter med hjem til Oslo, men forholdet tok raskt slutt (Seierstad 2014 s. 123). Breivik fikk etter hvert for seg at han ønsket medlemskap i frimurerlosjen, fordi han mente at det var der makteliten var, og fikk etter hvert innpass gjennom et familiemedlem. Samtidig isolerte han seg mer og mer. Salget av falske vitnemål hadde fått et tilbakeslag etter at Aftenposten hadde skrevet om virksomheten i avisa, og bedriften ble etter hvert nedlagt. Breivik flyttet etter hvert hjem til moren i en alder av 27 år, forlot frimurerlosjen og brukte all tiden sin på dataspill og søk på nettet (Seierstad 2014 s. 123).

Det ser tilsynelatende ut til at Breivik slet med å finne sin identitet og sin plass i ulike sosiale felt opp igjennom ungdomstiden, og han ser ut til å ha opplevd en del frustrasjon over manglende evne til å opprettholde varige forhold, samt å ikke lykkes med det han forsøkte å oppnå. Han mislyktes i gatemiljøet, i politikken, han ble ikke rik på forretningsidéene sine og hadde i det store og hele manglende sosiale bånd. Han isolerte seg bare mer og mer, så ut til å mangle tilknytting, hadde ingen forpliktelser, involverte seg ikke i annet enn seg selv og kan se ut til å ha mistet troen på gyldigheten til normene i samfunnet.

5.2.3. Manglende sosiale bånd og involveringsutfordringer

Et trekk som går igjen i casene om Manshaus og Breivik er tilsynelatende deres manglende evne til å involvere seg i aktiviteter, miljøer og andre mennesker over tid. Breivik så ikke ut til å finne sin plass i det sosiale hverken på Ris, Hartvig Nissen eller Oslo Handelsgym, til tross for at han stadig endret seg for å passe inn (Borchgrevink 2012 s. 103). Han fikk heller ikke innpass i taggermiljøet, selv om han investerte mye for å bli en del av gjengen (Seierstad 2014 s. 81). Manshaus hadde en lignende endring der han var mye ensom på skolen, og blant annet forsøkte å unngå kantinen for å ikke møte på medelever (Hammer 2022 s. 81).

Involveringsutfordringene kommer dermed blant annet til uttrykk i hyppig skifte av interesser, manglende evne til å holde på med studier og aktiviteter over tid, samt flere miljøskifter.

Involveringsutfordringene ser i sin tur ut til å påvirke både hvorvidt de hadde tilknyttinger til andre mennesker, men også i hvilken grad de klarte å knytte seg til andre. Manshaus ble eksempelvis opptatt av jenter utover i ungdomstiden, men opplevde avvisning, og ba klassekameratene om råd for hvordan han kunne få seg kjæreste. Han hadde riktignok vært sammen med en jente en kort periode på barneskolen, tilsvarende på ungdomsskolen, i tillegg til å ha vært sammen med en gutt mens han var i EMO-miljøet, men klarte aldri å knytte til seg en person på et dypere plan, og ser ut til å ha følt seg ensom og alene i verden (Hammer

2022 s. 81). I tillegg ser det ut til at involveringsutfordringene medførte mangelfulle eller fullstendig mangel på forpliktelser og langsiktige investeringer som ville kunne fungert som en terskel for radikaliseringsprosessen.

Som tidligere nevnt, hadde faren til Breivik brutt med han i 15-års alderen etter gjentatte lovovertrædelser og Breivik forsøkte etter hvert å finne plass i flere ulike miljøer (Seierstad 2014 s. 82). Han ble presset ut av taggermiljøet fordi han ikke var kul nok, og sluttet på videregående, selv etter å ha byttet skole (Seierstad 2014 s. 81). Han hevdet selv at han sluttet for å drive med forretninger og bli rik, men i lys av at han hadde endret seg flere ganger for å passe inn, men aldri klart å bygge et sosialt nettverk, kan det virke som at han aldri fant sin plass i det sosiale på skolen, og at det var en medvirkende årsak til at han ikke fullførte (Seierstad 2014 s. 101). Videre forsøkte han å tjene seg rik på flere ulike forretningsidéer og hadde som oftest med seg en venn inn i de ulike forretningene. Både vennskapene og forretningene tok slutt etter relativt kort tid (Borchgrevink 2012 s. 152). Det samme gjaldt det kortvarige forholdet han forsøkte å etablere med Natascha fra Belarus, som han hadde fått forbindelse med gjennom kontaktannonser (Seierstad 2014 s. 125). Heller ikke innen politikken hadde han klart å knytte til seg et sosialt fellesskap, og sluttet etter en stund å involvere seg i FRP (Borchgrevink 2012 s. 155).

Etter hvert satt Breivik igjen uten jobb, uten studier eller vitnemål, få eller ingen venner og ingen interesser som han kunne involvere seg i (Seierstad 2014 s. 133). Da han flyttet hjem til moren og begynte å spille dataspill, manglet han tilsynelatende alle de sosiale båndene som Hirschi (1969) legger til grunn i sin teori og som skal fungere som en barriere mot utvikling av avvikende atferd.

Manshaus hadde i motsetning til Breivik et relativt godt forhold til faren og stemoren sin i oppveksten, til tross for at han hadde opplevd faren som noe lite involvert i oppveksten, begynte Manshaus og faren å tilbringe mer tid sammen etter at han droppet ut av universitetsstudiene (Hammer 2022 s. 96). Som tidligere nevnt kan dette også komme til uttrykk ved at Manshaus hevdet at han forsøkte å redde familien sin mot muslimsk innvandring til Vesten (Hammer 2022 s. 150). Han slet dog med at han skiftet interesser og aktiviteter svært hyppig, hvilket kan skyldes utfordringer med å involvere seg og med det ha gjort det vanskelig å knytte sosiale bånd. Han klarte tilsynelatende aldri å finne sin identitet og mening i det han drev med, og kjente muligens på en tomhetsfølelse (Hammer 2022 s.81). Han klarte heller ikke å knytte noen dyptgående relasjoner, det var kun noen kompisar fra

ungdomstida, som han etter hvert isolerte seg fra. Allerede fra barndommen av, hadde Manshaus utfordringer med å strukturere og gjennomføre skolearbeidet. Det ble rapportert at han var ukonsentrert og hadde en manglende evne til å utføre selvstendig arbeid (Hammer 2022 s. 68). Han forsøkte etter hvert å holde på med fritidsaktiviteter, men oppga de fleste av disse relativt raskt, og når han senere begynte å jobbe ved siden av skolen sluttet han i jobbene ofte etter kun kort tid (Hammer 2022 s. 93). Han tok del i flere miljøer i ulike perioder i ungdomstiden, men trakk seg ut av disse før han søkte tilhørighet andre steder. Han var blant annet med i et EMO-miljø et års tid, hvor han blant annet var kjæreste med en annen gutt, var i et kompismiljø hvor festning og bruk av rusmidler sto sentralt, før han igjen skiftet til et mer intellektuelt image, både i klesstil og i væremåte (Hammer 2022 s. 77). Han ble mer politisk engasjert, hvor miljøvern var en av fanesakene til Manshaus, og han la derfor om til en veganske diett, men etter ett års tid begynte han plutselig å spise masse kjøtt igjen. Manshaus ga selv uttrykk for at han så det ironiske i at han så ofte engasjerte seg full og helt i noe, før han plutselig skiftet til noe annet (Hammer 2022 s. 82). Da Manshaus etter hvert begynte på psykologistudiet på UIO, slet han med å få seg nære studievenner og begynte å skulke forelesninger, feste og spille data (Hammer 2022 s. 93). Han ble stadig mer ensom og isolerte seg stadig mer hjemme med datamaskinen. Han fikk etter hvert for seg at han ville ta avstand fra akademiske yrker, sluttet med festing og rusmidler, og hoppet av universitetsstudiene (Hammer 2022 s. 94). Han ville satse mer på praktiske fag og hadde fått andre verdier, og han begynte derfor etter hvert på Fosen folkehøyskole, hvor han skulle lære å både arbeide og leve som i tidligere tider (Hammer 2022 s. 122). Heller ikke på Fosen klarte Manshaus å involvere seg i særlig grad i det sosiale feltet og han fant etter hvert mening i å oppsøke den læstadianske menigheten i Trøndelag, en kristen-konservativ menighet med strenge leveregler, der de tar avstand fra homofili, sex utenfor ekteskapet og narkotika, og der menigheten blir advart mot musikk og rytmer siden det kan føre til horeri. Tilknytningen til den læstadianske menigheten var åpenbart i sterk kontrast til det livet Manshaus levde tidligere, men var en tilværelse som passet bedre med det radikale verdenssynet han etter hvert hadde lagt til seg (Hammer 2022 s. 134).

Både Manshaus og Breivik fremstår som at de stadig søkte etter et sted å passe inn og å føle på en tilhørighet, men de slet med å klare å involvere seg i et miljø eller en interesse over tid, samt å fullføre de prosjektene de startet på. Dette er i tråd med funnene i PST sin undersøkelse om bakgrunnen til høyreekstreme personer i Norge (2019) hvor det pekes på at 93% av utvalget har arbeidshistorikk, men kun 48% er i enten hel- eller deltidsjobb da

undersøkelsen ble gjennomført. Videre pekes i den samme undersøkelsen på at grunnskole er høyeste utdanningsnivå for 38% i utvalget, hvilket innebærer at de aldri startet på videregående skole eller at de droppet ut uten å fullføre. I tillegg har nesten halvparten i utvalget (46%) ulike former for tilpasningsutfordringer (PST 2019). Dette kan dermed se ut til å skyldes de nevnte manglende sosiale båndene og involveringsutfordringene, og dels kan dette også tillegges manglende evne til å opptjene seg symbolsk kapital innenfor ulike sosiale felt. I det neste avsnittet vil jeg gjøre rede for casenes manglende evne til å opptjene seg symbolsk kapital innenfor de ulike sosiale feltene og deres sviktende kapitalposisjon.

5.2.4. Manglende sosiale bånd, sviktende kapitalposisjon og maktesløshet

Som nevnt kan det se ut til at Manshaus og Breivik sin manglende evne til opptjening av symbolsk kapital kan være en bidragsyter til at de ikke klarte å involvere seg i aktiviteter, miljøer og mennesker over tid, hvilket førte til at de isolerte seg i stadig større grad. I tråd med Bourdieu's konsepter (1986, 1990, 1993) om habitus, sosialt felt og symbolsk kapital, ser det ut til at de i begge casene slet med å opptjene symbolsk kapital innen de feltene de ønsket, og at dette var en medvirkende årsak til at de stadig skiftet aktiviteter og miljøer og at de slet med å involvere seg i mennesker ved å skape tilknytning og forpliktelser. Videre kan det se ut til at den sviktende kapitalposisjonen medførte en følelse av maktesløshet rundt egen situasjon, hvilket ble forsterket av eksponeringen for hatretorikk og konspirasjonsteorier.

5.2.4.1. Manglende sosiale bånd, sviktende kapitalposisjon og maktesløshet – Breivik
Breivik slet med å delta i den sosiale leken i barndommen, og da han ble ungdom forsøkte han å få innpass i taggermiljøet. Denne formen for gatekultur kan se ut til å ha blitt drevet frem av spenningen og mulighetsrommet for å opptjene symbolsk kapital (Borchgrevink 2012 s. 82). Han hadde en rekke utenlandske venner, og byttet iblant ut norske ord med arabiske, for å få det til å fremstå som at han hadde en habitus som var lik som de andre i gatekulturen (Seierstad 2014 s. 71). Da Breivik etter hvert ble presset ut av taggermiljøet, kan det se ut til å skyldtes at han ikke hadde den kapitalposisjonen som han hadde håpet å oppnå i dette miljøet. Han ble regelrett mobbet ut av miljøet, noe som ble videreført på skolen. Det var ifølge Borchgrevink (2012 s. 92), ikke uvanlig at personer falt utenfor på Ris, grunnet klasseskillet som mange kunne føle på i området. Fra å delta i gatemiljøet, hadde han plutselig blitt en alle kunne mobbe og trække på. Han forsøkte seg i flere sosiale felt, slik som ulike skoler, politiske arenaer eller bli en vellykket forretningsmann, uten å oppnå den kapitalposisjonen han hadde håpet på, og kanskje hadde forventet (Seierstad 2014 s. 478). Da han sluttet på skolen, muligens fordi han ikke evnet å involvere seg i særlig grad, uttalte han at han hadde

som mål om å bli rik (Seierstad 2014 s. 102). Det er mye mulig at han ønsket å bli rik og at han anså aksjehandel og sine ulike forretningsidéer som en gylden mulighet til å oppnå dette. Samtidig ønsket han å bli med i frimurerlosjen fordi dette var et samlingssted for makteliten, i tillegg til at han ønsket å ta del i politikken ved å sette seg på nominasjonslisten til Oslo FRP (Borchgrevink 2012 s. 155). Det kan derfor fremstå som at han var svært opptatt av å bygge nettverk og bli rik i den hensikt å oppnå makt, som igjen ville gitt han en betydelig mengde med symbolsk kapital i de sosiale feltene han nå forsøkte å involvere seg i. Dog, som i taggermiljøet, hadde han tilsynelatende en sviktende kapitalposisjon, som medførte at han feilet på samtlige områder. Han startet derfor med salg av falske vitnemål, hvilket han tjente bra med penger på (Seierstad 2014 s. 120). Etersom Aftenposten etter hvert fikk nyss i at det var han som bedrev denne virksomheten så han seg nødt til å legge ned bedriften, fordi han ikke orket tanken på å bli hengt ut i media (Seierstad 2014 s. 132). Den manglende symbolske kapitalen kan tenkes å ha blitt opplevd som svært opprivende, gitt at han faktisk hadde tjent en god del penger, men på sikt tapte alt igjen. Det er videre trolig at han samtidig opplevde på en maktesløshet rundt situasjonen han sto i. Samtidig er det vanskelig å utelate at Terje Tørrissen og Agnar Aspaas konkluderte med at Breivik led av dyssosial personlighetsforstyrrelse med narsissistiske trekk i sin sakkyndige rapport (Seierstad 2014 s. 433). Breivik anså med andre ord seg selv for å være unik og hadde et stort behov for berømmelse, suksess og makt. Ulrik Fredrik Malt hadde konkludert med det samme i sin sakkyndige vurdering av Breivik (Seierstad 2014 s. 478). Det er derfor nærliggende å tenke at Breivik kan ha opplevd det som svært tungt å ikke klare å opptjene den manglende symbolske kapitalen som han hadde forventet. Dette kan tenkes å ha bidratt til økt isolering og en forsterkelse av prosessen i retning av manglende sosiale bånd, samt å være en sterk bidragsyter i radikaliseringsprosessen. I tråd med at Breivik stadig isolerte seg mer, ble mer ensom og måtte gi opp kampen om å sette seg selv i en bedre kapitalposisjon, mente han at skylden for sine sviktende forretningsidéer måtte ligge hos Arbeiderpartiet, som hadde gjort det umulig å bli rik og som hadde latt muslimene okkupere landet (Seierstad 2014 s. 166). Det kan derfor se ut til at han fant et sted å plassere skylden for den maktesløsheten han opplevde.

5.2.4.2. *Manglende sosiale bånd, sviktende kapitalposisjon og maktesløshet – Manshaus*

Som nevnt tidligere, skiftet Manshaus miljø og aktiviteter svært ofte, og han gikk tilsynelatende helhjertet inn i de fleste av disse aktivitetene og miljøene, før han plutselig distanserte seg fra disse aktivitetene (Hammer 2022 s. 82).

Som ungdom fattet Manshaus interesse for en noe uvanlig fantasiverden med manga og anime, hvilket ledet han videre inn i et EMO-miljø, hvor han blant annet fikk seg en guttekjæreste. Han farget håret og kledde seg annerledes, hvilket jeg tolker at han gjorde for å passe inn i miljøet, og for å utstråle en bestemt identitet. Etter halvannet års tid trakk han seg ut av dette miljøet og begynte å ruse seg med en kameratgjeng (Hammer 2022 s. 74). Han tok blant annet LSD, hvilket medførte til en ulykke der han skadet foten sin og måtte på legevakten (Hammer 2022 s. 74). Ettersom ulykken avdekket at han ruset seg måtte han blant annet inngå en avtale om å slutte med rus og levere urinprøver. Han uttalte selv at han bare hadde ønsket å leve litt på kanten, men han fortsatte allikevel å røyke marihuana i det skjulte (Hammer 2022 s. 77). Da han etter hvert begynte på videregående anla han plutselig et intellektuelt image, hvilket medførte at han igjen endret klesstil. Han begynte å gå med sixpence og ha med seg kassegitar eller bøker rundt omkring. Han ble opptatt av litteratur og mer politisk interessert. Deretter vekslet han mellom å være veganer og å spise masse kjøtt. Det kan se ut til at han til stadighet forsøkte å utstråle en bestemt type identitet (Hammer 2022 s. 74). Dette kan tolkes som at han la inn mye arbeid i å forbedre kapitalposisjonen sin og i å opptjene symbolsk kapital i disse ulike miljøene. Han hadde videre forsøkt å drive med ulike fritidsaktiviteter, slik som fekting, men sluttet igjen svært raskt (Hammer 2022 s. 92). Det samme gjaldt de ulike jobbene han hadde hatt ved siden av studiene. Medelever på videregående har blant annet sagt at han var en særlig givende samtalepartner, som var veldig opptatt av å diskutere samfunnsforhold (Hammer 2022 s. 84). Da han etter hvert begynte å studere på UIO, slet han med å få nære studievenner, og han begynte å skulke forelesninger, sove lenge og heller spille dataspill (Hammer 2022 s. 93). Han isolerte seg stadig mer og fikk til slutt for seg at han skulle ta avstand fra akademiske yrker, og sluttet derfor på psykologistudiet. Han begynte deretter på Fosen folkehøyskole, for å lære å leve slik de gjorde i tidligere tider, med enkle midler og for å klare seg selv. Mens han gikk på Fosen folkehøyskole ble han også en aktiv deltager i den fundamentalistiske kristne menigheten, læstadianerne (Hammer 2022 s. 122). Den plutselige interessen for å leve slik man gjorde i tidligere tider og å øke evnen til å klare seg selv, hang med stor sannsynlighet sammen med den økte isolasjonen og radikaliseringsprosessen som hadde startet. Den mulige sviktende kapitalposisjonen Manshaus opplevde i de ulike miljøene og aktivitetene han forsøkte seg på, kan være årsaken til den plutselige kontrastfylte menings- og adferdsendringen. I likhet med Breivik, kan det se ut til at Manshaus også opplevde en maktesløshet rundt egen situasjon, og en stadig endring av miljøer så ikke ut til å hjelpe. Da kan det tenkes at det følte naturlig for Manshaus å plassere skylden for maktesløsheten sin på innvandrere og muslimer, som ifølge

han selv var skyld i den rasekrigen som etter hvert ville bryte ut, og som han ville akselerere gjennom terrorangrepet sitt.

For både Manshaus og Breivik er det dog eksempler på at de, til tross for at de stadig isolerte seg i større grad og manglet nødvendige sosiale bånd som kunne fungert som en barriere mot radikaliseringsprosessen, tilsynelatende gjorde et siste forsøk på å opptjene symbolsk kapital i mer konforme former. For Manshaus sin del kom dette til uttrykk ved at han ikke ga helt slipp på festing og rus, til tross for at han begynte å ta avstand fra dette og hadde anlagt et intellektuelt image (Hammer 2022 s. 106). Han hadde en relativt sosial periode på videregående, men det sosiale besto i stor grad av festing og bruk av rusmidler, og besto i liten grad av nære emosjonelle tilknytninger og forpliktelser. For Manshaus sin del kan det dermed se ut til at isoleringen økte gradvis og at det dermed ble en gradvis nedtrapping av den sosiale omgangen. For Breivik sin del fremstår også isoleringen å øke gradvis, og kulminerte med at han også trakk seg unna spillverdenen fordi han skulle skrive bok om islamiseringen av Europa (Seierstad 2014 s. 171). Allikevel forsøkte Breivik en siste gang å delta i den sosiale omgangen med vennene og ble med ut på noen byturer etter to år på gutterommet hjemme hos moren sin. Breivik ble opplevd som ensporet, og evnet kun å snakke om det som opptok hverdagen hans, nemlig et litt dystert, høyreekstremt verdensbilde, men som han slet med å få gehør for (Seierstad 2014 s. 166). Dermed kan det se ut til at han tjente lite symbolsk kapital i den sosiale omgangen, og at han derfor isolerte seg og økte dermed graden av manglende sosiale bånd.

5.2.5. Manglende sosiale bånd og selvisolert akselerasjon

Florian Hartleb (2020 s. 125) hevder at en økt kronisk ensomhet, i kombinasjon med stemningsleiet i samfunnet og utstrakt eksponering for høyreekstremisme, hatretorikk og konspirasjonsteorier på internett gir grobunn for radikaliseringsprosessen. Basert på casene mine om Manshaus og Breivik, vil jeg hevde at ensomheten, i kombinasjon med utstrakt eksponering for høyreekstremisme, hatretorikk og konspirasjonsteorier på internett ikke kun gir grobunn for radikaliseringsprosessen, men også danner grunnlaget for en *akselerasjon* av radikaliseringsprosessen.

I løpet av den analytiske prosessen utviklet det seg etter hvert et delkonsept som jeg har kalt *selvisolert akselerasjon*. Den selvisolerte akselerasjonen innebærer svært kort at individer isolerer seg fra det sosiale livet med bakgrunn i de overnevnte delkonseptene innen

manglende sosiale bånd, og at denne isoleringen legger grunnlaget for, og øker akselerasjonen på radikaliseringsprosessen.

Selvisolert akselerasjon fremstår ikke som et fenomen som kun omhandler de voldelige høyreekstreme casene, men som et fenomen som også har betydning de voldelige islamistiske casene. Det er dog et sentralt skille mellom disse, hvilket er at den selvisolerte akselerasjonen fremstår som vesentlig mer sentral i radikaliseringsprosessen til de voldelig høyreekstreme casene. I de voldelige islamistiske casene om Merah og el-Hussein forekommer selvisolert akselerasjon først og fremst i de periodene de er i fengsel, og til dels i perioder de oppholder seg hjemme. Selvisolert akselerasjon fremstår ikke som spesielt sentral i radikaliseringsprosessen deres, da radikaliseringsprosessen deres først og fremst fremstår som et sosialt fenomen, i rammen av den islamiserte gatekulturen. Jeg vil senere i dette avsnittet allikevel peke på de delene av det empiriske materialet som underbygger at selvisolert akselerasjon også fremkommer i rammen av den islamiserte gatekulturen og hvordan dette bidro i radikaliseringsprosessen til casene om Merah og el-Hussein.

Som vist i de tidligere delkonseptene, ser det ut til at graden av radikalisering hos Breivik og Manshaus økte i takt med at de stadig mer isolerte seg fra den fysiske sosiale omverdenen. Jeg vil hevde at de selvisolerte seg selv, blant annet med bakgrunn i manglende sosiale bånd, involveringsutfordringer og sviktende kapitalposisjon, og at dette dannet grunnlaget for radikaliseringsprosessen og etter hvert en akselerasjon av denne. Ensomhet, isolasjon og en utstrakt eksponering av høyreekstremisme på nettet, står sentralt i radikaliseringsprosessen deres. Årsaken til at radikaliseringsprosessen akselererte ser blant annet ut til å skyldes at barrierene og insentivene for å motstå radikalisering, gjennom tilknytning, forpliktelser, involvering og tro, ble svakere i takt med isoleringen. I tillegg ble de eksponert for ensporede konspirasjonsteorier, hatretorikk og høyreekstremisme uten å møte motstand for denne type verdenssyn. Videre utvikler de tilsynelatende det jeg kaller katalysatorsøk, altså at de søker opp informasjon på nettet som skal underbygge holdningene deres, og samtidig unnlater å søke informasjon som kan motstride dette. Jeg vil komme tilbake til katalysatorsøk i et senere avsnitt.

5.2.5.1. Manglende sosiale bånd og selvisolert akselerasjon – Anders Behring Breivik

Som jeg viser til i flere av de andre delkonseptene, så isolerte Breivik seg stadig mer i takt med at han fikk større involveringsutfordringer, hadde en sviktende kapitalposisjon og generelt manglet sosiale bånd. Isolasjonen medførte at han endret seg betraktelig fra å involvere seg på flere områder, til å kun være opptatt av islamiseringen av Europa (Seierstad 2014 s. 166). Det ser ut til at han selvisolerte seg blant annet ved å legge ned firmaet som solgte falske vitnemål, sluttet å betale medlemsavgift i FRP, solgte aksjene sine med stort tap, sluttet fullstendig å være ute med bekjente og begynne å spille dataspill, og lese hatretorikk og konspirasjonsteorier på internett store deler av døgnet. Dette kulminerte da han flyttet hjem til moren. Ved siden av dataspillingen var søk på høyreekstreme nettsider en av de store skjefteighetene, og når han var kommet langt nok ut i radikaliseringsprosessen begynte han å skrive på manifestet sitt (Seierstad 2014 s. 171). Han trakk seg til slutt helt vekk fra dataspillingen og fokuserte all sin energi inn i problematikken han opplevde rundt muslimer i Europa og venstreorientert politikk. Breivik ble dog inspirert av andre på nettet i tillegg, av det vi kan forstå som online radikaliseringsprosesser. Blant disse var Peder Are Nøstvold Jensen, gjerne kalt Fjordman, som Breivik siterte flere steder i manifestet sitt (Seierstad 2014 s. 169). Selvisolasjonen kan se ut til å ha forsterket verdenssynet og radikaliseringsprosessen, og det kan virke som at prosessen akselererte gjennom en selvforsterkende utvikling, som til slutt gikk så langt at det ble en del av identiteten Breivik. Ensomheten til Breivik kommer til uttrykk i den siste delen av manifestet hans, hvor han blant annet kom med tips til hvordan andre som ønsket å oppta motstandskampen kunne bekjempe frykt og ensomhet (Seierstad 2014 s. 207).

5.2.5.2. Manglende sosiale bånd og selvisolert akselerasjon – Philip Manshaus

I likhet med Breivik, isolerte Manshaus seg i takt med at han fikk større involveringsutfordringer, hadde en sviktende kapitalposisjon og generelt manglet sosiale bånd. For Manshaus sin del kan det se ut til at han i starten av isolasjonen var mest opptatt av skolemassakre og masse mord, ikke høyreekstremisme. Han brukte etter hvert svært mye tid på nettet, og netthistorikken fra 2017 viser at han var særlig interessert i Sandy Hook-massakren fra 2012, og han begynte å utforske hvordan han kunne skaffe til veie tilsvarende våpen som Adam Lanza hadde brukt i skoleskytingen på Sandy Hook (Hammer 2022 s. 99). Online radikaliseringsprosesser ser ut til å ha vært sentrale i Manshaus' radikaliseringsprosess. Det ser ut til, basert på netthistorikken til Manshaus, at han først ved årsskiftet 2017/2018 oppdaget, og begynte å lese på chatforumene 4chan, 8chan og endchan, hvor hatretorikk og konspirasjonsteorier fikk utfolde seg fritt. I tillegg begynte han i april 2018 å abonnere på

youtuberer PewDiePie, hvilket ifølge Manshaus selv markerer starten på radikaliseringsprosessen hans (Hammer 2022 s. 155). Det kan dermed se ut til at Manshaus utforsket og lot seg inspirere av skolemassakre og massedrap før han ble eksponert for høyreekstremisme på nettet. Dette synliggjør en mulig opplevelse av maktesløshet som en effekt av de manglende sosiale bånd. I takt med økt isolering og eksponering for hatretorikk og høyreekstremisme på nettet, akselererte tilsynelatende radikaliseringsprosessen til Manshaus. Han mente selv at han hadde skjønnet noe veldig få andre hadde forstått, at han var blant de innvidde, og han ville guide familie og venner i riktig retning. Som mange andre høyreekstreme, beskrev han prosessen som den røde pillen fra filmen Matrix, en pille som ga han en oppvåkning (Hammer 2022 s. 108). Effektene av den selvisolerte akselerasjonen ble tydeliggjort gjennom at han begynte å bruke uttrykk fra chatforumene som endchan, samt at han var åpen om de nye holdningene sine ovenfor familie og venner han hadde hatt fra barndommen (Hammer 2022 s. 113). Den selvisolerte akselerasjonen ser ut til å bli forsterket av at han klistret opp avisutklipp om masseskytinger og terrorangrep på rommet sitt, gjennomførte katalysatorsøk og brukte nøytraliseringsteknikker, som jeg skal komme tilbake til i det neste avsnittet. Uansett, så ser det ut til at Manshaus hadde funnet en ny identitet, det fremsto som at han var alene i verden, men at han fant mening i, og en følte tilhørighet i det høyreekstreme på internett.

5.2.5.3. *Selvisolert akselerasjon – Mohammed Merah & Omar el-Hussein*

Som nevnt tidligere i dette avsnittet, er det funn i det empiriske materialet som underbygger at selvisolert akselerasjon også fremkommer i rammen av den islamiserte gatekulturen og på den måten bidro i radikaliseringsprosessen til casene om Merah og el-Hussein. Det kan se ut til at deres selvisolerte akselerasjon først og fremst foregikk i fengsel, hvor de isolert, og med svært liten kontakt med omverdenen ble eksponert for voldelig islamistisk tankegods, og isoleringen ser ut til å ha akselerert radikaliseringsprosessen. I og med at dette først og fremst er et fenomen som foregikk i fengsel vil det mer presist være snakk om *isolert akselerasjon*, men de tok også med seg interessen for den radikale og ytterliggående islamismen på nettet hjem, utenfor fengsel, og da vil jeg i større grad peke på selvisolert akselerasjon for å skape en forståelse. I begge casene om Merah og el-Hussein er det datamateriale som peker på at de brukte mye tid på nettet når de ikke hang på gata i rammen av gatekulturen. Mens de var hjemme, brukte de også internett på leting etter voldelige islamistiske videoer og leste voldelig islamistisk propaganda.

I løpet av våren 2014 syntes fengselsbetjentene at el-Hussein hadde endret seg, og de fryktet at han var radikalisert. Det viste seg at el-Hussein hadde klart å smugle flere mobiltelefoner inn i fengselet, hvor politiet senere fant åtte nasheeds, musikk for en bokstavtro tolkning av islam, i tråd med fundamentalistisk salafisme. Nasheeds'ene handlet blant annet om å dø som martyr. I tillegg hadde el-Hussein sett på en rekke videoer fra ISIL, lest på al-Qaida sitt propagandamagasin, Inspire, og lastet ned Anarkistens kokebok, en bok med bombeoppskrifter (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 170).

Merah var tilsynelatende også svært aktiv på nettet i forbindelse med radikaliseringsprosessen sin. Netthistorikken til Merah viste at han, slik som el-Hussein, hadde sett på voldelige islamistiske videoer på nettet. Han leste også propaganda, og endret blant annet atferd ved å bli mer diskret, etter å ha lest Abu Musab al-Suri's "Global Islamic Resistance Call» (Andre og Harris-Horgan 2013 s. 315).

Isolert akselerasjon og selvisolert akselerasjon, ser med andre ord ut til å ha vært et element i begge casene innen voldelig islamisme, men til forskjell fra de voldelige høyreekstreme casene, virker selvisolert akselerasjon til en viss grad å foregå i en sosial ramme, med den islamiserte gatekulturen som bakteppe. Det sentrale skillet her synes å ligge i at de voldelige høyreekstreme casepersonene fremstår som vesentlig mer ressurssterke, og isolerte seg selv, mens de voldelige islamistiske casepersonene sin isolering først og fremst skyldes marginalisering og deltagelse i den islamiserte gatekulturen.

5.2.6. Katalysatorsøk og nøytraliseringsteknikker

«Be, så skal dere få. Let, så skal dere finne. Bank på, så skal det bli lukket opp for dere. For hver den som ber, han får, den som leter, finner, og den som banker på, skal det bli lukket opp for» (Mat 7:7-8).

Matteus sitt vers fra bibelen kunne knapt vært mer passende for å beskrive katalysatorsøk, hvilket er et fenomen der casepersonenes radikalisering forsterkes av at de senterer søkene sine på internett, utelukkende for å få bekreftet sitt nye, radikale, verdensbilde. På den måten får de bygget opp under holdningen sine, og samtidig unngår de å møte motstand for disse holdningene. Et eksempel på dette er fra Manshaus sin netthistorikk, hvor han søkte på «*bibelvers mot raseblanding*», i et forsøk på å finne eksempler i bibelen som kunne støtte oppunder det verdensbildet han hadde tillagt seg (Hammer 2022 s. 139). El-Hussein viste eksempelvis også tegn til katalysatorsøk via funnene som ble gjort på mobiltelefonene han

hadde smuglet inn i fengsel, hvor det blant annet ble funnet en rekke propagandamagasiner fra al-Qaida (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 170).

Katalysatorsøk bør i det videre også forstås som når casepersonene i stor grad utelukkende oppsøker nettsider eller forumer på internett, hvor de ikke møter motstand for oppfatningene eller holdningene sine, men der oppfatning og holdninger forsterkes ved at den informasjonen de oppsøker til stadighet blir repetert. Dette fremstår som et digitalt ekkokammer, et begrep som er kjent for de fleste, men i denne studien innebærer katalysatorsøk i tillegg det å oppsøke videoer, musikk og annen informasjon som inspirerer casepersonene og gir grobunn for en forsterket følelse av tilhørighet i et fellesskap.

Katalysatorsøk bør dermed forstås som når casepersonene sentrerer søk på internett for å få bekreftet sine egne holdninger, i tillegg til å oppsøke nettsider eller forumer hvor informasjonen til stadighet blir repetert og der de ikke møter motstand for holdninger eller oppfatninger, såkalte ekkokamre. I tillegg innebærer katalysatorsøk å oppsøke videoer, musikk og annen informasjon som inspirerer dem og gir grobunn for en forsterket følelse av å tilhøre et fellesskap. Jeg vil underbygge konseptet ved å peke på situasjoner eller hendelser der casepersonenes katalysatorsøk fremstår som et sentralt element i radikaliseringsprosessen deres.

Katalysatorsøkene kan videre se ut til å kunne akselerere radikaliseringsprosessen og fremstår som et viktig element i radikaleringen. Dette delkonseptet ser ut til å ha blitt kombinert med utstrakt bruk av nøytraliseringsteknikker for å undertrykke de konforme normene i samfunnet. Videre foregår delkonseptet om katalysatorsøk og nøytraliseringsteknikker i rammen av selvisolert akselerasjon, og bør derfor sees i sammenheng med dette.

Manshaus gjennomførte som sagt katalysatorsøk blant annet ved å søke etter støtte for rasisme i bibelen, samt ved å lese seg opp på akselerasjonisme på nettet. I tillegg hadde Manshaus i begynnelsen av radikaliseringsprosessen gjennomført helt enkle søk på internett som «terrorisme», «jøde» og «folkemord» (Hammer 2022 s. 123). Han abonnerte på PewDiePies på YouTube, som lagde komisk innhold ved å bruke høyreekstremisme og konspirasjonsteorier (Hammer 2022 s. 111). Han ga også uttrykk for at begrepene nazist og rasist var negative bemerkninger som ble benyttet for å demonisere mennesker med helt legitime holdninger, og kombinerte på den måten katalysatorsøk med nøytraliseringsteknikker. Dette kom også til uttrykk ved at sakkyndige i rettsaken til Manshaus opplevde hans innbitte motstand mot homofili som påtatt, og som noe han først og

fremst uttrykte for at han skulle passe inn i det høyreekstreme verdensbildet han hevdet å være en del av (Hammer 2022 s. 172).

I Likhhet med Manshaus, ser Breivik ut til å ha hatt de samme tendensene til katalysatorsøk, hvor søkene på internett og de nettsidene som ble besøkt i stor grad var innvandringsfiendtlige. Dette kommer blant annet til uttrykk i manifestet han skrev, hvor store deler av teksten tilsynelatende var kopiert fra andre høyreekstreme. Breivik fremsto som særlig inspirert av Fjordman, hvilket kom til uttrykk ved at Breivik brukte mye av Fjordmans tekster i manifestet sitt (Seierstad 2014 s. 180). Han brukte document.no som et digitalt ekkokammer, hvor han ifølge Seierstad (2014 s. 172) brukte en forvridd oppfattelse av situasjoner i sine kommentarer på nettsidene, uten rot til virkeligheten, og fikk gehør av de andre leserne på forumet. Han besøkte også nettsider som muligens ga Breivik, i sin selvisolerte akselerasjon og gjennom katalysatorsøk, en opplevelse av fellesskap. Han besøkte i særlig grad nettsidene «Jihad Watch», «Gates of Vienna» og «Stormfront», som alle byr på innbydende, høyreekstremistisk innhold, med utstrakt bruk av grafiske virkemidler, videoer og bilder (Seierstad 2014 s. 167). Videre vil utstrakt bruk av nøytraliseringsteknikker kunne forklare det de sakkyndige i rettsaken beskrev som blant annet manglende empati og manglende evne til skyldfølelse, i tillegg til en ansvarsløs holdning til sosiale normer og forpliktelser (Seierstad 2014 s. 478).

I casene om Merah og el-Hussein er det empirisk materiale som tyder på at også disse gjennomførte katalysatorsøk i rammen av isolert, eller selvisolert akselerasjon, ved å søke etter voldelige islamistiske videoer, høre på nasheeds om martyrdøden, og ved å søke etter propaganda som kunne bygge opp under de voldelige islamistiske holdningene de hadde begynt å opparbeide seg (Nesser 2015 s. 279). Som i tilfellet med selvisolert akselerasjon, fremstår dog dette delkonseptet også å ha mindre betydning for radikaliseringsprosessen til de voldelige islamistene casepersonene, i forhold til de voldelige høyreekstreme casepersonene. På telefonene som el-Hussein hadde smuglet inn i fengsel, ble det etter angrepene hans oppdaget at han blant annet hadde «Anarkistens kokebok», nasheeds og al-Qaida-magasinet «Inspire». Netthistorikken til el-Hussein fra rett i forkant av terrorangrepene, viser blant annet også at han hadde sett på videoer fra IS og søkt etter nasheeds som handlet om martyrdøden (Albæk, Dalsgaard og Mikkelsen 2019 s. 181).

5.3. Likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstremer og voldelige islamister i Vesten

Forskningsspørsmålet i denne studien omhandler hvordan likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstremer og voldelige islamister i Vesten kunne forstås i lys av kriminologiske teorier. Gjennom analysekapitlet har jeg pekt på ulike konsepter som ser ut til å ha betydning for radikaliseringsprosessen til henholdsvis voldelige islamister og voldelige høyreekstremer som har vokst opp i Vesten og gjennomført terrorisme i Vesten.

For å starte med det som tilsynelatende ser ut til å være likheter i radikaliseringsprosessen til voldelige islamister og voldelige høyreekstremer i Vesten, i lys av de kriminologiske teoriene til Bourdieu (1986, 1990, 1993) og Hirschi (1969), at begge kategorier kan se ut til å ha en viss grad av manglende sosiale bånd som bidragsyter til radikaliseringsprosessen. Dog fremstår dette som mer sentralt i radikaliseringsprosessen til de voldelige høyreekstremer casepersonene. For Breivik og Manshaus sin del, fremstår det som at de manglende sosiale båndene bidro til at de isolerte seg i stadig større grad, og at isolasjonen økte i takt med at radikaliseringsprosessen akselererte. For Merah og el-Husseini sin del, fremstår det som at de gjennom marginalisering og manglende sosiale bånd, ble presset utenfor de konforme arenaene i samfunnet, og førte dem videre inn i gatekulturen og etter hvert inn i den islamiserte gatekulturen og med det i en radikaliseringsprosess. Dernest fremstår det som at gatekulturen har hatt betydning for begge kategorier, men der den fremstår som helt sentral i radikaliseringsprosessen til de voldelige islamistiske casene, bør gatekulturen først og fremst forstås som ulike sosiale felt der de høyreekstremer casepersonene opplevde involveringsutfordringer og sviktende kapitalposisjon. Dette kan eksempelvis illustreres gjennom Manshaus' forsøk på å ta del i EMO-miljøet og Breiviks forsøk på å få innpass i taggermiljøet eller politikken. Videre fremstår selvisolert akselerasjon og katalysatorsøk som et fenomen som inngår i begge kategoriene sin radikaliseringsprosess, men dette fremstår som mest sentralt i de voldelige høyreekstremer casene, i rammen av manglende sosiale bånd. Når det gjelder de voldelige islamistiske casepersonene fremstår disse delkonseptene kun som mindre bidragsytere.

Ulikhetene i radikaliseringsprosessen hos de voldelige islamistiske casepersonene og de voldelige høyreekstremer casene, kan tilsynelatende kort oppsummeres til at de voldelige islamistiske casepersonene først og fremst ble radikalisert igjennom en sosial prosess i rammen av den islamiserte gatekulturen, mens de voldelige høyreekstremer casene ble

radikalisert gjennom manglende sosiale bånd. Det kan dermed fremstå som at Merah og el-Hussein sin radikaliseringsprosess bør forstås gjennom deres marginalisering, og manglende mulighetsrom i den konforme delen av samfunnet, mens Breivik og Manshaus sin radikaliseringsprosess i større grad kan bære preg av at de var relativt ressurssterke, men frivillig isolerte seg fra omverdenen. Det kan dog hevdes at både Manshaus og Breivik opplevde et fellesskap på internett, og slik sett har blitt radikalisert i en form for sosial prosess. Det er mulig at internett som sosialt felt bidro til en utvikling av habitus og at casepersonene opplevde å oppnå ulike former for sosial kapital på nettsider og forumer, men det kan vanskelig hevdes at disse forbindelsene ga en opplevelse av emosjonell tilknytting, forpliktelser i langsiktige konvensjonelle mål og involvering som ville kunne fungert som barrierer mot radikalisering. Dermed står radikaliseringsprosessen til de voldelige islamistiske casene og voldelige høyreekstreme casene i ganske sterk kontrast til hverandre, og ligger til grunn for en betydelig nyansering av radikaliseringsprosessen til disse to kategoriene. De manglende sosiale båndene ser ut til å ha svært stor betydning for at de voldelige islamistene ble trukket inn i gatekulturen, og derfra videre inn i den islamiserte gatekulturen, hvor gatekapital og radikaliserer står sentralt. I motsetning til de voldelige islamistiske casene, ser de manglende sosiale båndene ut til å ha vært avgjørende for radikaliseringen av de voldelige høyreekstreme, hvor involveringsutfordringer, sviktende kapitalposisjon og maktesløshet er sentrale elementer i forståelsen av radikaliseringsprosessen. Videre er det visse likhetstrekk i selvisolert akselerasjon og katalysatorsøk, men disse fremstår som mer sentrale i radikaliseringsprosessen til de voldelige høyreekstreme, i rammen av manglende sosiale bånd. For de voldelige islamistiske casepersonene fremstår selvisolert akselerasjon og katalysatorsøk i større grad kun som en bidragsyter i forståelsen av radikaliseringsprosessen deres, der radikaliseringen først og fremst fremstår å foregå i en sosial ramme.

Basert på denne studien kan radikaliseringsprosessen fremstå en kausal prosess, men bør ikke forstås slik. Gjennom denne undersøkelsen peker jeg på funn som kan bidra i forståelsen av radikaliseringsprosessen, men der enkelte funn har avgjørende betydning for radikaliseringsprosessen til de voldelige høyreekstreme casene, fremstår disse funnene kun å være en bidragsyter for radikaliseringsprosessen til de voldelige islamistene casepersonene.

6. Avslutning og oppsummering

I denne studien har jeg forsøkt å skape forståelse for likheter og ulikheter for radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstreme og voldelige islamister som har vokst opp i Vesten og gjennomført single-actor-terrorisme i Vesten.

Jeg har forsøkt å besvare følgende problemstilling: *Hvordan kan likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessen hos voldelige høyreekstreme og voldelige islamister som har vokst opp i Vesten og gjennomført single-actor-terrorisme i Vesten forstås med bakgrunn i kriminologiske teorier?*

Svaret på forskningsspørsmålet mitt kan kort oppsummeres til at det fremstår som at radikaliseringsprosessen til voldelige islamister først og fremst bør forstås som et sosialt fenomen, der islamisering får innpass i gatekulturen og på den måten leder de voldelige islamistiske casene inn i en radikaliseringsprosess. Videre vil jeg hevde at radikaliseringsprosessen til voldelige høyreekstreme bør forstås som et fenomen som kan oppstå i lys av manglende sosiale bånd, men at det er visse likhetstrekk, slik som selvisolert akselerasjon og katalysatorsøk, til tross for at disse er mest fremtredende hos voldelige høyreekstreme.

For å besvare dette forskningsspørsmålet tok jeg utgangspunkt i fire caser, hvorav to voldelige høyreekstreme og to voldelige islamister, og analyserte radikaliseringsprosessen deres i lys av kriminologiske teorier. Casene mine besto av Anders Behring Breivik, som fredag 22. juli 2011 gjennomførte et bombeangrep og massedrap i Oslo og på Utøya hvor til sammen 77 mennesker ble drept, i tillegg til Philip Manshaus, som 10. august 2019 drepte adoptivsøsteren sin før han gikk til angrep på en moské i Bærum. Videre besto de to voldelige islamistiske casene av Mohammed Merah, som i mars 2012 gjennomførte flere terrorangrep i Frankrike, hvor til sammen syv mennesker ble drept, i tillegg til Omar El-Hussein, som 14.-15. februar 2015 drepte to personer og skadet fem etter to ulike angrep på et kultursenter og en synagoge i København

Jeg har med denne studien forsøkt å skape en forståelse for radikaliseringsprosessen ved å benytte Pierre Bourdieu's konsepter (1986, 1990, 1993) om habitus, sosiale felt og symbolsk kapital, samt konseptene til Sandberg og Pedersen (2006) om gatekultur og gatekapital, som er utledet av Bourdieu's teorier. Videre benyttet jeg Travis Hirschi's (1969) sosial kontrollteori for å skape en forståelse om betydningen av sosiale bånd.

Det empiriske materialet som er brukt i studien, er hovedsakelig hentet fra bøker eller artikler som gir et biografisk innblikk i livene til casene som er brukt i studien. Jeg har av åpenbare årsaker vært avhengig av denne type empiri for å klare å svare på forskningsspørsmålet i prosjektet.

Jeg har benyttet en stegvis deduktiv-induktiv metode for tilrettelegging for- og gjennomføring av analysen i studien. Denne tilnærmingen ligger tett på en abduktiv strategi, hvor jeg har vektlagt at teoriens forming av analysen blir tydeligere utover i forskningsprosjektet. Det innebærer at det teoretiske utgangspunktet først ble valgt og benyttet etter at jeg hadde kodegruppert det empiriske materialet og begynt å utvikle konsepter.

Jeg utviklet ulike konsepter basert på kombinasjonen av det empiriske materialet og det teoretiske utgangspunktet. Konseptene dannet utgangspunkt for de ulike avsnittene i analysekapitlet og inneholdt delkonsepter som konkretiserte enkelte aspekter eller elementer ved hovedkonseptene. De to hovedkonseptene i denne studien var *islamisert gatekultur*, som viser til endringen i gatekulturen der islamisme får en større betydning innen det sosiale feltet, mens det andre hovedkonseptet var *manglende sosiale bånd* og dets betydning for radikaliseringsprosessen. Konseptet om manglende sosiale bånd viser til en manglende evne til å tilknytte seg andre mennesker og det å investere i langsiktige konvensjonelle relasjoner. Under begge hovedkonseptene inkluderte jeg delkonsepter som bidro inn i hovedkonseptet og nyanserte med dette konseptene noe. Delkonseptene som ble benyttet i denne studien var *gatekapital*, som til dels påvirket begge hovedkonseptene, men som først og fremst fremsto som et fenomen innen islamisert gatekultur. I tillegg benyttet jeg *radikalisatorer* som delkonsept, da jeg i analysen fant materiale som pekte i retning av at radikalisatorer er sentrale i den islamiserte gatekulturen.

Innen konseptet om manglende sosiale bånd har jeg benyttet fire delkonsepter som bidrar i forståelsen og nyanseringen av konseptet. Det første av disse delkonseptene er delkonseptet om *involveringsutfordringer*, som viser til en manglende evne til å involvere seg i konvensjonelle aktiviteter, grupper og mennesker, og som kan medføre at personer søker seg mot avvikende nettverk eller isolasjon. Deretter har jeg benyttet delkonseptet om *sviktende kapitalposisjon og maktesløshet*, som viser til manglende evne til å opptjene seg symbolsk kapital innenfor det sosiale feltet man ønsker å tilhøre, men som man ikke evner å nå opp i, og som gir en opplevd maktesløshet rundt egen situasjon, som forsterkes av radikaliseringsprosessen. Deretter brukte jeg delkonseptet om *selvisolert akselerasjon*, som viser til hvordan isolering

fra andre mennesker både kan være årsak til, forsterke og akselerere radikaliseringsprosesser. I tillegg brukte jeg delkonseptet om *katalysatorsøk og nøytraliseringsteknikker*, som fremstår som et fenomen som oppstår i kombinasjon med, og i kontekst av manglende sosiale bånd og selvisolert akselerasjon. Delkonseptet innebærer at personer fokuserer oppmerksomhet og internettsøk for å få bekreftet radikale og ekstreme holdninger, og således fremstår som en katalysator for radikaliseringsprosessen, samtidig som de bruker nøytraliseringsteknikker for å undertrykke de konvensjonelle normene i samfunnet.

Basert på analysen min er det vesentlige skillelinjer i radikaliseringsprosessen hos de voldelige islamistiske casene og de voldelige høyreekstreme casene. Begge kategorier kan se ut til å ha en viss grad av manglende sosiale bånd som bidragsyter til radikaliseringsprosessen, men manglende sosiale bånd fremstår som vesentlig mer sentralt i radikaliseringsprosessen i de voldelige høyreekstreme casene. Dernest kan gatekulturen ha betydning for begge kategorier, men der den fremstår som helt sentral i radikaliseringsprosessen til de voldelige islamistiske casene, bør gatekulturen først og fremst forstås som ulike sosiale felt der de høyreekstreme casene opplevde involveringsutfordringer og sviktende kapitalposisjon. Videre fremstår selvisolert akselerasjon og katalysatorsøk som et fenomen som inngår i begge kategoriene sin radikaliseringsprosess, men fremstår som svært sentral i de voldelige høyreekstreme casene, i rammen av manglende sosiale bånd. For de voldelige islamistiske casepersonene fremstår de kun som mindre bidragsytere.

Ulikhetene i radikaliseringsprosessen til de voldelige islamistiske casene og de voldelige høyreekstreme casene kan tilsynelatende kort oppsummeres til at de voldelige islamistiske casene først og fremst ble radikalisert igjennom en sosial prosess i rammen av den islamiserte gatekulturen, mens de voldelige høyreekstreme casene ble radikalisert gjennom manglende sosiale bånd. Dermed står radikaliseringsprosessen til de to kategoriene i ganske sterk kontrast til hverandre, og legger grunnlaget for en betydelig nyansering av radikaliseringsprosessen mellom disse to kategoriene. De manglende sosiale båndene ser ut til å ha svært stor betydning for at de voldelige islamistene ble trukket inn i gatekulturen som følge av marginalisering, og derfra videre inn i den islamiserte gatekulturen, hvor gatekapital og radikaliserer står sentralt. I motsetning til de voldelige islamistiske casene, ser de manglende sosiale båndene ut til å ha vært avgjørende for radikaliseringsprosessen av de voldelige høyreekstreme casepersonene, hvor involveringsutfordringer, sviktende kapitalposisjon og maktesløshet står igjen som sentrale elementer i forståelsen av radikaliseringsprosessen. Videre er det visse likhetstrekk hos de voldelige islamistiske casene og de voldelige

høyreekstremer når det kommer til selvisolert akselerasjon og katalysatorsøk, men disse fremstår som svært sentrale i radikaliseringsprosessen til de voldelige høyreekstremer casepersonene, i rammen av manglende sosiale bånd, og nærmest kun som en bidragsyter i forståelsen av de voldelige islamistiske casene, der radikaliseringsprosessen først og fremst fremstår å foregå i en sosial ramme.

6.1. Videre forskning

Denne studien tar for seg et svært aktuelt tema og fremstår med det som relevant, og jeg mener at sosiale og kriminologiske teorier også har mye å bidra med i vår forståelse av radikaliseringsprosesser. Jeg har valgt å benytte Bourdieu's konsepter (1986, 1990, 1993) om habitus, felt og symbolsk kapital, samt Hirschi's (1969) sosial kontrollteori, da det var disse teoriene og konseptene som tegnet seg som best egnede basert på de induktive konseptene jeg utviklet innledningsvis i studien. Jeg anser både Bourdieu's konsepter og Hirschi's teori for å være bidrag med strukturforklaringer, som kan bidra i å forstå radikaliseringsprosesser ut ifra sosiale strukturer. Slik jeg benytter sosial kontrollteori i denne studien, forsøker jeg allikevel å peke på individforklaringer bak enkelte aspekter ved casene. Det hadde allikevel vært interessant å benytte mer direkte individforklaringer som bidrag i å skape forståelse for radikaliseringsprosesser, og på den måten i større grad undersøke konkrete individuelle egenskaper hos casene. Innen strukturforklaringer kunne også en rekke andre sosiale og kriminologiske teorier vært benyttet, slik som eksempelvis frustrasjonsteorier, anomi og stemplingsteorier.

Som nevnt tidligere i undersøkelsen, har enkelte kriminologiske perspektiver allerede blitt benyttet i å skape forståelse for radikaliseringsprosesser og ekstremisme. Blant disse prosjektene finner vi eksempelvis motstand mot ekstremisme hos unge norske muslimer, slik som Sandberg et al (2020), og Linge og Bangstad (2020), forebygging av ekstremisme, gatekultur og jihadisme, samt ekstremisme på internett, slik som Ellefsen og Sandberg (2022) og Sunde, Ilan og Sandberg (2020). Dette er viktige bidrag i å skape forståelse for hjemmeavlet radikaliseringsprosesser, men disse har dog et relativt ensidig fokus på muslimer og islamisme, og jeg mener at denne type prosjekter og perspektiver i større grad også bør nyttes om høyreekstremisme. Mitt bidrag er derfor en komparativ undersøkelse som omhandler både voldelige høyreekstremer og voldelige islamister. Jeg tenker at kriminologiske teorier og perspektiver i større grad bør brukes innen radikaliserings- og terrorismeforskningen, da radikaliseringsprosesser har mange likhetstrekk med sosiologiske og kriminologiske fenomener, slik som sosial kontroll, avvikende atferd, marginalisering og kriminalitet. De har derfor et stort potensial i å bidra

med mer nyanserte forståelser og forklaringer på ekstremisme, radikaliseringsprosessen og terrorisme. Samtidig som det hadde vært interessant med forskning som tok utgangspunkt i andre kriminologiske teorier enn jeg selv har gjort, fordi det kan gi ytterligere perspektiver på radikaliseringsprosessen.

Rent metodisk har jeg valgt å bruke en kvalitativ metode, basert på foreliggende kilder og med kun fire caser. Valget om å kun bruke fire caser henger følgelig sammen med at jeg ønsket å gå i dybden på casene, innenfor den tidsrammen jeg hadde for dette prosjektet, samt at jeg var avhengig av et stort nok volum med biografisk datamateriale. Det vanskeliggjør dermed generalisering, rett og slett fordi casene er så få. Videre er radikaliseringsprosesser følgelig et langt mer sammensatt og bredt fenomen enn det som kommer til uttrykk gjennom denne studien. Det hadde derfor vært formålstjenlig å inkludere langt flere caser i en studie som denne for å ha et bedre grunnlag å kunne generalisere på bakgrunn av, noe jeg anbefaler i videre forskning. Allikevel, har ikke hensikten med studien vært å *forklare* radikaliseringsprosesser, men å bidra med en *forståelse*, samt å se på likheter og ulikheter i radikaliseringsprosessene for å nyansere fenomenet, hvilket jeg opplever at denne studien gjør, til tross for få caser.

Videre er det et svært sentralt poeng at det følgelig er å foretrekke at studien bygger på primærkilder, eksempelvis gjennom observasjon og intervjuer, hvilket hadde gjort studien langt mer robust.

I et prosjekt med større omfang ville det samtidig vært formålstjenlig å i større grad kombinere ulike metoder, slik som mixed methods-tilnærming, nettopp for å dekke det sammensatte og brede fenomenet som radikaliseringsprosesser er.

7. Litteraturliste og litteraturhenvisninger

Abbas, T. (2019) *Islamophobia and Radicalisation. A Vicious Cycle*. Oxford University Press. New York, USA

Albæk, M., Dalsgaard, L. og Mikkelsen, N. (2019) *Terroristen fra Nørrebro. Jagten på Omar el-Hussein*. Politikens forlag. København, Danmark

Al-Magdisi, A., M. (1985) *Millat Ibráhím. And the Calling of the Prophets and Messengers*. At-Tibyan Publications. London, Storbritannia

Andre, V. & Harris-Horgan, S. (2013) *Mohamed Merah: From Petty Criminal to Neojihadist*. I: *Politics, Religion & Ideology*. Routledge, Taylor & Francis Group. New York, USA

Asdal, K & Reinertsen, H. (2020) *Hvordan gjøre dokumentanalyse. En praksisorientert metode*. Cappelen Damm AS. Oslo

Basra, R. & Neumann, P. (2016) *Criminal Pasts, Terrorist Futures: European Jihadists and the New Crime-Terror Nexus*. I: *Perspectives on Terrorism*, Vol 10, nr 6. Terrorism Research Initiative. Wien, Østerrike

Bauman Z (2000) *Liquid Modernity*. Polity Press. Cambridge, Storbritannia

Becker, H. (1973) *Outsiders. Studies in the Sociology of Deviance*. Free Press. New York, USA

Bjørgero, T. (2005) *Root Causes of Terrorism. Myths, reality and ways forward*. Routledge, Taylor & Francis Group. New York, USA

Bjørgero, T. & Gjelsvik, I. (2015) *Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus*. Politihøgskolen. Oslo

Bjørgero, T. (2018) *Høyreekstremisme i Norge. Utviklingstrekk, konspirasjonsteorier og forebyggingsstrategier*. Politihøgskolen. Oslo

Bjørgero, T. & Ravndal, J. (2019) *Extreme-Right Violence and Terrorism: Concepts, Patterns, and Responses*. The Hague: International Centre for Counter-Terrorism. ICCT Policy Brief

Bjørnanger, J. (2018) *Imam tiltales for at have bifaldet drab på jøder for første gang noensinde: Her er hans prædiken*. Berlingske, 24.07.2018. Tilgjengelig fra:

<https://www.berlingske.dk/samfund/imam-tiltales-for-at-have-bifaldet-drab-paa-joeder-for-foerste-gang-nogensinde-0>

- Blaikie, N. & Priest, J. (2019) *Designing Social Research. Third edition*. Polity Press. Cambridge, Storbritannia
- Borchgrevink, Å. (2012) *En norsk tragedie: Anders Behring Breivik og veien til Utøya*. Gyldendal. Oslo
- Bourdieu, P. (1986) The forms of capital. I: Richardson, J. (1986) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Greenwood Press. New York, USA
- Bourdieu, P. (1990) *The Logic of Practice*. Stanford University Press. California, USA
- Bourdieu, P. (1993) *The Field of Cultural Production*. Polity Press. Cambridge, USA
- Breivik, A. (2011) 2018 – *A European Declaration of Independence*. Anders Behring Breivik. Åmot
- Breivik, J. & Marthinsen, T. (2022) *Min skyld? En fars historie*. Juritzen forlag. Oslo
- Cloward, R. (1959) *Illegitimate Means, Anomie, and Deviant Behaviour*. I: *American Sociological Review* 24. SAGE. California, USA
- Cody, E. (2012) *Mohammed Merah, face of the new terrorism*. Washington Post, 22.03.2012. Tilgjengelig fra: https://www.washingtonpost.com/world/europe/mohammed-merah-face-of-the-new-terrorism/2012/03/22/g1QA2kL4TS_srory.html
- Cohen, A. (1961) *Delinquent Boys. The Culture of the Gang*. Free Press. New York, USA
- Costello, B. & Laub, J. (2020) *Social Control Theory: The Legacy of Travis Hirschi's Causes of Delinquency*. I: *Annual Review of Criminology*. California, USA
- Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) (2021) *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap og humaniora*. NESH. Oslo
- Durkheim, E. (1987/2000) *Selvmodet. En sosiologisk undersøkelse*. Gyldendal forlag. Oslo
- Ellefsen, R. & Sandberg, S. (2021) *Everyday Prevention of Radicalization: The Impacts of Family, Peer, and Police Intervention*. I: *Studies in Conflict & Terrorism*. Taylor & Francis Group. New York, USA
- Enders, W. & Sandler, T. (2012) *The Political Economy of Terrorism, 2. Edition*. Cambridge University Press. New York, USA

- FN sikkerhetsråd (2004) *Security Council resolution 1566 on Threats to international peace and security caused by terrorist acts*. De forente nasjoner. New York, USA
- Garrison, A. (2003) *Terrorism: The nature of its history*. I: Criminal Justice Studies, Vol 16. Routledge, Taylor & Francis Group. New York, USA
- Global Terrorism Database (2022) *Codebook: Methodology, Inclusion Criteria, and Variables*. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism. University of Maryland. Maryland, USA
- Global Terrorism Database (2022) *Advanced Search*. National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism. University of Maryland. Maryland, USA
- Grønmo, S. (2016) *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget. Bergen
- Gråtrud, H. (2020) *When Insularity Becomes a Problem: The Literature on Jihadism in Jordan*. I: Studies in Conflict & Terrorism. Routledge, Taylor & Francis Group. New York, USA
- Gule, L. (2012) *Ekstremismens kjennetegn: ansvar og motsvar*. Spartacus forlag. Oslo
- Hammer, A. (2021) *Philips vei til terror*. NRK Brennpunkt. NRK. Oslo. Tilgjengelig fra: <https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt-philips-vei-til-terror>
- Hammer, A. (2022) *Terroristen fra Bærum. Radikaliseringen av Philip Manshaus*. J.M. Stenersens forlag. Oslo
- Hartleb, F. (2020) *Lone Wolves: The New Terrorism of Right-Wing Single Actors*
- Hirschi, T. (1969) *Causes of Delinquency*. Transaction Publisher. New Jersey, USA
- Holm-Nilsen, S., et al. (2022) *Zaniar Matapour (42) er siktet for drap og terror*. NRK, 25.06.2022. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/norge/zaniar-matapour-_42_-er-terrorsiktet-etter-skytingen-i-oslo-1.16016753
- Ilan, J. & Sandberg, S. (2019) *How “gangsters” become jihadists: Bourdieu, criminology and the crime-terrorism nexus*. I: European Journal of Criminology. SAGE. London
- Ishay, M. (2016) *Violent Islamism beyond borders: Can human rights prevail?* I: Philosophy & Social Criticism, Vol 42. SAGE journals. California, USA

- Johannesen, A., Tufte, P.A. og Christoffersen, L. (2021) *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode, 6. utgave*. Abstrakt forlag. Oslo
- Johansen, P. (2014) “Jeg er full av anger over at jeg ikke fikk gjort mer for Anders”. Aftenposten, 17.09.2014. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/norge/i/RxBkW/jeger-full-av-anger-over-at-jeg-ikke-fikk-gjort-mer-for-anders>
- Jordanov, A. (2015) *Merah. l'itinéraire secret*. Nouveau monde éditions. Paris, Frankrike
- Jupskås, A. & Sefers, I. (2020) *What is right-wing extremism?* Center for Research on Extremism. Universitetet i Oslo. Oslo
- Justis -og beredskapsdepartementet (2020) *Handlingsplan mot radikaliserings og voldelig ekstremisme*. Regjeringen. Oslo
- Kaplan, J. (2010) *Terrorist Groups and the New Tribalism: Terrorism's Fifth Wave*. Routledge, Taylor & Francis Group. New York, USA
- Kolås, Å. (2005) *Militant islamisme og “legitim” vold*. Babylon, Nordisk tidsskrift for Midtøstenstudier. Oslo
- Krause, D., et al. (2019) *Islamic State in Europe: the network and doctrine of Millatu Ibrahim*. Danish Institute for International Studies. København, Danmark
- Linge, M. & Bangstad, S. (2020) *Salafisme I Norge: historien om Islam Net og Profetens Ummah*. Frekk forlag. Oslo
- Merton, R. (1968) *Social Theory and Social Structure*. Free Press. New York, USA
- Miles, M., Huberman, A. og Saldana, J. (2014) *Qualitative Data Analysis: A Methods Sourcebook*. Sage. London, Storbritannia
- Nesser, P. (2015) *Islamist Terrorism in Europe. A History*. Oxford University Press. New York, USA
- Neumann, P. (2008) *Joining Al-Qaeda: Jihadist Recruitment in Europe*. Routledge. London, Storbritannia
- Norsk senter for forskningsdata (NSD) (u.å) *Personverntjenester*. Norsk senter for forskningsdata. Oslo. Tilgjengelig fra: <https://www.nsd.no/personverntjenester/fylle-ut-meldeskjema-for-personopplysninger/vanlige-sporsmal>

- Parker, T. & Sitter, N. (2016) *The Four Horsemen of Terrorism: It's Not Waves, It's Strains*. Taylor & Francis Group. New York, USA
- Ragin, C. & Becker, H. (1992) *What is a Case? Exploring the Foundations of Social Inquiry*. Cambridge University Press. Cambridge, USA
- Rapoport, D. (2004) *The Four Waves of Modern Terrorism*. I: Cronin, A. K. & Ludes, J. M. (2004) *Attacking Terrorism. Elements of a Grand Strategy*. Georgetown University Press. Washington DC, USA.
- Ravndal, J. (2020) *Fra landssvik til "trollterror" – utviklingen i det norske høyreekstreme trusselbildet fra 1945 til 2019*. I: Nytt Norsk Tidsskrift, Vol 37, utg. 4. Universitetsforlaget. Oslo
- Ravndal, J. & Enstad, J. (2020) *What explains far-right violence?* Center for Research on Extremism. Universitetet i Oslo. Oslo
- Ravndal, J. (2018) *Explaining right-wing terrorism and violence in Western Europe: Grievances, opportunities and polarization*. I: European Journal of Political Research, vol. 57.
- Ravndal, J. (2015) *Thugs or Terrorists? A Typology of Right-Wing Terrorism and Violence in Western Europe*. Journal for Deradicalization
- Rekawek, K. et al. (2018) *Who are the European Jihadis? From Criminals to Terrorists and Back?* I: Midterm Report. GLOBSEC. Bratislava, Slovakia
- Restad, H. (2019) *Hva er terrorisme?* I: Aktuelt om statsvitenskap og internasjonale relasjoner. Oslo Nye Høyskole. Oslo
- Rosenthal, J. (2016) *MERAH: The «Untold Story» of a French Jihadist Icon*. I: World Affairs Vol 178, No. 4, 2016. Sage Publications. California, USA
- Roy, O. (2016) *Le djihad et la mort*. Editions du Seuil. Paris, Frankrike
- Sandberg, S. & Pedersen, W. (2006) *Gatekapital*. Universitetsforlaget. Oslo
- Sandberg, S. et al. (2020) *Unge muslimske stemmer. Om tro og ekstremisme*. Universitetsforlaget. Oslo
- Sandberg, S. & Colvin, S. (2020) *«ISIS is not Islam»: Epistemic Injustice, Everyday Religion, and Young Muslims' Narrative Resistance*. I: The British Journal of Criminology, Vol 60, nr 6. Oxford University Press. Oxford, Storbritannia

- Schmid, A. & Jongman, A. (1988) *Political Terrorism. A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories, and Literature*. Transaction Books. Amsterdam, Nederland
- Schmid, A. (2004) *Terrorism – The Definitional Problem*. Case Western Reserve Journal of International Law. Volume 36, Issue 2. Ohio, USA
- Schmid, A., Jongman, A. & Price, E. (2011) *The Routledge Handbook of Terrorism Research*. Routledge, Taylor & Francis Group. New York, USA
- Seierstad, Å. (2014) *En av oss. En fortelling om Norge*. Kagge Forlag AS. Oslo
- Silva, D. & Deflem, M. (2020) *Radicalization and Counter-Radicalization*. Emerald Publishing Limited. Bingley, Storbritannia
- Skog, O.-J. (2017) *Å forklare sosiale fenomener. En regresjonsbasert tilnærming*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo
- Sletteholm, A. (2015) *Dette vet vi og dette vet vi ikke om København-angrepene*. Aftenposten, 16.02.2015. Tilgjengelig fra: <https://www.aftenposten.no/Verden/i/vmVxm/dette-vet-vi-og-dette-vet-vi-ikke-om-koebenhavn-angrepene>
- Slotfjeldt-Ellingsen, D. (2020) *Forskningsetikk. Yrkesetikk ved forskningsvirksomhet*. Universitetsforlaget. Oslo
- Svendsen, C. (2022) *PST tror skeive var målet for masseskytingen*. NRK, 02.08.2022. Tilgjengelig fra: <https://www.nrk.no/norge/pst-tror-skeive-var-malet-for-masseskytingen-i-oslo-1.16051177>
- Sunde, H., Ilan, J. og Sandberg, S. (2020) *A cultural criminology of «new» jihad: Insights from propaganda magazines*. I: *Crime, Media, Culture*, Vol 17, nr 2. SAGE journals. California, USA
- Thoresen, L. (2004) *Kriminaliseringen av fattige. Levekårssituasjonen blant straffede for narkotikalovbrudd*. I: *Årsrapport 2003*. Institutt for kriminologi og rettssosiologi. Universitetet i Oslo. Oslo
- Thorsen, D. (2019) *Begrepet: Radikal*. Store norske leksikon. Oslo
- Tilly, C. (2004) *Terror, Terrorism, Terrorists*. I: *Sociological Theory*, Vol 22, nr 1, *Theories of Terrorism: A Symposium*. American Sociological Association
- Tjora, A. (2018) *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo

Parker, T. & Sitter, N. (2016) *The Four Horsemen of Terrorism: It's Not Waves, It's Strain*. I: *Terrorism and Political Violence*, Vol 28. Routledge, Taylor & Francis Group. London, Storbritannia

PST (2016) *Hvilken bakgrunn har personer som frekventerer ekstreme islamistiske miljøer i Norge før de blir radikalisert?* PST. Oslo

PST (2019) *Hvilken bakgrunn har personer i høyreekstreme miljøer i Norge?* PST. Oslo

PST (2022) *Skyting I Oslo 25. Juni: PST hever terrortrusselnivået*. Pressemelding, PST. Tilgjengelig fra: <https://www.pst.no/alle-artikler/pressemeldinger/skyting-i-oslo-25.-juni-pst-hever-terrortrusselnivaet/>

Utvik, B.O (2011) *Islamismen*. Unipub forlag. Oslo

Velikovsky, J. (2012) "*Creative Practice Theory*", in *StoryAlity*. Wordpress.com. Sydney

Victoroff, J. (2005) *The Mind of the Terrorist. A Review and Critique of Psychological Approaches*. I: *Journal of Conflict Resolution*, Vol 46. Sage Publications. California, USA

Vikør, K. (1995) *Fundamentalisme, islamisme eller politisk islam?* Universitetet i Bergen, Bergen

Vinocur, N. (2012) *In Toulouse suburb, "scooter killer" is "one of us"*. Reuters, 30.03.2012. Tilgjengelig fra: <https://www.reuters.com/article/france-shootings-neighbourhood-idINDEE82T0FG20120330>

White, J. (2015) *Terrorism and Homeland Security. Ninth Edition*. Cengage Learning. Boston, USA